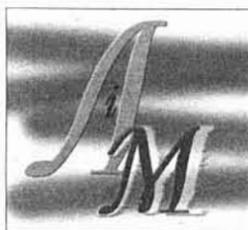

МАСТАЦТВА

і мастацтва

4 лістапада 2005 г. № 44/4331

АНОНС!

У снежні бягучага года Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт святкуе сваё 85-годдзе. За час існавання старэйшая ВНУ краіны прайшла вялікі шлях ад невялікай політэхнічнай вучэльні, дзе займаліся ўсяго некалькі соцень навучэнцаў, да самай буйной у краінах СНД вышэйшай навучальнай установы тэхнічнага профілю. БНТУ падрыхтавала тысячы высокакваліфікаваных спецыялістаў у самых розных галінах: інжынераў, архітэктараў, транспартнікаў, энергетыкаў. Сёння ў БНТУ вучыцца 29 тысяч студэнтаў, магістрантаў і аспірантаў, з якіх 19 тысяч на дзённым аддзяленні. Вялікая ўвага тут надаецца выхаваўчай рабоце, таму невыпадкова "круглы стол" на тэму "Выкладанне гісторыі ў тэхнічных ВНУ" прайшоў менавіта ў сценах БНТУ.

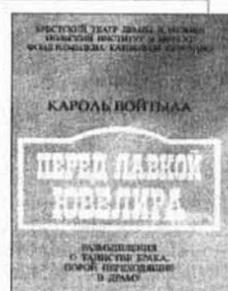
СТАР.

4

Гэты польскі калектыў з'яўляецца адным з самых цікавых гасцей фестывалю "Белая вежа". Погляд на сцэнічныя сюжэты ў іх іранічны, падкрэслены натуралізм надзвычай арганічна ўплецены ў тканіну пастаноўкі, а візуальнае аблічча спектакляў заўсёды ўражае сваёй кінематаграфічнасцю, дакладнай логікай пабудовы мізансцэны паводле прынцыпу кадра-карціны, спалучэннем у акцёрскай ігры студыйнасці з дасканалым прафесіяналізмам.

СТАР.

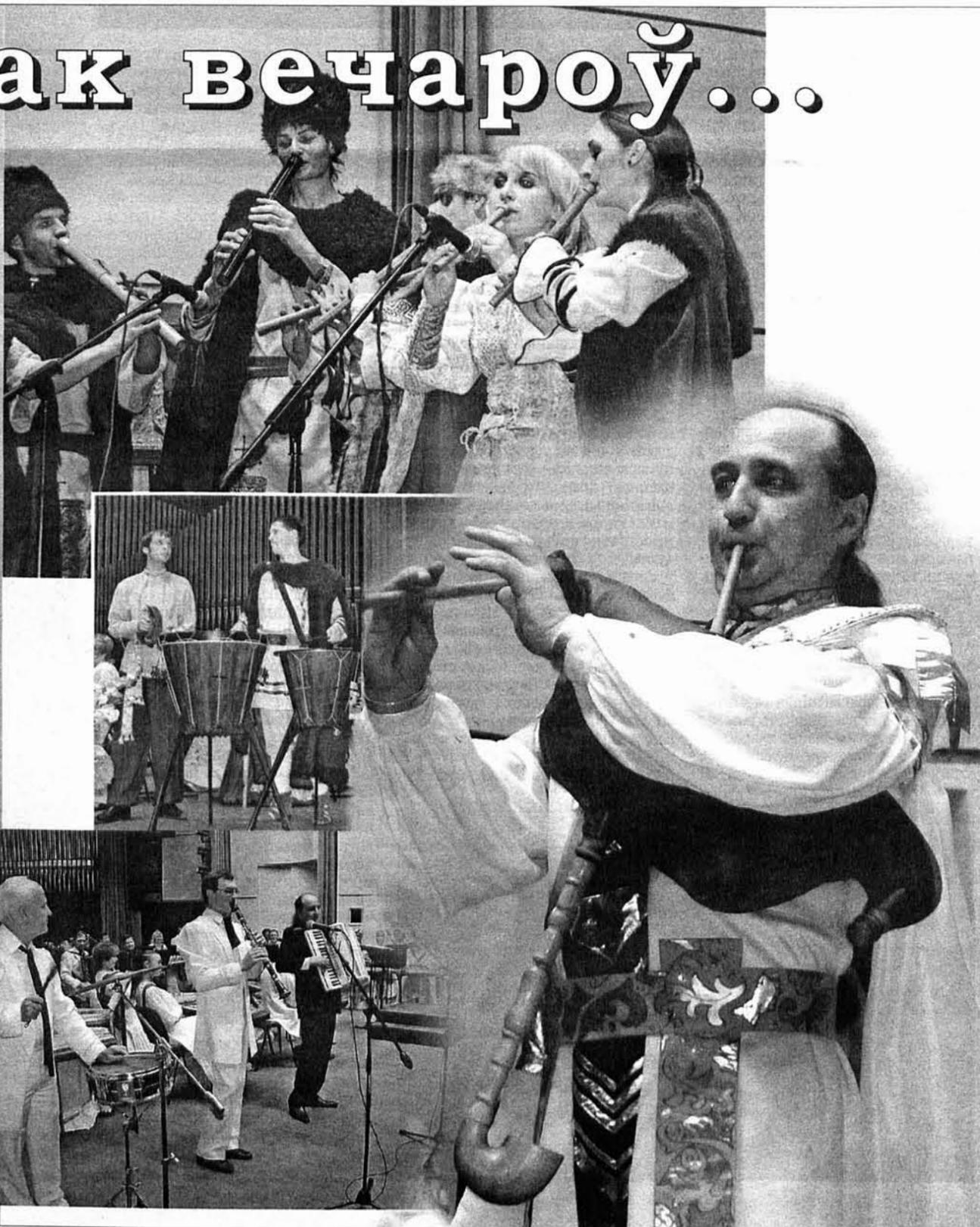
10

Ад казак вечароў...

Вечар быў — як сама казка. І тая сённяшняя жывая музычная казка — вось дзіва! — напаўняла зямным, рэальным сэнсам крылатыя радкі паэтычнай метафары пра скарб наш, які збіраўся "ад роднае зямлі, ад гоману бароў, ад казак вечароў, ад песень дудароў... ад тысячы ніцей, з якіх аснована і выткана жыццё і злучана быццё і небыццё". І праўда: невытлумачальна-містычная прыцягальнасць вызначала атмасферу казачнай аўтарскай вечарыны, зладкаванай на вялікай сцэне сталічнай філармоніі ў гонар заслужанага артыста Беларусі, мультыінструменталіста-віртуоза і дырыжора, аранжыроўшчыка і кампазітара, педагога і даследчыка фальклору Аляксандра Крамка. Яго талент шчыраваў напоўніцу: у асяроддзі Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Беларусі імя І. Жыновіча на чале з маэстра М. Казінцом, поруч з яскравымі салістамі, са студэнцкай капэлай беларускіх драўляных духавых інструментаў "Гуды"... Акадэмічны фрак змяняўся шляхетным беларускім святочным строем. Звонкае шчабятанне дудачкі падхоплівала глыбіннае дыханне дуды, кантылену баянаў — дрыготкія анельскія галасы акарын... У магутнай і лірычнай, узрушальнай і пяшчотнай поліфаніі чуўся каларытны, непаўторны і ўпэўнены голас талентаў зямлі беларускай...

Фота Яся КАВАЛЕВІЧА
Калаж Віктара КАЛІННА

ЛАДДЗЯ ЧАСУ

У сталічным ДOME прэсы адбылася ўрачыстасць, прысвечаная 60-годдзю аднаго са старэйшых беларускіх часопісаў “Нёман”. Павітаць юбіляраў прыйшлі першы намеснік старшыні галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення па каардынацыі ідэалагічнай работы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Слабачук, першы намеснік міністра інфармацыі Л. Ананіч, супрацоўнікі Рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва” на чале з дырэктарам Т. Бондар, сакратар Саюза пісьменнікаў Расіі, намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Наш сучасны” А. Казінцаў, дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар У. Гніламедаў, а таксама прадстаўнікі Міністэрства абароны, пагранвойскаў, прафесійнага саюза работнікаў культуры, літаратары, чытачы і аўтары выдання.

яе рамана Еўфрасінія Полацкая, — святых алякуні гэтай зямлі. Яны і дагэтуль разам з намі. Вява на вокалцы кнігі ўключае гэтых герояў. Перад намі — ладдзя часу, а ў ёй — героі нашай гісторыі пльывуць да нас. Яны ўсё час моляцца за нас з вамі, за нашу краіну, за тое, каб наш род працягнуўся, каб засталіся наша мова, гісторыя.

Асаблівы каларыт і настрой сустрэчы надалі вершы з кнігі “Рагнеда”, якія прачыталі Таіса Бондар і вучаніца Вялета Несцірвіч; выступленне народнага калектыву “Дзіцячая мода” з калекцыяй “Сармацкія партреты”, танцы ў выкананні Тэатра старажытнай культуры “Яварына” і салістка фольк-медыя групы “Неруш” Лідзія Іўчанка.

А напрыканцы вечарыны, прысвечанай прэзентацыі літаратурна-мастацкага твора “Рагнеда”, выступіла галоўны рэдактар часопіса “Малалосць”, пісьменніца Раіса Баравікова.

— Любая кніга сама па сабе — гэта ўжо твор мастацтва, — падкрэсліла яна. — І, напэўна, сярод усіх выданняў “Рагнеда” — не проста кніга, а сапраўдны шэдэўр. Я думаю, што з цягам часу яна стане рабытэтам і ў нашай новай цудоўнай бібліятэцы. І, магчыма, тыя, хто прыйдзе ў жыццё ў наступным ХХІІ стагоддзі, пабачыць гэтую кнігу пад шклом, як штосьці вельмі-вельмі каштоўнае і унікальнае. А сёння, я

Ганаровы ўзрост

Распачала ўрачыстасць уступным словам галоўны рэдактар часопіса “Нёман” Ніна Чайка. Яна павітала ўсіх прысутных, узгадала гісторыю стварэння выдання, яго першых супрацоўнікаў і аўтараў: К. Крапіву, Якуба Коласа, І. Шамякіна, А. Макаёнка, П. Броўку, П. Панчанку, М. Лынькова, А. Куляшова... Таксама Ніна Цімафееўна расказала пра канцэпцыю часопіса, супрацоўніцтва з вайскоўцамі, расійскім і ўкраінскім часопісамі, адпаведна, “Наш сучасны” і “Дніпро”.

Па даручэнні кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Віктара Шэймана Аляксандр Слабачук зачытаў віншавальны ліст на адрас калектыву рэдакцыі часопіса “Нёман”. У ім, у прыватнасці, адзначалася: “Стварэнне часопіса ў нялёгка пасляваенныя гады з’явілася значнай палзею і культурным і грамадскім жыццём рэспублікі. Змянілася назва часопіса, не адно пакаленне супрацоўнікаў рэдакцыі, але нязменнай была і застаецца галоўная задача — папулярызаванне лепшых твораў беларускай прозы, паэзіі і драматургіі”.

“Тое, што зроблена часопісам за 60 гадоў, — далаў А. Слабачук, — можна вызначыць толькі адным словам: “класіка”. Сёння называліся аўтары ды супрацоўнікі выдання, а таксама творы, якія змяшчаліся на яго старонках, — усё гэта наша беларуская класіка, наша літаратурная спадчына і гонар. Незалежна ад таго, друкуюцца творы на матчынай мове ці на другой дзяржаўнай мове — рускай, — важна тое, як падаюцца і асвятляюцца палзеі нашага грамадства, беларуская духоўнасць, пачынаючы з цяжкіх пасляваенных гадоў і да пачатку новага тысячагоддзя. Галоўнае, каб літаратурны героі прыносяць у грамадства станоўчыя эмоцыі, кансалідавалі яго. Бо толькі талы, калі ёсць кансалідацыя, агульная ідэя, можна рухацца наперад, будаваць моцную і квітнеючую дзяржаву”.

У сваім выступленні першы намеснік міністра інфармацыі Лілія Ананіч зазначыла: “Сёння ў нашай дружнай творчай сям’і сапраўднае свята — 60 гадоў выдання, якое нарадзілася ў пасляваенныя гады, будавала і працягвае будаваць разам з усім грамадствам нашу дзяржаву, моцную і незалежную Беларусь. 60 гадоў — гэта ганаровы ўзрост. Я

віншую ўсіх нас з тым, што ў Рэспубліцы Беларусь ёсць такія цудоўныя выданні, якія захавалі традыцыі і духоўнасць. Для часопісаў і газет, якія працуюць на кансалідацыю нашага грамадства, якія адлюстроўваюць усё самае лепшае, што стварае літаратар, — сёння залаты час. Жадаю ўсім нам і надалей высока трымаць сцяг беларускай духоўнасці, культуры.

Хачу вас запэўніць, шануюныя калегі, што і надалей будзе працягвацца дзяржаўная падтрымка дзяржаўных друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, у прыватнасці, выданняў Рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва”.

Таксама Лілія Станіславаўна ўручыла Ніне Чайцы Ганаровую граматы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь у сувязі з 60-годдзем з дня выхаду ў свет першага нумара часопіса — за шматгадовую плённую працу ў сродках масавай інфармацыі ды высокае прафесійнае майстэрства і зачытала віншаванне міністра інфармацыі Уладзіміра Русакевіча: “...Значны ўнёсак часопіса ў справу ўмацавання літаратурных сувязяў з братнімі славянскімі народамі. На старонках “Нёмана” актыўна публікуюцца і маладыя аўтары-пачаткоўцы. Для многіх з іх супрацоўніцтва з часопісам сталася пунктам адліку іх творчага шляху”.

Намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Наш сучасны” Аляксандр Казінцаў расказаў пра супрацоўніцтва часопіса “Нёман” і расійскага выдання, пра выхад су-

месных нумароў і планы на будучыню. Дарэчы, снежаньскі нумар “Нашага сучаснага” будзе прысвечаны Беларусі. Таксама А. Казінцаў перадаў калектыву рэдакцыі “Нёмана” віншаванні ад Саюза пісьменнікаў Расіі, часопіса “Наш сучасны” і “Літаратурнай газеты”.

Дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі У. Гніламедаў падкрэсліў: “Вельмі ўсцешаны прысутнічаць і прымаць удзел у сённяшнім мерапрыемстве, прысвечаным юбілею аднаго з самых выдатных нашых беларускіх часопісаў. Сапраўды, 60 гадоў — вялікае выпрабаванне для часопіса. І “Нёман” можна павіншаваць з тым, што ён вытрымаў гэтае выпрабаванне, развіваецца і пастаянна ўздымаецца на прыступку вышэй. Выданне адлюстроўвае грамадскую атмасферу часу, актыўна рэагуе на палзеі і вельмі цікавае для яго чытачоў. Гэта часопіс-працаўнік, і такім заўсёды быў, наколькі я яго памятаю, калі ўпершыню ён трапіў да мяне. Ён летпісец Беларусі: быў і застаецца нястомным прапагандыстам дасягненняў нашай літаратуры і культуры, беларускай думкі”.

Затым віншавальнае слова бралі дырэктар РВУ “Літаратура і Мастацтва” Таіса Бондар, палкоўнік, начальнік ўпраўлення інфармацыі Міністэрства абароны, член рэдакцыйнай калегіі часопіса “Нёман” Уладзімір Макараў ды намеснік ўпраўлення па ідэалагічнай рабоце камітэта пагранвойска Міхаіл Скунскі, а таксама паэт, перакладчык Браніслаў Спрынчан, які прапрацаваў у аддзеле паэзіі выдання-юбіляра больш як дваццаць пяць гадоў, галоўны рэдактар выдавецтва “Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі”, член рэдакцыі “Нёмана” Генадзь Пашкоў. Шчырыя словы выказалі галоўныя рэдактары часопісаў “Польмя” і “Малалосць”, адпаведна, Мікола Мятліцкі ды Раіса Баравікова, галоўны рэдактар “Палескай газеты” Мікалай Елінеўскі, доктар мастацтвазнаўства, прафесар Юрый Сохар, прадстаўнікі прафсаюза работнікаў культуры. Усе выступоўцы зычылі супрацоўнікам рэдакцыі плённай працы, аптымізму, дабрабыту і поспехаў у творчай дзейнасці на карысць роднай Беларусі.

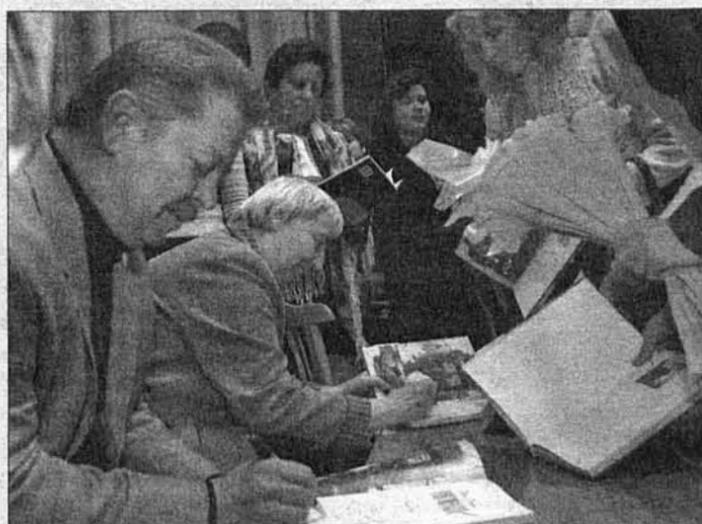
Віктар КАВАЛЁЎ
Фота К. Дробава

Героі старажытных летапісаў, адухоўленыя паэтычным словам і надзеленыя абрысамі рэальных людзей, здаецца, ніколі не былі нам настолькі блізкімі і зразумелымі. Мінутае і сучаснае, алвечныя каштоўнасці, мелодыка роднага слова, — усё гэта злучыла ў сабе “Рагнеда”. Новае літаратурна-мастацкае выданне кнігі Таісы Бондар нібыта прыўзняла заслону над таямніцамі мінуўшчыны. І як іх адлюстраванне — у паўзмроку залы ўзніклі выявы Мірскага замка, постаці юнакоў у рыцарскіх даспехах, зайграла старажытная музыка ў выкананні гуртоў “Lituus”, “Брэвіс”, “Artes Liberales”.

Менавіта так у Мінскім дзяржаўным Палацы дзяцей і моладзі пачалася прэзентацыя кнігі Таісы Бондар “Рагнеда”. Зала, у якой сабраліся вучні і настаўнікі школ Маскоўскага раёна, была запоўнена дарагімі. І справа тут не толькі ў добраарганізаваным мерапрыемстве, якое ладзіў Камітэт па адукацыі Мінскага гарвыканкама, але і ў цікавасці да гісторыі, шчырым жаданні сустрэцца з творчымі людзьмі.

Перад прысутнымі выступілі вядомая беларуская пісьменніца, аўтар кнігі “Рагнеда”, дырэктар Рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва”, лаўрэат прэміі “За духоўнае адраджэнне” 2004 года Таіса Бондар; аўтар ілюстрацый да кнігі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, прафесар, выкладчык Акадэміі мастацтваў Уладзімір Тоўсіцкі і галоўны рэдактар часопіса “Малалосць”, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Раіса Баравікова.

— Чаму я звярнулася да гэтай гісторыі? — паўтарыла цікавае для ўсіх пытанне пісьменніца Таіса Бондар. — Яшчэ ў маладосці пачула жаночае імя — Рагнеда, якое сустракалася ў Х стагоддзі. І першае, аб чым падумала: а што ж гэта за жанчына?.. У гісторыі нашай Беларусі не так ужо шмат жаночых імёнаў, а каб сустралася ў старажытных творах — гэта ўсім рэдкасць. Я звярнулася ў аддзел рэдкай кнігі бібліятэкі Акадэміі навук і вось там, у летапісах, знайшла гісторыю Рагнеды. Кнігі былі на старажытнарускай мове, вельмі падобнай да сучаснай беларускай, і таму я вельмі лёгка па-

чала чытаць. Хадзіла ў бібліятэку, вывучала. Потым захачелася напісаць, і я пачула пачала раскручваць нітку гэтай гісторыі...

— Калі Таіса Мікалаеўна паведаміла мне, што плануе выдаць такую кнігу, — палзляўся сваімі ўспамінамі мастак Уладзімір Тоўсіцкі, — мы пачалі абмяркоўваць, як гэта можна зрабіць. І я прапанаваў варыянт, не звыклы для практыкі беларускага кніжнага афармлення. Таму што па сутнасці паэзія, як музыка і жывапіс, — мастацтва асацыятыўнае. Напрасці паэзію ілюстраванне немагчыма. Радкі паэтычныя нараджаюць пэўны вобраз. Як і жывапіс. А ён, таксама як і паэзія, сімвалічны, шматзначны, знакавы. Перад мною стаяла задача ўлавіць музыку паэтычнаю і як бы падпарадкаваць жывапіс слову. Рагнеда, гісторыю якой распавяла ў сваёй кнізе Таіса Мікалаеўна, як і геранія

думаю, кожны з вас вечарам адкрые гэтую кніжку, пачне чытаць. І вы яшчэ раз пераканаецеся, што няма ў свеце лепшай мовы, настолькі прыдатнай для паэзіі, каб выказацца вельмі прыгожа, тонка, мілагучна. Потым вы ўдыхнеце тыя далёкія мінулыя стагоддзі, дзе вірлася сваё жыццё, дзе былі свае страсці, свае пачуцці. Мы таксама калісьці станем гісторыяй. І дзякуючы пісьменнікам, пра нас з вамі, будзе ведаць значна больш, таму што застануцца кнігі. Гэта таксама своеасаблівыя летапісы. Хаця мы і кажам пра іх — мастацкая літаратура...

Закончылася сустрэча гучнымі апладываментамі ўдзячных слухачоў і доўгай чаргой па аўтографы.

Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
Фота К. Дробава

«Белае прывітанне» СА СЛАВАКІІ

У Мінску стартвала шырокамаштабная акцыя, мэта якой — пазнаёміць беларусаў з духоўнымі і культурнымі каштоўнасцямі славацкага народа. Праект распачаўся 18 кастрычніка сімфанічным канцэртам у сценах Белдзяржфілармоніі і працягнуцца ажно да красавіка наступнага года.

Акцыя атрымала назву “Белае прывітанне для Беларусі”. Яе арганізатарам выступіла Асацыяцыя па культуры, адукацыі і камунікацыі — няўрадавая арганізацыя, што займаецца пераважна прадстаўленнем Славакіі за мяжой. У актыве асацыяцыі — аналагічныя прэзентацыі ў Парыжы, Берліне і Рыме.

— У гісторыі двухбаковых адносін нашых дзяржаў гэта першыя мерапрыемствы такога характару і маштабу, — падкрэсліў Часовы Павераны ў справах Славакіі ў Беларусі **Ёзэф Мачышак**. — Прэзентацыя культуры і мастацтва Славакіі дазволіць ліквідаваць дэфіцыт інфармацыі аб нашых краінах на ўзаемнай аснове.

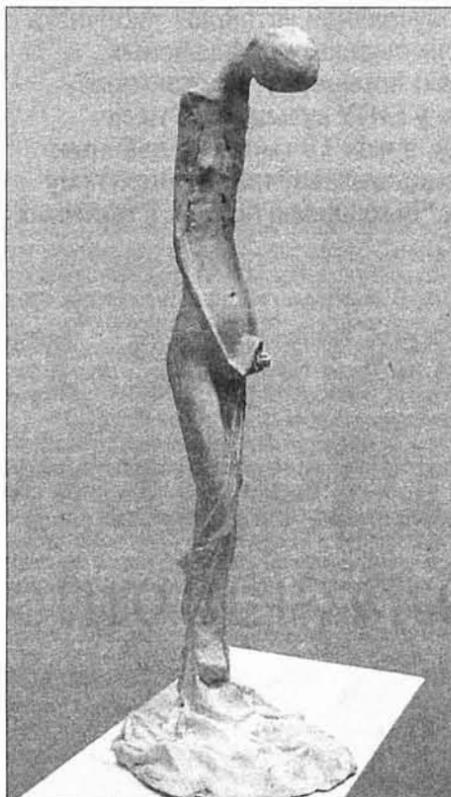
Насычаны графік

Шэраг мерапрыемстваў адкрыў канцэрт “Славакія: Еўропа ў малым”. Упершыню з беларускай сцэны прагучала музыка славацкіх кампазітараў — гістарычныя і сучасныя музычныя тв-

ры — у выкананні Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам славацкага дырыжора Антона Паповіча і з удзелам салістаў Юрыя Барташа (труба) і Юрыя Чыжмаровіча (альт). Плануецца, што пасля мінскай прэм’еры гэтая праграма будзе прадстаўлена ў Браціславе ў канцэртнай зале Славацкай філармоніі.

Адно з асноўных мерапрыемстваў — выстава аб’ёмных мастацкіх прац з паперы “Белае прывітанне для Беларусі”; яна і дала назву ўсёй прэзентацыі. Экспазіцыя, якая складаецца з 620-ці папяровых элементаў, адкрылася 19 кастрычніка ў Палацы мастацтваў. Паводле слоў **Ёзэфа Мачышака**, славацкія майстры выканалі гэтыя творы спецыяльна для беларускай выставы.

Упершыню ў нашай краіне прадстаўлена і вядомая ва ўсім свеце славацкая графіка. У Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва да 12 лістапада праходзіць выстава работ класікаў гэтага віду мастацтва, а таксама твораў сучасных славацкіх майстроў, выкананых у

традыцыйнай тэхніцы. Частка экспазіцыі прысвечана творчасці студэнтаў аддзялення графікі Вышэйшай школы выяўленчага мастацтва ў Браціславе.

Са славацкім жывапісам і скульптурай маюць магчымасць пазнаёміцца наведвальнікі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. Да 30 лістапада тут прадстаўлены творы лепшых мастакоў, якія, паводле слоў Часовага Паверанага ў справах Славакіі, “фарміруюць характар сучаснага славацкага выяўленчага мастацтва”.

Таксама ў часе прэзентацыі пройдзе тыдзень цэнтральна-еўрапейскага фільма, адбудзецца знаёмства са славацкай літаратурай і паэзіяй, фатаграфічным мастацтвам. Запланаваныя творчыя сустрэчы, лекцыі, “кружлыя сталы”. У калядны перыяд славацкая амбасада плануе арганізаваць канцэрты духоўнай музыкі ў касцёлах і саборах Беларусі, а

будучай вясной — тэматычныя мерапрыемствы, прысвечаныя 20-й гадавіне аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Прававы падмурак

У дзень адкрыцця славацкага форуму ў Мінску было падпісана пагадненне аб супрацоўніцтве ў галіне культуры і мастацтва паміж дзвюма краінамі. Свае подпісы пад дакументам паставілі міністр культуры нашай краіны Леанід Гуляка і дзяржаўны сакратар Міністэрства культуры Славакіі Агнеш Біро.

— Пагадненне — прававы пачатак культурных узаемасувязей дзвюх краін, якія ў свой час былі больш трывалымі, але апошнімі гадамі з прычыны пэўных абставін фактычна перарваныя, — адзначыла спн. **Агнеш Біро**.

Як паведаміў пасля ўрачыстай цырымоніі **Леанід Гуляка**, падпісанае пагадненне мае агульны характар. Канкрэтныя мерапрыемствы будуць прадугледжаны ў Праграме сумесных дзеянняў дзвюх краін па развіцці культуры. Такі супольны дакумент плануецца прымаць штогод. Падрыхтоўка праграмы на год 2006-ы павінна быць завершана цягам двух-трох месяцаў, распавёў міністр культуры.

З гэтымі ж мэтамі прадстаўнікі нашага Мінкульта правялі перамовы са сваімі славацкімі калегамі. У ходзе двухбаковых кансультацый вырашана, што славацкая дэлегацыя будзе запрошана на “Славянскі базар-2006”, у тым ліку і для ўдзелу ў конкурсе маладых выканаўцаў. Таксама плануецца наладзіць цесныя ўзаемасувязі ў галіне кінавытворчасці і рэалізацыі прадукцыі адпаведна беларускіх і славацкіх кінематаграфістаў. Падпісаны дакумент дапускае абмен кніжнымі і музейнымі калекцыямі, супрацоўніцтва бібліятэк Беларусі і Славакіі, патлумачыў **Леанід Гуляка**.

Па словах афіцыйных асоб, бакі не выключаюць магчымасці правядзення Дзён культуры Беларусі ў Браціславе ў наступным годзе. Магчыма, нашым удзельнікам дабрацца туды стане значна прасцей: да канца кастрычніка славацкая амбасада плануе абвясціць аб зніжэнні кошту сваёй візы для асобных узроста-вых і сацыяльных груп беларускіх грамадзян.

Мікалай АНІШЧАНКА

23 кастрычніка, ціхім нядзельным ранкам у 361 аддзяленні аховы і забеспячэння цэнтральных органаў ваеннага кіравання адбылася творчая сустрэча салдат з вядомымі літаратарамі, старшынёй ваенна-шэфскай камісіі Саюза беларускіх пісьменнікаў Яўгенам Каршковым і галоўным рэдактарам часопіса «Польмя» Міколам Мятліцкім. Яна была прысвечана 60-

Хлопцы служаць Радзіме

годзю Вялікай Перамогі. Хлопцы, якія яшчэ літаральна ўчора былі школьнікамі, з цікавасцю слухалі аповеды сталых пісьменнікаў пра іх таварышаў па пярэ, што і словам, і зброяй баранілі родную Бацькаўшчыну ў тыя нялёгкае часіны, што да пары пакінулі гэты свет, у якім іх помняць і шануюць. Яны, так і не дапісаўшы сваіх лепшых радкоў, даравалі гэтую святую магчымасць нам цаною сваіх жыццяў. Іх лёс — маленькая старонка ў велізарнай кнізе агульнабеларускай трагедыі, і гэта цяперашнія абаронцы Радзімы павінны ведаць. Яўген Іванавіч як прадстаўнік даваеннага пакалення шмат што ўспамінаў са свайго ўласнага маленства, а Мікола Міхайлавіч, нарадзіўшыся пасля пераможнага 45-га, дзяліўся ўспамінамі са сваіх школьных гадоў. Сустрэліся два розныя погляды на вайну, але аб’ядноўвалі іх тры рэчы: адмова насілля, любоў да Радзімы і паэзія. І няхай армія — гэта час узмужнення і нялёгка фізічных нагрузак, але нават і ў ім ёсць месца для мастацтва. «Служыць Айчыне — гэта святы абавязак кожнага. Любіце сваю Беларусь, як любілі яе лепшыя сыны, бо гэта самае святое, што толькі ёсць у сапраўднага грамадзяніна», сказаў на заканчэнне **М. Мятліцкі**.

Аляксей БРУЙ

За першай сустрэчай — новыя

У ДOME-інтэрнаце для інвалідаў, што знаходзіцца ў сталічным мікрараёне Дражня, прайшоў семінар, арганізаваны валанцёрамі Беларускага маладзёжнага грамадскага аб’яднання “Розныя — Роўныя”. На семінары ішла гаворка пра стэрэатыпы, якія існуюць у нашым грамадстве ў адносінах да людзей з абмежаванымі магчымасцямі, а таксама абмяр-

коўваліся іншыя праблемы, з якімі сутыкаюцца маладыя інваліды ў паўсядзённым жыцці.

— *Галоўныя мэты гэтай сустрэчы, — зазначае каардынатар акцыі **Вадзім Калошкін**, — актывізаваць жыхароў інтэрната. Хлопцы і дзяўчаты з нашага аб’яднання неаднаразова ўдзельнічалі ў інтэграцыйных лагерах, усялякіх семінарах і ролевых гульнях. Мы дзелімся сваім вопытам, абмяркоўваем важныя пытанні, якія датычаць жыцця людзей з абмежаванымі магчымасцямі.*

Каб сустрэча была цікавейшаю, ар-

ганізатары падрыхтавалі невялікі курс арт-тэрапіі. Усе жадаючыя мелі магчымасць засвоіць азы ігры на афрыканскіх тамтамах.

Трэба адзначыць, што семінар адбыўся пры падтрымцы міжнароднага холдынга “Атлант-М”. Як плануецца “Розныя — Роўныя”, за першай сустрэчай — наступныя, а разам з імі і новыя знаёмствы, абмеркаванні надзённых праблем ды актуальных пытанняў.

В.К.

Спатканне з Багдановічам

Нядаўна ў памяшканні Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча** прайшло ўрачыстае адкрыццё выставы “Я хацеў бы спаткацца з вамі на вуліцы...” (“**Максім Багдановіч і сучаснасць**”), прымеркаванай да 25-годдзя з дня прыняцця Пастановы аб стварэнні гэтай установы. Падзея, што адбылася — першы крок да адметнай даты: 1 красавіка 2006 года музею спаўняецца 25 год...

Па задуме аўтараў, выстава мае сімвалічны характар: кожны з яе невялічкіх раздзелаў нібы пераносіць наведвальніка ў год, дзе ён мог бы сустрэць славутага паэта.

Экспазіцыя размясцілася ў адной зале і прадстаўляе сабой збор матэрыялаў, прысвечаных творчасці славутага паэта. Сярод іх

— манаграфіі вядомых крытыкаў, арыгінальныя партытуры музычных твораў паводле матываў вершаў **Максіма**, тэатральныя афішы, фотаздымкі, рэдкія выданні перакладаў і шмат чаго іншага. Сярод экспанатаў ёсць і нумар “**ЛіМа**” за 1991 год, прысвечаны 100-гадоваму юбілею паэта...

Як распавяла дырэктар музея **Тацяна Шэлеявіч**, экспазіцыя на тэму “**Багдановіч і сучаснасць**” планавалася адкрыць даўно. Тым больш, што ў фондах музея захоўваецца шмат цікавых матэрыялаў, якія раней не экспанаваліся. Выстава ўдалася дзякуючы не толькі ініцыятыве і плёну супрацоўнікаў музея, але і падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Адметны ўклад у яе стварэнне ўнесла захаваўшы фондў Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча** **Ніна Гарэлкі**.

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

Сюрпрыз эпохі Рэфармацыі

Глыбокая старажытнасць і па сённяшні дзень адкрывае нам свае таямніцы. Адна з іх — унікальная знаходка нямецкага славіста **Норберта Рандава**. У Герліцкай бібліятэцы Верхнялужыцкага навуковага таварыства ён знайшоў Біблію, якую пераклаў і выдаў **Францыск Скарына**. Яна ад-

друкавана ў Празе ў 1517—1519 гг., мае 658 лістоў (1316 старонак) і з 1527 года з’яўляецца ўласнасцю **Герліца**. Гэтая Біблія — першая друкаваная кніга на адной з усходнеславянскіх моў, якая, паводле слоў **Н. Рандава**, можа даць моцны штуршок для вывучэння славістыкі і беларускай культуры ў Германіі.

Н.К.

У снежні бягучага года Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт святкуе сваё 85-годдзе. За час існавання старэйшая ВНУ краіны прайшла вялікі шлях ад невялічкай політэхнічнай вучэльні, дзе займаліся ўсяго некалькі соцень навучэнцаў, да самай буйной у краінах СНД вышэйшай навучальнай установы тэхнічнага профілю. БНТУ падрыхтавала тысячы высокакваліфікаваных спецыялістаў у самых розных галінах: інжынераў, архітэктараў, транспартнікаў, энергетыкаў. Сёння ў БНТУ вучыцца 29 тысяч студэнтаў, магістрантаў і аспірантаў, з якіх 19 тысяч на дзённым аддзяленні. Вялікая ўвага тут надаецца выхаваўчай рабоце, таму невыпадкова «круглы стол» на тэму «Выкладанне гісторыі ў тэхнічных ВНУ» прайшоў менавіта ў сценах БНТУ.

выкарыстоўваю ў сваёй практыцы і яшчэ адну форму далучэння студэнтаў да гісторыі. Нашы навучэнцы прыязджаюць да нас з самых розных куткоў Беларусі, з гарадоў і з зусім маленькіх вёсчак. Мы прапануем напісанне прац пад агульнай рубрыкай «Мой родны кут». Гэта невялічкі даклад пра свой горад, пасёлак ці вёску. Гэтая форма працы прыносіць плён. Студэнты з вялікай цікавасцю пішуць пра свае родныя мясціны. У гэтых працах асвятляюцца самыя розныя пытанні: гісторыя, помнікі, насельніцтва, рэлігійныя адносіны. Студэнты творча палыходзяць да гэтага задання. Яны пішуць сапраўды цікавыя працы, часам цытуюць вершы.

Алена Генадзьеўна Багдановіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі

Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

Але ёсць і іншыя цяжкасці, у прыватнасці недастатковая распрацаванасць курса сучаснай гісторыі Беларусі. Хаця ў прынятых падобны недахоп існуе ва ўсіх былых рэспубліках СССР з часоў перабудовы.

Аляксандр Аляксандравіч Каваленя так акрэсліў гэтую праблему:

Пытанне, на якім мы павінны сканцэнтраваш увагу, — праблема сучаснасці. Ёй трэба адвесці важную ролю ў курсе выкладання гісторыі. Мы не павінны быццам саромеючыся гаварыць аб апошніх 15 гадах жыцця нашай дзяржавы. У краіне зроблена вельмі шмат. Не трэба штучнага валюнтарызму ці культуры асобы. Але аб'ектыўная інфармацыя павінна даносіцца да студэнта. Ёсць недахопы, ёсць дасягненні, наша задача аб'ектыўна асвятляць падзеі, сведкамі якіх з'яўляемся. Паглядзіце, як змяніліся нашы гарады, і сталіца і зусім маленькія населеныя пункты.

Наогул трэба ўдасканаліць ідэалагічную складаючую курса гісторыі. Нельга вучыць толькі на тых адмоўных момантах, якія раз'ядноўваюць народы, пакаленні, якія аддаляюць людзей. Вучыць трэба на тым, што збліжае. Так, у нас меліся супярэчнасці, у прыватнасці з Расіяй, але не трэба рабіць выгляд, што ў тагачасных пакаленняў гэта быў асноўны сэнс жыцця. Гістарычныя падзеі, яны такія, якія ёсць. Але менавіта той ці іншы гістарычны выбар даў нам магчымасць у выніку стаць незалежнай Рэспублікай Беларусі.

Я нядаўна быў у Маскве на сустрэчы, дзе ішла гаворка аб падручніках па гісторыі розных краін СНД. Калі я пачытаў, што пішуць гісторыкі Таджыкістана, Узбекістана, Грузіі, я не адшукаў ніводнага станоўчага моманту жыцця з Расіяй. Нельга выхваляць чалавека на тым, што раз'ядноўвае. Мы павінны знаходзіць залатую сярэдзіну і ўвагу акіянтаваць на тым, што зрабілі беларусы для развіцця еўрапейскай і наогул сусветнай культуры, навукі, паказаць нашу ролю ў гісторыі. Беларусь дала свету больш, чым самой сябе. Роля яе выключная ў самых розных галінах грамадскага жыцця.

Многія праблемы пакуль чакаюць вырашэння — гэта прадмет клопату і выкладчыкаў, і навукоўцаў і пісьменнікаў. Выступоўцы не раз адзначалі, што ў працэсе навучэння і выхаваўчай работы яны павінны ісці поруч. Нават, складанне новых, сучасных падручнікаў, вымагае іншых падыходаў. Пажадана, каб у іх спалучаліся гістарычныя факты і спасылкі на лепшыя класічныя творы беларускай літаратуры. Акрамя таго, у мінулае адыходзіць сухая, пазбаўленая мастацкай выразнасці мова. А далучэнне тэхнічных сродкаў навучання: спецыялізаваных камп'ютэрных праграм і электронных падручнікаў зможэ зацікавіць не толькі студэнта тэхнічных спецыяльнасцей, але і гуманітарна.

Месца гісторыі ў сістэме выкладання для тэхнічных ВНУ — тэма спрэчная. Выпускнік школы, які прыходзіць у ВНУ тэхнічнага профілю, сутыкаецца з тым, што на першым курсе ён зноў павінен вывучаць гісторыю Беларусі. Колькасць гадзін і сістэма кантролю ведаў у розных тэхнічных ВНУ розная. Відаць, мы не маем пакуль агульнай, дасканала распрацаванай праграмы, і над гэтым трэба працаваць і навукоўцам, і выкладчыкам і супрацоўнікам устаноў адукацыі на самым вышэйшым узроўні.

Студэнт павінен мець магчымасць атрымаць гістарычныя веды і разам з тым дакранацца да лепшых узораў літаратуры і мастацтва сваёй краіны. Гэта асабліва важна менавіта ў студэнцкім узросце, бо як заўважыў галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Мікалай Міхайлавіч Мятліцкі:

Выкладанне гісторыі ў ВНУ мае асаблівае значэнне яшчэ і таму, што менавіта тут, у вышэйшай навучальнай установе, чалавек фарміруецца як асоба. Школьнік — гэта ў многім яшчэ дзіцёнак. Яго аізка, яго падыход да жыцця яшчэ павышана эмацыянальны. І толькі стаўшы студэнтам, чалавек пачынае многае ўсведамляць. Менавіта ў гэтым узросце чалавек робіцца грамадзянінам. Ён набывае адказнасць. Ён глядзіць на радзіму ўжо іншымі вачамі — вачамі дарослага чалавека, які праектуе сваю асобу на будучыню. Адабраць у асобы на гэтым этапе станаўлення гісторыю, значыць адарваць яе ад каранёў. Гэта пацягне за сабой сур'ёзныя духоўныя і сацыяльныя праблемы.

Зразумела, гаворка не скончана, засталася нямаля пытанняў, але акрэслены і пэўныя шляхі іх вырашэння. Супрацоўніцтва навукоўцаў, выкладчыкаў і СМІ належыць вялікай роля ў трансляцыі гістарычных ведаў — гэта безумоўна — і правядзенне падобных «круглых сталоў» дапаможа ім скіраваць свае намаганні, акрэсліць кола асноўных задач і вызначыць найбольш прадуктыўныя шляхі іх вырашэння.

Разгортнутая справаздача з «круглага стала» будзе апублікавана ў 12 нумары часопіса «Польмя».

Марыя ШАМЯКІНА
Фота К. ДРОБАВА

Выкладанне гісторыі ў тэхнічных ВНУ

«Круглы стол» часопіса «Польмя»

На пачатку сустрэчы прарэктар па навукальнай і інфармацыйна-аналітычнай рабоце БНТУ Канстанцін Іванавіч Баландзін пазнаёміў прысутных з шэрагам лічбаў. У прыватнасці, кожны дзевяты выпускнік школ Беларусі падае дакументы ў тэхнічны ўніверсітэт. Конкурс складала не менш 3 чалавек на месца. У БНТУ першай з ВНУ краіны пачала выходзіць каларыраваная газета на мелаванай паперы «Весці БНТУ», у якой асвятляюцца жыццё навучальнай установы. У 60-ю гадавіну Перамогі праведзена каля 40 мерапрыемстваў, прысвечаных гэтай урачыстай падзеі. Медаль «60 год перамогі» атрымалі 5 супрацоўнікаў БНТУ. Дарэчы, у гэтым годзе тэхнічны ўніверсітэт заняў першае месца ў Мінску па ідэалагічнай рабоце. Ва ўніверсітэце працуе музей, экспанаты якога адлюстроўваюць гісторыю БНТУ, некалькі стэндаў прысвечаны ваеннай тэматыцы, ёсць мастацкая выстава, экспанаты якой мяняюцца кожныя два месяцы. Нават само архітэктурнае аздабленне буйнейшай ВНУ краіны сумяшчае класічныя традыцыі з элементамі дэжору на тэмы беларускай мінуўшчыны.

Ва ўступным слове да ўдзельнікаў «круглага стала» галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Мікалай Міхайлавіч Мятліцкі сказаў:

Мы жывём у незалежнай дзяржаве, якая памятае пра свае гістарычныя карані, пра сваю гісторыю глыбіней у тысячагоддзі. Таму праблема выкладання гісторыі паўстае асабліва важнай і патрабуе вырашэння. Усе мы працуем, каб юнак, які сёння сядзіць за студэнцкай партай, пайшоў у жыццё адухоўленым, чалавекам, які ведае гісторыю сваёй радзімы, які засвоіў маральныя каштоўнасці свайго народа, і, кім бы ён ні стаў у будучым, ён на ўсё жыццё павінен застацца чалавекам свядомым, дзейным і захоўваць у сэрцы любоў да сваёй радзімы. Я перакананы ў тым, што гісторыя — гэта той плацдарм, на якім выхоўваюцца патрыёты.

Без патрыятычнага выхавання, без далучэння да каштоўнасцей нацыянальнай культуры немагчыма падрыхтаваць сапраўднага спецыяліста, у якой бы галіне ён не працаваў — такой была адна з высноў «круглага стала».

Вялікую ролю ў выхаваўчай рабоце студэнтаў адыгрывае кафедра гісторыі, сусветнай і айчынай культуры ўніверсітэта. Навукоўцы, выкладчыкі сутыкаюцца з немалой колькасцю праблем, звязаных з выкладаннем гісторыі студэнтам тэхнічных спецыяльнасцей. Па-першае, трэба сказаць пра адсутнасць спецыялізаваных падручнікаў. Канстанцін Іванавіч Баландзін так акрэсліў гэтую сітуацыю:

Мы маглі б больш эфектыўна працаваць, каб былі спецыяльныя падручнікі і дапаможнікі па гісторыі для тэхнічных ВНУ. Зразумела, выкладчыкі на лекцыях і семінарскіх занятках даюць больш звестак пра развіццё тэхнікі ў той ці іншы гістарычны перыяд, тэхналогій і навукі наогул. Пажадана, каб гэтыя звесткі былі сканцэнтраваны ў адным падручніку, гэта стане сапраўднай дапамогай і выкладчыкам і студэнтам. У гэтым накірунку асабліва важным для нас з'яўляецца супрацоўніцтва з нашымі навукоўцамі, з Інстытутам гісторыі НАН Беларусі.

На сённяшні дзень студэнты атрымліваюць тэма і іншыя веды ў галіне гісторыі тэхнікі з некалькіх курсаў. Па-першае, з курса філасофіі, дзе чытаецца філасофія тэхнікі і гісторыя тэхнікі. Тут трэба адзначыць уклад Аляксандра Іванавіча Лойкі, загадчыка кафедры філасофскіх дысцыплін, які распрацаваў гэты курс. Акрамя таго, у курсе ўводзіцца ў тую

ці іншую дысцыпліну закранаюцца пытанні гісторыі тэхнікі. Але падручнік дапамог бы сканцэнтраваш і ўпарадкаваць гэтыя веды.

Закраналіся і пытанні метадыкі выкладання гісторыі. Сапраўды, для студэнтаў гуманітарнага і студэнтаў тэхнічных спецыяльнасцей метадычны прыёмы працы выкладчыка будуць мець пэўную спецыфіку. Трэба адзначыць таксама і той факт, што асабліва важным на дадзеным этапе з'яўляецца спалучэнне адукацыі і выхавання, а ролю гісторыі ў гэтым працэсе цяжка пераацаніць. Дарэчы, пасля перабудовы доўгі час выхаванню школьнікаў і студэнтаў не надавалася належная ўвага, і адмоўныя вынікі гэтага мы бачым цяпер. Як жа зацікавіць студэнта гісторыяй Беларусі і адначасова далучыць яго да духоўных каштоўнасцей, выпрацаваных народам? Удзельнікі «круглага стала» далі шэраг парадаў, якія будуць карыснымі для выкладчыкаў. У прыватнасці Валерый Захаравіч Протчанка, кандыдат гістарычных навук, дацэнт БНТУ паведаміў:

Адной з форм працы студэнтаў з'яўляецца напісанне рэфератаў па той ці іншай тэматыцы. Але з некалькіх соцень студэнтаў са сваімі тэмамі прыйшлі да мяне пакуль толькі трынаццаць чалавек. Праўда, нельга не адзначыць, што тэмы розныя, цікавыя. Большасць тэм пра Вялікую Айчынную вайну, але студэнты цікавяцца і старажытнай гісторыяй, сярэднявеччам, а таксама гісторыяй розных рэлігійных канфесій на Беларусі.

Безумоўна, праблемы ёсць. У першую чаргу гэта звязана з тым, што нашы студэнты пачыналі рыхтавацца да вучобы ў тэхнічнай ВНУ і далейшай працы па тэхнічных спецыяльнасцях, пачынаючы з 5—7 класа. Асноўную ўвагу яны надавалі, безумоўна, дакладным і тэхнічным навукам, у многім пакідаючы без належнай увагі навукі гуманітарныя.

У нас ёсць добрыя традыцыі выкладання гісторыі для студэнтаў тэхнічнага профілю, у нас вялікі патэнцыял, але, на жаль, трэба сказаць пра адно — нам не хапае падручніка. Падручнік і некалькі дапаможнікаў па розных гістарычных перыядах — рэч необходимая ў выкладанні, яны павінны стварацца з улікам спецыфікі тэхнічных ВНУ.

Валентын Георгіевіч Маскалёў дацэнт Беларускага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага ўніверсітэта падзяліўся сваімі педагогічнымі напрацоўкамі:

Такая форма працы, як рэферат у нас выкарыстоўваецца таксама, але разам з тым я

БНТУ звярнула асаблівую ўвагу на неабходнасць знаёміць навучэнцаў з культурай і мастацтвам Беларусі, без гэтага немагчыма стварыць цэласную карціну яе гістарычнага развіцця. Асаблівую ролю ў выхаванні моладзі павінны адыгрываць музеі.

Хацелася б засяродзіць увагу на адным станоўчым аспекце — наша ВНУ шырока супрацоўнічае з рознымі музеямі, а фактычна з усімі музеямі горада Мінска. Мы думаем, што трэба паказаць студэнту, чым мы сапраўды можам ганарыцца — гэта спрыяе развіццю сапраўднага гістарычнага мыслення. Студэнты любяць наведаць Музей старажытнай беларускай культуры, і музей гісторыі Вялікай Айчынай вайны, Нацыянальны мастацкі музей. Работа з музеямі мае вялікае значэнне для студэнтаў-першакурснікаў. Многія з іх толькі прыехалі ў сталіцу, ім трэба паказаць лепшае, што ў нас ёсць. Акрамя таго, мы наладжваем экскурсіі, прычым не толькі па Мінску, а па ўсёй Беларусі.

Гісторыя, культура і літаратура павінны ісці поруч. Але, на жаль, сёння мы не да канца ўсведамляем важнасць гуманітарных навук як у сістэме выкладання, так і наогул у грамадскім жыцці. У працэсе выкладання асноўная ўвага надаецца перадачы вузкапрафесійных ведаў, што бывае не на карысць агульнай адукаванасці і круглага будучага спецыяліста. На гэтым засяродзіў асаблівую ўвагу Уладзімір Васільевіч Гіламедаў, акадэмік, дырэктар Інстытута літаратуры НАН Беларусі.

Усе мы — і гісторыкі і філолагі — у наш складаны час сутыкаемся з вельмі сур'ёзнай праблемай — праблемай недаацэнкі гуманітарнай адукацыі. Між тым, без гуманітарных ведаў поўнага шматграннага чалавека і сапраўднага грамадзяніна не атрымаецца. Многія студэнты пакуль гэтага проста не разумеюць у сілу сваёй малодасці. Мы павінны пастаянна даказваць важнасць і неабходнасць шматбаковага выхавання моладзі.

Выкладчыкі гісторыі не толькі тэхнічных, але і гуманітарных ВНУ сутыкаюцца з вялікай колькасцю праблем. Гэта не толькі недасканаласць ці нават адсутнасць падручнікаў і дапаможнікаў. Многія выступоўцы звяртаюць увагу на адсутнасць тэхнічных сродкаў, а між тым сучасны працэс выкладання цяжка ўявіць без прымянення інфармацыйных тэхналогій. Гэтыя праблемы ўзнімаюцца ў дакладах Аляксея Віктаравіча Бяляева — кандыдата гістарычных навук, выкладчыка кафедры гісторыі БНТУ і Аляксандра Аляксандравіча Кавалені, дырэктара

КРАЯЗНАЎЦА. Хобі ці прафесія?

Традыцыі і фальклор, сімволіка і геральдыка, помнікі і мемарыялы... Усё гэта — «вартавыя» нашай гістарычнай памяці, сведкі фарміравання менталітэту. Узгадваеш дзяцінства: калі бачыш якісьці помнік, адразу паўстае пытанне, у чый гонар ён пастаўлены? Дый у сталыя гады свядомаму чалавеку ведаць пра знакамiтых людзей цікава. Дарэчы, зацікаўленасць можна задаволіць, калі звярнуцца да падручнікаў ці даведнікаў альбо ў архіў. А яшчэ прасцей — і, як паказвае практыка, не менш надзейна! — да чалавека, які па патрабаванні душы ведае пра сваю старонку не горш за архівы. Асабліва калі гэтае патрабаван-

Нельга не ўзгадаць яшчэ адну чыгуначную станцыю — Баранавічы—Палескія. У 1884 годзе кіламетры за тры-чатыры ад яе была пракладзена другая чыгуначная ветка, што злучыла Вільню з Роўна. З гэтага часу Баранавічы і пачынаюць развівацца як буйны чыгуначны вузел, які стаў пазней па велічыні другім у Беларусі. Увагу на гэтай станцыі прыцягвае вялікая колькасць чыгуначнай тэхнікі. Паравозы і вагоны, кары і краны, платформы з зеніткамі ваенных гадоў... Выпушчаныя ў розныя гады развіцця чыгуначнага транспарту, яны маўкліва застылі на запасных пуцях. Побач размешчана станцыяная будка са званом,

ка» — так любоўна называлі яго ў мінулым мясцовыя жыхары. Тут, у гэтым куточку, усё сведчыць пра тое, што горад сваім нараджэннем абавязаны чыгунцы: і паравозік-флюгер на будынку вакзала, і дахі дамоў, якія сваім колерам нагадваюць блакітную далечыню. Дарэчы, у гербе Баранавічаў, які горад займае больш чым у стогадовым узросце, побач з шасціграннай, што нагадвае пра яго прамысловы патэнцыял, вы ўбачыце і маленькі паравоз.

— Цяпер сёй-той з гасцей, магчыма, свядома спыніцца тут, каб іншымі вачыма зірнуць на вакзальны комплекс. А пасля... Куды, дарэчы, праце падацца самым зацікаўленым?

— З вузкага чыгуначнага моста, што навіс над пуцямі, добра праглядаюцца нешырокія, утульныя ў зеляніне вуліцы, якія прымыкаюць да станцыі Баранавічы—Цэнтральныя. Адна з іх прыводзіць у лясны куток цэнтра сучаснага горада. Нягледзячы на афіцыйную назву — «Парк 60-годдзя БССР» — гараджане прызвалі яго «Старым паркам». Месца надзвычай прыгожа! Напрыканцы XIX стагоддзя ўладальнікі гэтых земляў графы Развадоўскія пабудавалі ў парку летні тэатр і адкрытую сцэну. Летам 1908 года тут выступаў чалавек, чыё імя было добра вядомае не толькі ў Еўропе, але і ў Амерыцы — Шалом Алейхем. Яго запрасілі ў Баранавічы аматары яўрэйскай літаратуры на адкрыццё свайго аб'яднання. Паслухаць славуцасць з'ехалі дасведчаныя людзі з далёкіх і блізкіх мясцін — Мінска, Ляхавічаў, Слоніма, Клецка... Славутага пісьменніка доўга не адпускалі са сцэны. А ён ужо на той момант быў хворы. Падчас выступлення госцю зрабілася блага і яго літаральна перанеслі ў гасцініцу «Славянская», дзе ён спыніўся. У Баранавічах яму давялося затрымацца на доўгія два месяцы...

Непадалёк ад парку на будынку мелішнскага вучылішча ўстаноўлена мемарыяльная дошка. З надпісу на ёй вынікае, што гэта і ёсць былая «Славянская», дзе ў пачатку пазамінулага стагоддзя спыніўся класік яўрэйскай літаратуры.

— Соф'я Іосіфаўна, а ў якіх новых помніках адлюстраваны падзеі апошніх дзесяцігоддзяў?

— І па сённяшні дзень мы аддаём даніну памяці і павагі пакаленню людзей, якія ў цяжкі для айчыны час паўсталі на абарону роднай зямлі, права жыцця свабоднымі. У апошнія гады адкрыты мемарыяльныя дошкі ў памяць пра вязняў Баранавіцкага гета, у гонар партызан Баранавіцкага партызанскага злучэння, а яшчэ

— помнік воінам-артылерыстам, што вызвалілі горад. На вуліцы, якая носіць імя нашага земляка, ганаровага грамадзяніна г. Баранавічы, Героя Савецкага Саюза, віцэ-адмірала Георгія Мікітавіча Халасцякова, летась быў адкрыты памяtnы знак на невялікім валуне, на фоне парусніка — якар з ланцугом і словы папаныя славутаму ўраджэнцу нашага горада.

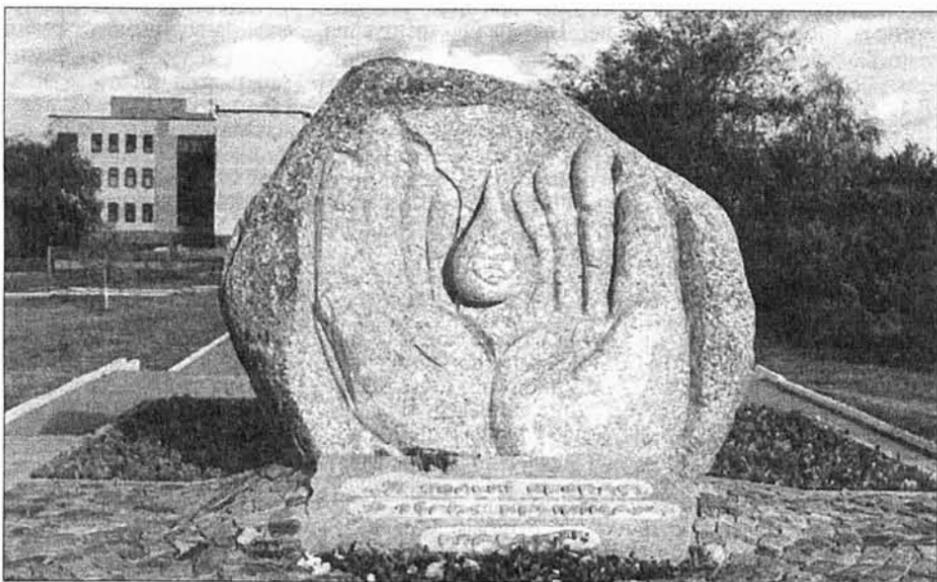
Наогул за апошнія пятнаццаць гадоў у горадзе з'явілася 15 новых знакаў, што ўзятыя пад ахову дзяржавы. Сярод іх — у гонар жанчыны-маші, гарадоў-пабрацімаў, помнік воінам-інтэрнацыяналістам, каля якога не пройдзеш аб'якава. Работа скульптара Л. Яшчанкі і архітэктара І. Марозава сапраўды ўражае. Неапрацаваная, шэра-ружовага колеру гранітная глыба з постацю юнага воіна, у якога на апошнім кроку да перамогі трапіла куля. Падчас ваенных падзей у Афганістане загінула 15 ураджэнцаў горада і раёна.

Штогод 10 мая, у дзень адкрыцця помніка, ушанаваць памяць сяброў прыходзяць тыя, чыя маладосць была абпалена вайной: разам з прысягай яны ўзялі на сябе абавязак са зброяй у руках знаходзіцца там, куды паслала Радзіма...

— Патрыятызм, грамадзянскі абавязак... Што для вас асабіста азначаюць гэтыя паняцці — у кантэксце вашай прафесіі?

— Свядомае жыццё аднаго пакалення людзей даволі кароткае. Некалькі дзесяцігоддзяў — і на змену прыходзіць другое пакаленне, трэцье, чашвёртае... І кожны практычна дзень, год, стагоддзе — з іх вялікімі і малымі падзеямі, дасягненнямі і стратамі — адыходзяць у мінулае, становяцца гісторыяй цэлага народа і дзяржавы, у якой ён жыве. У гэтай плыні ўсё нязначнае змываецца часам, больш яркае захоўваецца надалей, аднак з гадамі і яно сіраеца з памяццю. Не будзем берагчы гістарычную спадчыну — значыць, духоўна збядняюць нашы нашчадкі. Вось гэта і ёсць мой грамадзянскі абавязак — працаваць дзеля таго, каб меней было такіх стратаў. Прынамсі, у маштабах аднаго невялікага горада.

Вольга ЖЫГАР,
Іна ЛІЗАРОВА
Фота забяспечана аўтарамі

не супадае з прафесійнай дзейнасцю. Выдатна авалодала краязнаўчай прафесіяй вядучы металдыст арганізацыйна-металдычнага цэнтра аддзела культуры Баранавіцкага гарвыканкама Соф'я Клімец, якая ўдасконала ганаровага звання «Чалавек года-2004».

— Соф'я Іосіфаўна, цікава, хто каго выбраў: вы — прафесію або яна — вас?

— Краязнаўства ўжо шмат гадоў з'яўляецца для мяне справай майго жыцця. Яшчэ трыццаць гадоў таму працавала металдыстам у гарадскім бюро падарожжаў і экскурсій, распрацоўвала разнастайныя маршруты, пры гэтым хацелася зрабіць падарожжы шматлікіх гасцей і цікавымі, і займаальнымі, і пазнавальнымі. Гэта жаданне стымулявала больш глыбока вывучаць як учарашні, так і сённяшні дзень баранавіцкага краю. І вось ужо амаль дзесяцігоддзе непасрэдна займаюся аховай культурна-гістарычнай спадчыны ў родным горадзе.

— Ці не гучна сказана — спадчына? Горад зусім малады — крыху больш за 130 гадоў.

— Гэта як лічыць! Баранавічы маюць каля 130 памятных знакаў і малых архітэктурных формаў, 94 з якіх знаходзяцца пад аховай дзяржавы. У першую чаргу, такія помнікі архітэктуры, як Паркоўскі і Крыжаўзвіжанскі саборы, будынкі аддзялення Нацыянальнага банка па вуліцы Савецкай, агітэкі і пажарнага дэпо па вуліцы Тэльмана, музея Баранавіцкага аддзялення чыгункі, тэхнікума па вуліцы Фраленкова, радыёстанцыі па Камсамольскай, дома № 5 па Пірагова. Гэтыя аб'екты маюць вялікую гістарычную каштоўнасць таму, што даюць уяўленне пра першапачатковае аблічча нашага горада. Акрамя таго, у Баранавічах шмат мемарыяльных дошак, асобных і брацкіх пахаванняў загінуўшых у Вялікую Айчынную вайну і мірных жыхароў, партызан і падпольшчыкаў. Захаваліся і пасляваенныя помнікі. Усё гэта — напісаныя ў мармуры і метале старонкі гісторыі горада, якія змогуць «прачытаць» будучыя пакаленні.

— Дарэчы, нават тым, хто ніколі не быў у Баранавічах, вядома, што гэта — буйны чыгуначны вузел. Цікава: як здолелі невялікі горад развіць такую актыўную «чыгуначную дзейнасць»?

— Давайце адгорнем першую старонку летапісу горада. Станцыя Баранавічы—Цэнтральныя. Магчыма, з цягам часу ў гэтым месцы з'явіцца памяtnы знак з надпісам, што менавіта тут калісьці пачынаўся горад, калі 29 лістапада 1871 года са Смаленска праз станцыю Баранавічы Маскоўска—Брэсцкай чыгункі прайшоў першы склад з некалькіх таварных і пасажырскіх вагонаў. Менавіта гэты дзень лічыцца нараджэннем станцыі і... горада.

які некалі абвясчаў пра адпраўленне цягнікоў. Усё гэта — экспанаты музея пад адкрытым небам.

А яшчэ на прывакзальнай плошчы месціцца аднапавярхоўка з чырвонай цэглы, якая «нарадзілася» ў 1910 годзе. У гэтым доме, некалі жылым, цяпер знаходзіцца музей гісторыі Баранавіцкага аддзялення Беларускай чыгункі. Не праходзьце міма.

Напярэдадні 115-годдзя Баранавічаў на прывакзальнай плошчы з'явіўся помнік у гонар заснавання станцыі. На рэйках, што на пастаменце, застыў паравоз ЭМ 710-30, ці «Эм-

ЭКАЦЭНТРУ — 75!

КАНЕЦ ВЕРАСНЯ ДЛЯ МНОГІХ АМАТАРАЎ ПРЫРОДЫ АДЗНАЧАЮЦСЯ АДМЕТНАЙ ДАТАЙ: РЭСПУБЛІКАНСКАМУ ЭКАЛАГІЧНАМУ ЦЭНТРУ ДЗЯЦЕЙ І ЮНАЦТВА, ЯК І ЁСЦЬ ДЗЯРЖАВНАЙ СІСТЭМЕ ЭКАЛАГА-БІЯЛАГІЧНАЙ АДКАЦЫЙ КРАІНЫ, СПОЎНІЛАСЯ 75 ГОД. У СВЯЗІ З ГЭТЫМ НА БАЗЕ ЦЭНТРА ПРАЙШОЎ ФІНАЛ ФЕСТИВАЛЮ «ЯКІ ПРЫГОЖЫ ГЭТЫ СВЕТ!»

Усяго ў рэспубліканскім фестывалі, які ўзяў старт яшчэ ў маі, удзельнічала больш за 7,5 тысячы навучэнцаў. Яны прадэманстравалі свае здольнасці ў разнастайных творчых конкурсах: фотаздымкаў, малюнкаў, літаратурна-мастацкіх работ, казак і вершаў на экалагічную тэматыку, фларыстыцы. Да таго ж 12 калектываў праявілі свае таленты ў тэатральным майстэрстве. Усяго падчас мерапрыемстваў прайшло 13 конкурсаў.

Намеснік дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце Алена Смольская і загадчык аддзела сацыяльна-выхаваўчай работы Галіна Савельева заўважылі, што такія фестывалі дазваляюць не толькі раскрыць творчыя здольнасці школьнікаў, але і весці актыўную прапаганду аховы прыроды. Пры гэтым заняткі ў экалагічным цэнтры заснаваны толькі на ініцыятыве саміх дзяцей, кожны можа ў любы момант адпаведна сваім інтарэсам змяніць гурток. А наведваюць іх дзеці самых розных узростаў, ад 2 да 17 гадоў.

Сёння пры гэтай установе, акрамя гурткоў, дзейнічае і свой тэатр-студыя «Экастоп».

Сярод асабліва цікавых дасягненняў цэнтра — узнагароды на Міжнародных экалагічных алімпіядах у Стамбуле, Германіі і Расіі, а таксама на конкурсах рэспубліканскага маштабу.

Дарэчы, некаторыя творы экалага-агітацыйнага кірунку можна пабачыць пры наведванні лесу. Размаляваныя камяні, плакаты засцерагаюць чалавека ад неразумных дзеянняў. І гэта справа не толькі юнакоў і дзяўчат з падобных экацэнтраў, іх ініцыятыву падтрымліваюць і ляснішчы.

Усяго ж па рэспубліцы працуе 24 экалагічных цэнтраў...

Дарэчы, для даведкі — некалькі значных дат.

30 верасня 1930 года. Архіўная выліска з пратакола калегіі Наркама земляробства БССР аб стварэнні Цэнтральнай сельскагаспадарчай дзіцячай станцыі ў Мінску. 1935 год. Перайменаванне ў Цэнтральную станцыю юных натуралістаў. 1944 год. Юнаты сумесна з педагогамі станцыі аднаўляюць садова-паркавую гаспадарку сталіцы, вырошчваюць ліпы для азелянення горада. 1978 год. Рэспубліканская станцыя юных натуралістаў — пераможца Усесаюзнага агляду пазашкольных устаноў. 11 лютага 1991 года. Станцыя, згодна з указаннем Міністэрства адукацыі БССР, перайменавана ў Рэспубліканскі экалагічны цэнтр навучэнцаў.

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

Вандроўкі па глыбокай глыбіні:

ПАЭМА Спадзяюся на маладых

Яшчэ і не памятаю якіх-небудзь гаворак, крыў Божа — дыскусій (яны заўсёды завяршаюцца нейкім дыдактычным глупствам), што датычылі б менавіта паэмы. Маё “не памятаю” зусім не азначае, што іх не магло быць. Літаратурна-крытычных “цэхавікоў” у нас жа не так і мала, і наўрад ці маглі абысці яны ўвагай такую тэму.

Што ж у нас з’явілася за апошні час у гэтым алкачным і заўсёды запатрабаваным ліра-эпічным жанры? Пачаў згадваць паэтычныя выдрукі апошніх гадоў і...нічога падобнага не знайшоў. Не, пачакайце, была вершаваная аповець Міколы Мятліцкага “Замкнёны дом” — праўдзівы, змястоўны, ці не з дакументальнай асновай твор. І больш нічога. Былі вянкi санетаў, нават вянкi вянкаў, розныя хоку, а на паэму ніхто не адважыўся. Ча-му?

Адзін мой калега накіраваў гэтага выказаўся так: “Ну, напішу я паэму. А які часопіс згодзіцца яе друкаваць, хай у ёй будзе нават трыста радкоў? Пра выдавецтва і гаварыць няма чаго. А твор “для сябе”, каму ён патрэбен? Хай лепш застаецца ў задуме”.

Што ж, пагодзімся з тым, што многія сцвердзілі сябе і засталіся ў літаратуры толькі дзякуючы вершам. І як паглядзіш: са шматлікіх тон “слоўнай руды” выкрышталізавалася, зазяла хоць невялікая частка чыстага золата. Ды яму, як паказвае жыццё, ніколі не павялічваюцца ў час наступных. І ўсё ж вялікая форма ліра-эпічнага жанру жыла, жыла і будзе заўсёды патрабаваць да сябе самай удзячнай увагі.

Ніколі не забуду словы, якія давалася пачуць ад аднаго аўтарытэтнага чалавека: “Паэма, асабліва эпічная, выконвала функцыю прозы ў пару яе маладосці”. Але, скажыце, хіба маладой пачувала сябе проза ў пару напісання “Новай зямлі”? Сам Якуб Колас радкамі паэмы тлумачыць так з’яўленне свайго твора:

*І ты, маё апавяданне,
Жыцця адбітак,
разважанне,
Нязжыты след прасцяцкай долі.*

А наогул, калі гаварыць пра выгокі самога жанру, дык яны цягнуцца далёк. Мабыць, ад “Іліяды”, “Адысеі”, “Энеіды”, “Песні аб Нібелунгах”. Тады, калі зарадзіліся і сцвердзелі сябе малыя паэтычныя формы, наспела чарга і вялікіх. Сама значнасць аўтарскай задумкі вымагала больш шырокіх рамак. Можна, скажам, і ў адным вершы дэталёва адлюстраваць нейкую бітву, апесці гераізм войнаў (згадаем тое ж “Барадзіно” М. Лермантава). А ўзнавіць абсяг часу ў межах цэлай эпохі, ці хай у прамежку існавання аднаго пакалення, магчыма толькі ў палатне надзвычай шырокага маштабу, своеасаблівай эпопеі.

Як і воіска не можа склацца ўсяго з аднаго ваяўнічага звяна, так і маштабны твор не можа канцэнтравана ў адной песні. Прыкладам можа быць той жа “Спеў аб Гаявасе” Генры Лангфелы, які складаецца з мноства песень, створаных паводле індзейскіх казанняў.

А самай значнай паэмай нашай славянскай супольнасці застаецца ўсё ж “Слова аб палку Ігаравым”. Гэта сапраўды сусветна прызнаны ўзор высокай паэзіі. Дзіва даецца, як тут усё арганічна паяднана, дзякуючы таленту творцы: сама кампазіцыя, яркае метафарычнае бачанне і адчуванне роднай прыроды, запамінальнае вобразнае апяванне саміх падзей. Я маю на ўвазе арыгінал. Не буду спыняцца на тым, колькі перакладаў самага рознага ўзроўню мела “Слова”. Пасля з’яўлення яго і развіццё паэзіі як быццам бы пайшло новым шляхам.

Думаю, у кожнай літаратуры мусіць быць лёсасуднасная паэма з гісторыяй, звычкамі,

асабліваасцю нацыянальнага характару, спрадвечнымі марамі і шуканнямі лепшай долі і будучыні для сваіх нашчадкаў. У нас, беларусаў, — гэта, вядома ж, “Новая зямля” Якуба Коласа. Вельмі блізка нам і “Пан Тадэвуш” А. Міцкевіча, бо творца сам і героі яго з зямлі нашай.

Розная кампазіцыйная пабудова твораў, розныя абставіны і сітуацыі ў эпізодах і падзеях часам і не заўважаюцца, калі гаворка ідзе пра адны і тыя ж рысы характару, паводзіны, калі нават гумар і досціп чапляюцца за адны і тыя ж карані.

Здаецца, зусім нядаўна я пазнаёміўся з чэшскім шэдэўрам гэтага ж кішталту. Маю на ўвазе паэму-эпапею Сватаплука Чэха “Пад засенню ліпы”. У сваім каларытным творы аўтар падае нам шырокую панараму жыцця Чэхіі пачатку XIX стагоддзя. Хачу тут адзначыць вартасна-якасны пераклад паэмы на беларускую мову К. Паўтаржыцкага. Твор у яго майстэрскім перастварэнні гучыць так, нібы сапраўды ўзнік на нашай беларускай глебе. Ён пчола перасыпаны такімі прыказкамі, прымаўкамі, пачэрпнутымі з народных глыбіняў, якія звабна цешаць слых і нашага айчынага чытача.

Такі ўжо лёс шэдэўраў. Паэма “Пад засенню ліпы” даўно сталася ўлюбёнай настольнай кнігай чэшскага народа. Створаная ў 1879 годзе, яна вытрымала больш як сорак выданняў. Сапраўды, шырокая панарамнасць таленавітага твора ў многім сугучная жыццю нашага народа. Адсюль і адчуванне такой блізкасці, нават роднасці далёкіх падзей.

Калі зборнік вершаў часта выпявае ў пачатку да канца мусіць быць выпеленай, вынашанай, магчыма, цэльмі гадамі, ці, як яшчэ часам кажуць, выпакутаванай. Прыкладам такой “выпакутаванасці” мне здаецца паэма А. Твардоўскага. Свае знакамтыя творы “Краіна Муравія”, “Васіль Пёркін”, “Дом пры дарозе”, “За даллю даль” аўтар ствараў, нібы заручыўшыся самім часам. Можна, таму, што ў паэта заўсёды было вострае адчуванне часу, яго жорсткіх і нечаканых паваротаў, яго зломаў і зрухаў.

Ці не ў тым жа ключы тварыў свае паэмы і яго бліжэйшы сябра і аднадумец Аркадзь Куляшоў. Сёння можна згадацца з тым, што не ўсё з ранніх паэм А. Куляшова вытрымалі выпрабаванне часам. А вольныя паэмы па часе напісання “Цунамі”, “Хамуціус”, “Варшаўскі шлях” застаюцца гонарам нашай літаратуры.

Ну, а што датычыць ананімных паэм, дык яны таксама даказалі сваё права на доўгае жыццё. А калі здарэцца, што ананімнае нечакана знаходзіць свайго аўтара (а такое нядаўна ў нас здарылася), тады адразу і цікавасць да твора сама па сабе траціцца.

І ўсё ж, як мне здаецца, буйное развіццё прозы ў другой палове мінулага стагоддзя пэўным чынам пацягнула саму паэзію, асабліва паэму. Эпічнае ў ёй наогул адыходзіць на задні план. А паэмы, калі і з’яўляюцца, дык нагадваюць сабою лёгкія лірычныя маналогі, вядлыя прызнанні спавядальнага характару, часта кампазіцыйна невыбудаваныя, а з гэтай прычыны і малазаўважныя.

Як бы яно не складалася, але ніхто, думаю, сёння не возьмеша аспрэчваць той факт, што ў паэзію кожны з нас прыходзіў, выношваючы ў душы сваю найважнейшую задуму: а як жа стварыць тую галоўную паэму? Ну, калі не мы...

Ледзь не пяць гадоў жывём у новым стагоддзі, у новым тысячагоддзі. Касяком прабіваюцца ў літаратуру новыя паэты. А няўжо ж ніхто з іх так і не адважыцца хоць бы на адну важказначную паэму?!

Казімір КАМЕЙША

Найноўшыя падручнікі і дапаможнікі па ўвядзенні ў літаратуразнаўства і тэорыі літаратуры захоўваюць маўчанне адносна жанру паэмы (выключэнне — энцыклапедычныя крыніцы, якім маўчаць накіраваў “прамаці сучасных літаратурных жанраў” ніяк не выпадае). Такое маўчанне нельга растлумачыць нібыта вычарпанасцю праблемы. “Зразумелай” паэма была ў залатыя часы Б. Тамашэўскага, які ў сваім класічным падручніку “Тэорыя літаратуры. Паэтыка” змог стварыць уражанне поўнай тэарэтычнай ідэаліі: “Паэмы падзяляюцца на фабульныя — эпічныя і бясфабульныя — дэ-

паніяны робіцца зусім вядомым. Вось што напісана ў “Слоўніку літаратурна-навуковых тэрмінаў” М. Лазарука і А. Ленсу: “Паэма пазбягае падрабязных апісанняў жыцця, побыту, яна ўздываецца над паўсядзённымасцю, шукае ў жыцці гераічнага, узвышана-паэтычнага...”. У такім выпадку “Новая зямля” — ніякая не паэма!

“Слоўнік літаратурна-навуковых тэрмінаў” Л. Цімафеева і С. Тураева дае прыклад “артадаксальнага” разумення паэмы. Немагчыма не прывесці некалькі фармулёвак з гэтага слоўніка, якія выклікаюць асаблівае здзіўленне. Так, паэма трактуецца

раўды, сёння ўжо ўказвае проста на “вялікую ці сярэдняю” вершаваную форму.

Што ж рабіць з паэмай ў прозе? Як ужо было сказана, да іх у артадаксальнай канцэпцыі стаўленне нейкае не-сур’эзнае. Называнне такіх твораў паэмай тлумачыцца як пераноснае. Гэтае слова, як кажа С. Кармілаў, ужываецца ў такім разе ў “паэмажанравым” значэнні. У “Беларускай энцыклапедыі” крытэрыем семантычнага пераносу называецца “высокая паэтычнасць адлюстравання” (яшчэ адзін рэбус!). Тамсама гаворыцца пра тое, што называнне пра-зачных твораў паэмай дэ-фак-та “адвольнымі аўтарскімі

ІДЫЛІЯ — І РЭАЛЬНАСЦЬ

скрыпцыйныя (апісальныя) і дыдактычныя”. І далей: “Пачатак XIX ст. сведчыць пра канец класічнай паэмы. <...> Дыдактычныя і апісальныя паэмы, якія дажылі да канца XIX ст., з’яўляюцца папярэднікамі “рамантычнай” паэмы. <...> Час культывіроўкі рамантычнай паэмы быў нядоўгім...”. Вось амаль уся тэорыя Тамашэўскага. Але ж у час напісання згаданага падручніка існавалі паэмы, якія ў гэтую ідэю ніяк не ўпісваліся. Таму да агульнай акадэмічнай канцэпцыі дадаецца вольны “хвост”: “Новыя паэмы... імкнуцца... да аслаблення фабульнага элементу, да фрагментарнасці, лірычнага разгортвання”.

Ад ідэічнай даўніны прайдзем да сучаснасці. Артадаксальная канцэпцыя сцвярджае, што паэма — гэта ліра-эпічны твор, вершаваны, вялікі па аб’ёме. Фактычна, кожнае слова ў гэтай фармулёўцы выклікае пытанні. Па-першае, аб’ём у сучаснай жанралогіі не разглядаецца ў якасці сур’эзнага жанравызначальнага фактара. І дзе мяжа паміж “малой” і “вялікай” формай? Па-другое, існаванне паэм у прозе выклікае ў тэарэтыкаў раздражненне. Да гонару асобных беларускіх навукоўцаў трэба сказаць, што яны больш спакойна ставяцца да названай жанравызначальнасці. Так, В. Рагойша не бярэ адпаведны тэрмін у двухоссе і не паўтарае іранічных інтанацый, якія іншым часам суправаджаюць гаворку пра паэму ў прозе (адзін з прыкладаў такой інтанацыі — у “Літаратурнай энцыклапедыі” тэрмінаў і паняццяў” пад рэдакцыяй А. Нікалокіна: “Са-велькія пісьменнікі <...> уключалі слова “паэма” <...> у за-галюкі сваіх твораў дзеля “павышэння” іх гучання”). Нарэшце, разуменне паэмы як ліра-эпічнага жанру...

Сапраўды, у літаратуры існуюць так званыя міжродна-выя формы, да якіх адносяць і ліра-эпічную паэму. Аднак ліра-эпічная паэма — гэта сёння кропля ў моры, а між тым, некаторыя літаратурна-навуковыя пераносыць сваё разуменне ліра-эпічнай паэмы на паэму ўвогуле. Калі ж гэтыя літаратуразнаўчы пачынаюць гаварыць пра змест, то звужэнне

тут як “твор з сюжэтна-апа-вядальнай арганізацыяй”. Далей слоўнік атаясамлівае паэму з апавяданнем ці апо-вешце ў вершах. Дык, можа, апошнія два тэрміны наогул непатрэбныя ў літаратурнай класіфікацыі?

І зусім цікавы змест мае адпаведны артыкул у “Літаратурнай энцыклапедыі” тэрмінаў і паняццяў” пад рэдакцыяй А. Нікалокіна (2003). Тут ужо аўтар артыкула — С. Кармілаў — ставіць крыж на артадаксальнай канцэпцыі, хай і застаецца ў яе межах. Крыж гэты мы бачым у самім вызначэнні: “Паэма — у сучасным разуменні ўсялякі вялікі ці сярэдні па аб’ёме вершаваны твор”. Вось так! Поўнае алмаўленне ад спроб увесці ў вызначэнне жанру нейкія зместавыя характарыстыкі. А гэта значыць, што вызначэнні няма! Гэта азначае смерць канцэпцыі.

Нарэшце, першае месца па загадканасці займае тэкст у “Беларускай энцыклапедыі”: “Цеснае спалучэнне падзейнага (эпічнага) і эмацыянальнага (лірычнага) планаў вы-значае ліра-эпічны характар паэмы як асноўную яе жанравую разнавіднасць; перавага эпічных ці лірычных уласцівасцей дыктуе адпаведна эпічны або лірычны яе жанр”. Асноўная думка зразумелая, але сам “граматыка-сты-лістычны лад” фразы робіць яе нейкім рэбусам, у якім сталыя тэарэтыка-літаратурныя катэгорыі перамешваюцца надзвычай мудрагеліста: ліра-эпічны характар — асноўная жанравая разнавіднасць (?); перавага... уласцівасцей дыктуе... эпічны або лірычны жанр. Між тым, пры менш мудрагеліста фармулёўцы менавіта падобны палыход можа быць найбольш прымальным. Сапраўды, што калі называць жанрам не паэму, а канкрэтна: эпічную паэму, ліра-эпічную паэму, лірычную паэму, драматычную паэму? Бо жанр належыць нейкаму роду (эпас, лірыка, драма), а міжрадавыя формы — толькі прыватны выпадак. Жанравымі разнавіднасцямі тады варта называць бурлескна-трагедычную паэму, гераіка-патрыятычную, сацыяльна-бытавую, філасофскую, сатырычную і г.д. Само ж слова “паэма”, сап-

асацыяцыямі, што не маюць адносінаў да жанравы характарыстыкі твора”. Адкуль жа, прабачце, бяруцца гэтыя асацыяцыі, калі яны не маюць адносінаў да жанравы сутнасці?

Калі не алмаўляцца ад той думкі, што само слова “паэма” можа называць літаратурны жанр, пэўны інварыянт і для лірычных, і для ліра-эпічных, і для драматычных паэм, і для паэм у прозе, то сёння варта і вершаваную форму, і апа-вядальнасць лічыць факультатывнымі прыкметамі паэмы. Зыходзіць жа трэба з лірычнай логікі разгортвання зместу. Для вызначэння паэмы трэба асноўным крытэрыем абраць адпаведнае паміж малой і вялікай (не паводле аб’ёму, а менавіта паводле логікі разгортвання зместу!) лірычнымі формамі. У малой форме (лірычны верш) змест адлюст-роўвае развіццё адной думкі, аднаго пачуцця, настрою, або нават не развіццё, а стацыю. У вялікай лірычнай форме мы бачым поліфанічную, скла-дзена-дынамічную пачуццёвую, на-строю, думак. Паколькі мы ідзем ад лірыкі, нам могуць за-піраць, што сюды не ўпісваецца вершаваны эпос. Але ён не ўпісваецца і ў артадаксальную ліра-эпічную кан-цэпцыю, бо ў цімафееўскім слоўніку чытаем: “Часам да паэм залічваюць і творы стара-жытнай і сярэднявечнай эпі-чнай паэзіі: “Іліяду”, “Ады-сею”, “Энеіду”, “Песню пра Нібелунгаў” і інш., але яны, па сутнасці, валодаюць ужо аса-блівымі жанравымі прыкметамі”. Такім чынам, паходжан-не паэмы ад старажытнага вершаванага эпаса, якое пас-туліруецца, не павінна за-цямяняць той факт, што сучасны літаратурны працэс выяўляе якраз лірычную сут-насць паэмы.

Менавіта такая канцэп-цыя дазваляе ўбачыць інва-рыянт паэмы як жанру, за-хоўвае сам тэрмін (і робіць яго дастатковым і паўнавар-тасным), дазваляе абсалютна сур’эзна, без усялякіх семан-тычных пераносаў гаварыць пра паэмы ў прозе, што ў сё-няшнім літаратурным кан-тэксце проста неабходна.

Алесь ДУБРОЎСКІ

НА КРУГІ СВАЯ...

Кніжкі сёння сталі чытацца цяжка. І тут справа не толькі ў саміх аўтарах і іх тэкстах. Уся загваздка ў нашым часе, у які мы з вамі штотдня напружана ўслухоўваемся і ўглядваемся, а дакладна прачытаць яго пісьмёны пакуль не можам. Зноў жа — справа не ў нашым зроку. Справа ў новым правапісе нашага часу...

Таму кніжкі, асабліва старэйшых паэтаў і пісьменнікаў, бярэш у рукі з вялікай насяп-рогаю, каб дарма не збыткаваць час, што і так марна мінае. Да таго ж, у памяці яшчэ не зусім рассяеўся "ружовы туман", напушчаны ці не на ўвесь немалы набытак беларускай савецкай літаратуры. Праўда, сам я заўжды ставіўся з пэўнай іроніяй да падобных заяў, наступствы якіх яшчэ доўга напамінаюць пра сябе, як пра недабрадзейны ўчынак ці не да канца ўсвядомлены грэх...

Пра аднародную цэльнасць і непа-рыўнасць усялякай чалавечай справы на зямлі гаворыць хоць бы тое, што Новы і Стары біблейныя Запаведы пачынаюцца з пераліку чалавечага роду. Да прыкладу, з Новага Запаведу: "І вось радавод Адама: Абрагам спарадзіў Ісаака, Ісаак спарадзіў Якава, Якаў спарадзіў Юду..." і г.д. Гэтым, прынамсі, напамінаючы кожнаму змяншаму чалавеку, што ўсе мы — адзіноўшныя і жывыя — маем роўнае дачыненне і нясе аднолькавую адказнасць за тое, што часткова выяўлена нам у пэўны гістарычны момант з усяго бясконца цэлага.

Прыкладна гэтакім чынам можна абазначыць і ўмоўнае летазлічэнне беларускай літаратуры. Старой скажам, пачынаючы ад Кірылы Тураўскага... І новай — ад Францішка Багушэвіча...

Дастаткова шчырага і ўдмурлівага погляду на зямны свет, каб упэўніцца, што сюжэт і змест чалавечага жыцця па сутнасці не мяняюцца, час ад часу змяняючы толькі стыль і форму.

Таму абсалютна да месца падае менавіта прадмова Веранікі Стральцовай да "кнігі сардэчнай памяці" Пятра Прыходзькі "На хвалях часу". Крытык паспрабавала прафесійна знівеліраваць і згарманізаваць набытыя жыццёвым вопытам адметнасці Пятра Прыходзькі як літаратара і чалавека з праявамі грамадскіх паводзін і стылем мыслення сучаснага чытача... Улічваючы, што Пётр Фёдаравіч сёння адзін з самых старэйшых нашых літаратараў, не трэба забываць і пра яго несастарэлы рысы мужа і адкрытага характару. (Да гэтай пары памятаю сваё ўзнеслае ўражанне ад прысланага ім па пошце ў звычайным канверце ахвяравання на помнік Васілю Гадзюлькі. 60000 рублёў! Ці шмат хто з нас на такое здольны?) І ўсё ж тое, пра што распавядае П.Прыходзька ў сваёй кніжцы, для мяне, скажам, не зусім новае. Больш за тое, і напісана яно старым усходнеславянскім стылем, аднак... якраз тут маё чытацкае раздражненне згладжвае спадарыня Стральцова сваім узвышаным "еўрапейскім" пераходам: "Мудры і таленавіты Томас Ман калісьці напісаў пра тое, што спроба расказаць пра сябе, ацаніць плён свайго жыцця "амалі ніколі не бывае дылетанцкім памкненнем... патрэба гэта нясе ў сабе і сваё апраўданне... У адрозненне ад чыста паэтычнага імпульсу, які гэтак часта аказваецца суцэльным самападманам, імпульс аўтабіяграфічны заўсёды вымагае пэўнага набутку розуму і пачуццяў". І наперад, калі забываць на паэтычнае прызначэнне П.Прыходзькі і яго месца ў сусветнай літаратурнай іерархіі, то робіцца ясным і яго жаданне сваё месца там аслупаваць. А пасля наступнага пасажа В.Стральцовай у неабязнага чытача адпадуць і апошнія сумненні ў правільнасці расстановаў акцэнтаў адносна творчасці шаноўнага аўтара. Крытык піша: "Вядома, што мастацкі твор мае складаную шматзруўневую сэнсавую іерархію. Старажытныя грэкі, напрыклад, сцвярджалі, што Гамер дае кожнаму столькі, колькі той можа ўзяць. Гэта справядліва ў дачыненні да лоблага таленавітага пісьменніка, да лоблага добрага творца. Да кнігі ўспамінаў П.Прыходзькі, вядома ж, таксама". Тым больш, што і часавы дыяпазон (а гэта значыць, і зменлівы дыя-

пазон грамадскага ладу) ахоплівае ва ўспамінах аўтара ладны кавалак часу. Пераважаюць успаміны пра сваіх старэйшых калег-літаратараў (хоць ёсць у кніжцы і франтавыя ўспаміны і нават цалінная "эпапея"). Тут і сустрэчы з М.Танкам, А.Куляшовым, П.Панчанкам, П.Пестракам, А.Пысіным, А.Вялюгіным, А.Бялевічам, А.Астрэйкам... І хоць вышэй я абмовіўся пра "вядомасць" (найперш у літаратурных колах) большасці з напісанага, аднак, не быў бы то Пётр Прыходзька, каб ад інфантальнай шчырасці не прагаворваўся ў некаторых эпізодах свайго і чужога жыцця. Вось, да прыкладу: "Паэзія Максіма Танка заўсёды была актуальнай. Яшчэ ў 1931 годзе ён пісаў:

Супроць каго рыхтуеце вы змовы
З прадажнымі і юдамі і з Богам, —
Калі няма на свеце маёй мовы,
Майго народа і мяне самога!

Гэтыя радкі гучалі і будуць гучаць рэзкім праўдзівым адказам тым чыноўнікам, якія не толькі не шануюць матчына слова, але і здзекуюцца з яго ўсёй сваёй дзейнасцю. "Калі няма на свеце маёй мовы і майго народа, дык няма і мяне самога", — так мог сказаць толькі верны сын радзімы, сапраўдны барацьбіт за гонар, чэсць і незалежнасць сваёй Бацькаўшчыны.

Помніцца, на сходзе пісьменнікаў сказаў я Максіму Танку, што, выступаючы, не паспеў выказаць у сваёй прамове некалькі думак...

— Дык гэта ж добра, калі думкі застаюцца, — адказаў ён. — Дрэнна, калі іх зусім не бывае ў чалавека...

І ўсё ж там-сям адчуваецца, што Пётр Фёдаравіч "не паспявае" і найбольш небяспечныя думкі пры ім такі "застаюцца". Хоць большасць і выказваецца, як, у прыватнасці, пра П.Пестрака, пры якім падчас адной паездкі ў цягніку "спадарожнік раптам дастаў з партфеля невядомую кніжачку і пачаў перагортваць яе.

— А што гэта вы чытаеце? — звярнуўся да яго Піліп Пестрак.

— Тое, што ўсім нам цяпер неабходна вывучаць, — упэўнена адказаў субяседнік і паказаў вокладку. Гэта было асобнае выданне працы І.В.Сталіна "эканамічныя праблемы сацыялізму ў СССР".

Піліп Сямёнавіч уважліва паглядзеў на вайскоўца і нечакана для ўсіх сказаў проста ў вочы:

— Дарэмна траціце час. У гэтай кнізе няма праўды. Пра якія можна пісаць праблемы сацыялізму, калі мы яго яшчэ не пабудавалі... І наогул Сталін ніякі не вучоны — гэта проста дэспат...

Ад тых, што сказаных слоў у нас ва ўсіх, як гаворыцца, вочы палезлі на лоб. Мая малая жонка, нядаўняя студэнтка, аж пачырванела ад перапуду: вось зараз хто-небудзь прыйдзе ў купэ, даведаецца нашы прозвішчы, і данясе куды трэба, і нам усім — "каюк", арыштуеця, калі не тут, у поездзе, то адразу пасля прыезду ў Мінск. Ці ж жартачкі? Ідзе 1952 год. Яшчэ не загоены раны вайны. Усе заяўляюць, што пад сцягам Леніна-Сталіна мы перамаглі і дасягнем далейшых перамог. А тут такое гавораць пра нашага правадзіра, генералісімуса?...

Гэты пасаж наноў вяртае мяне да "ружовага туману" савецкай літаратуры, але ўжо не як да "сваркі, а двух пакаленняў зваркі" (П.Панчанка). Бо не заўжды тое, што, на першы погляд, выпадае ў асадак — лішняе. Яно можа быць толькі часова незапатрабаваным. Вядома, вызначыцца ў сваім літаратурным часе, каб не выпасці пасля з цэлай культурнай эпохі, — ёсць мэтаў шматлікіх дзеячаў і справай творчых тытанаў. Праўда, каб рабіць аб'ектыўныя аналізы і ставіць правільны дыягназ, трэба быць спрактыкаваным аналітыкам усяго гістарычнага

працэсу, і, *apriori*, самому не выпадаць з яго прасторы, супадаючы з яго межамі і абмежаваннямі. У нарысе пра А.Куляшова аўтар падае разважанні Аркадзя Аляксандравіча наконт і адказнасці творцы: "Перад тым, як пісаць верш, трэба добра прадумаць тэму, вызначыць цэласную думку, знайсці вобраз, дэталі, на якіх павінен трымацца кожны радок. Сюжэт ці змест верша падказвае часам адно слова ці сказ, вычытаны ці прадуманы самім. А бывае, што думаш напісаць адно, а атрымаецца зусім другое. Паэзія — гэта адкрыццё не толькі для іншых, але і для самога сябе" (вылучэнне маё. — Л.Г.) І гэтак не толькі з вершамі (паэзіяй), асмелюся дадаць я, гэтак з усім тым, што намагаецца праз духоўную творчасць чалавека стаць мастацтвам. І яно датычыць не толькі літаратуры, а ўсёй чалавечай дзейнасці ўлучнай з інтэлектам.

Напрыканцы смельці сказаць пра адналінейнасць, а не паралельнасць (бо ў такім выпадку яны не супадаюць) літаратурных пакаленняў. Да гэтага мяне падштурхнула кніжка Зміцера Вішнёва "Верыфікацыя нараджэння", якая зусім нядаўна пабачыла свет у выдавецтве "Логвінаў". Малады паэт (я, мабыць, маю права так напісаць у нашым выпадку, калі аднаму — П.Прыходзьку — 86 гадоў, а другому — Зм.Вішнёву — 32 гады) нават прадмоўку да ўласнай кніжкі назваў "У развагах пра "свой шлях". Няхай разумовая шчырасць аўтара і накінула на гэты "свой шлях" двухжонныя цуглі, і ўсё ж, зазначу, што канва яго зборніка вельмі блізка да кніжкі старэйшага калегі. У першага — франтавое, савецкае, у другога — бумбамлітаўскае, касмапалітычнае. Каб не вадзіць чытачоў за нос і не заблытаць іх канчаткова, я проста прыяду тут па дзве пары цытат з абедзвюх кніжак.

П.Прыходзька: "Ці дома ці ў Доме творчасці Антон Бялевіч заўсёды ўставаў першым, да ўсходу сонца. У шэсць гадзін, калі яшчэ многія спяць, адсыпаюцца, ён прывядзе сябе ў парадак — і сядзіць за пісьмовым сталом. Да сняданку ў яго напісана ўжо некалькі радкоў. Пасля сняданку да абеду — яшчэ некалькі. І так кожны дзень. І так усё сваё свядомае творчае жыццё."

Зм.Вішнёў: "Паводле стратэгічнага плана Хроснага Бацькі ББЛ, хутка з першым снегам адбудзецца літаратурны (літра-турны) дэсант у лясы Беларусі. Там бумбамлітаўцы накрэмзаюць, выкладуць, выпаліць, выкапаюць, павылізваюць, выгрызуць на снезе свае эфемерныя творы."

П.Прыходзька (зноў жа пра А.Бялевіча): "Здрава, сабака!" — былі яго любімыя словы, калі ён пачуе за сяброўскім сталом які-небудзь добры верш, прачытаны таварышам. А калі хто-небудзь штосьці скажа неўпапад ці пераб'е, асабліва з маладых, тут жа атрымае аплывуху: "А ты, жаўтароцік, лепш памаўчы!..."

Зм.Вішнёў (працытаваныя ім словы Ц.Пальнскай): "Напісаў мне днямі сябра. Кажуць, што літаратар Вішнёў добра пабіў колькі тыдняў таму пысу літаратару Мінскевічу з-за розніцы прачытанняў пэўных месцаў з Рабле".

Мудрая біблейская тэза "ўсё старое як свет" належыць аднаму аўтару — Чалавеку, у якім мы ўсе і змяшчаемся, мёртвыя і жывыя, старыя і маладыя...

Наш Бог — час, у якім мы навечна замкнёныя. Давайце ўспамінаць яго ад пачатку, не ведаючы канца...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Ён папраўдзе тутэйшы

"За брамай забытых мелодый" — сцэнарый дакументальнага фільма пра Напалеона Орду і адначасова назва зборніка Уладзіміра Мароза.

Колішні рэдактар студыі "Летапіс" на кінастудыі "Беларусьфільм", У.Мароз шмат ездзіць па краіне, знаёміцца з помнікамі старажытнасці і славутымі мясцінамі, нястомна працуе ў архівах. Ён — аўтар (разам з рэжысёрам С.Гайдучком) вядомага дакументальнага фільма "Кірыла Тураўскі", некалькіх дзесяткаў кінасцэнарыяў, што ўзнаўляюць і на нова адкрываюць далёкую мінуўшчыну Беларусі, узгадваюць яе славутых сыноў: "Францыск, сын Скарынін", "Ліцьвіны. Забытае імя", "Роздум ля палітры", "Іван Навосіт", "Сымон Будны" і г.д.

Дапамагаючы чытачам кнігі зазірнуць у глыб стагоддзяў таксама і паэтычныя творы Уладзіміра Мароза — паэмы «Зорка Афанасія», «Леў Сапега, канцлер», «Крыж ля дарогі», вершы, прысвечаныя Н.Орду, М.Багдановічу, М.Ермаловічу, Ф.Скарыну, Л.Сапегу і інш., дзе ў вобразных паэтычных радках — аўтарская ацэнка дзейнасці і творчай спадчыны тых, чые імёны з'яўляюцца славай і гонарам нашай Бацькаўшчыны.

Пра што б ні пісаў У.Мароз, у яго творах заўсёды адчуваецца павязанасць часоў — сваёй даўніны і рэчаіснасці. Шчыра, зашкаўлена і з хваляваннем гаворыць аўтар пра набалелае, бо ён чалавек неабаякавы, яго душу і сэрца хвалюе ўсё, што звязана з Радзімай, вялікай і малой, з яе жыццём — мінулым, сённяшнім і будучым:

Час у руху зваротным кране,
Па шалёным сарвецца адхоне.
Як свайго сустракае мяне
Лес Літва і балота Пагоня.
Я напраўдзе тутэйшы і свой,
Я на гэтай зямлі нарадзіўся...

(«Згадкі малой Радзімы»)

«У нас свае і клопаты, і справы», — сцвярджае паэт. Іх шмат. Іх трэба вырашаць, каб жыць годна. Кожнаму дадзена права зрабіць гэта жыццё лепшым і свае імкненні, мары трэба ператвараць у рэальнасць. «Не дзіка пошасць, сумненне, адчай і трывога, // адно Дабрадаць палтрымае знявераны дух», — такі лейтматыў верша «Заклік» і ўсёй творчасці Уладзіміра Мароза.

Аляксандр ГОРБАЧ

Творчая гасцеўня «Купалінкі»

Нядаўна мне пашчасціла прысутнічаць на штогадовым пасяджэнні школьных гурткоў, якія аб'яднаны ў Мінскую раённую літаратурна-творчую суполку "Купалінка", заснаваную ў 1993 годзе. Гасцей прымаў шасцідзяткагадовы юбіляр — Дзмітраўны літаратурны музей Янкі Купалы.

Больш за сто маладых літаратараў з прысталічнага рэгіёна сабраліся разам, каб падзяліцца творчымі набыткамі, паслухаць сяброў, атрымаць ацэнку сваіх вершаў ад знакамітых паэтаў. У творчую гасцеўню завіталі беларускі дзіцячы паэт, прэзідэнт "Купалінкі" Мікола Чарняўскі, паэтка і сакратар гэтага літаб'яднання Эльвіра Ярчак. Сутракалі ж гасцей дырэктар Купалаўскага музея Сяргей Вечар і загадчыца навукова-асветніцкага аддзела Людміла Давідовіч. Ганаровая роля адкрыцця мерапрыемства належала заснавальніцы суполкі, галоўнаму арганізатару аддзела адукацыі Мінскага райвыканкама Ліліі Жаўняркевіч.

Навучэнцы чыталі свае вершы, апавяданні, пераклады. У гэтай імпрэзе прынялі ўдзел літаб'яднанні "Купалінка" (Ждановіцкая сярэдняя школа), "Крынічка" (Дубаўлянская СШ), "Першыя промні" (Шчымысліцкая СШ), "Эрыка" (Бараўлянская гімназія) і іншыя.

Час праліцеў зусім непрыкметна, бо кожны верш заслугоўваў і ўвагі, і апладысмантаў. Прагучалі творы, прысвечаныя маці, Радзіме, прыродзе, школьнаму жыццю... Былі і пераклады, і гумарэскі. Дарэчы, сёлета сябры "Купалінкі" ўдзельнічалі ў рэспубліканскім свяце беларускага пісьменства, якое праходзіла ў Камянцы. Экскурсія па Брэстчыне натхніла маладых паэтаў на стварэнне новых вершаў.

Напрыканцы пасяджэння слова ўзялі арганізатары, якія адзначылі, што вырас узровень твораў і заклікалі маладых аўтараў быць пільнымі ды назіральнымі, заўважаць прыгожае ў паўсядзённым жыцці.

Катэрына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Яўген МІКЛАШЭЎСКИ

Абы-што

Не вершы гэта... Абы-што!
 Им не мінуць, вядома ж, выраку,
 Бо ў іх сатырыку ці лірыку
 Не разабрацца нізашто:
 Абсурд, бязглуздзіца... Хаця
 І ёсць на свеце недарэчнасці,
 Што ў тлуме,
 мітусні жыцця
 Бразгочуць пад нагамі
 Вечнасці.

Таму, хто апярэдзіў час

Ты апярэдзіў час? Сваю эпоху?
 І разумець сучаснасць перастаў?
 Ды, з адзінотай звыкшыся патроху,
 Ты чуў, як вёсны крышаць ледастай
 І найздагон імчаць рачныя хвалі,
 Якія так цябе і не дагналі...
 Табе свой час патрэбна пачакаць
 І з пластыкавай ружай сустракаць.

Мы марым пра спакой
 У свеце і жыцці,
 Ды ў сумятні людской
 Спакою не знайсці.

Жыццё людское — вір,
 Кругазварот гадоў...
 Які ж спакой і мір
 Паміж яго кругоў?

У горных высях нада мною
 Віруе нейкіх зданяў рой.
 Стаіць неверагодны хай...

Ды я махнуў рукой: "Няхай!
 Спусціся з высяў лепш на дол
 І буду слухаць бзымкат пчол".

У маленькіх — свая турбота.
 Іх турбота (і праца) — гульня.
 Ды гульня ўсё адно не работа,
 Без якой не праходзіць ні дня.
 А ў каго дні без працы праходзяць —
 Тыя ўцехі ў жыцці не знаходзяць.

Вымашчана добрымі намерамі,
 Мабыць, і твая дарога ў рай.
 Ды завесіў туманамі шэрымі
 І яе дажджлівы небакрай.

І куды за ім яна зварочвае —
 Да лугоў зялёных ці балот?
 На паўднёвы ўсход
 за ўзгоркам збочвае
 Ці на поўнач робіць паварот?

О, калі б мы гэта толькі ведалі!
 І ў густым тумане мы на ёй
 Размінуліся б не толькі з бедамі,
 А і з доляй горкаю сваёй.

Ты — пры ўладзе, ты — герой!
 За цябе стаяць гарой.
 І ялей збанкамі льюць,
 Дыфірамбы выдаюць.

Грушы з вербаў атрасуць
 І ў палац твой прынясуць.
 Толькі ты не забывай,
 Што шуміць пры ветры гай.

А калі твой час міне —
 Будзе пуста і ў збане.
 Груш не стане на вярбе —
 Атрасуць іх не табе.

І таму праўдзівым будзь:
 Тых, што крыўдзяць, не забудзь.
 Што ні кінеш за сабой —
 Упадзе перад табой.

Савецкія былі
 Мы хутка забылі,
 Бо ў памяці колер адзін.

Ён чорны, як сажы,
 І ўмомант замажа
 І сонечны круг, і бурштын.

Тацяна ЗІНЕНКА

Выходзіць, я не для сустрэч,
 А для расстання.
 І трэба мне збірацца прэч
 Яшчэ да рання.
 І я пайду. Я ўжо амаль
 Кранула дзверы...
 Няўжо ты не адчужеш жаль?
 Відаць, не вернеш...
 На золку певень запяе,
 Нібы заплача.
 І ўспомніш ты мяне, але
 Не перайначыш

Мой адыход. А ў варажбе
 Я, ой, слабкая.
 Як не адзіная ў цябе,
 Лепш — нікая.

Прага агню

Ты не шкадуі мае лісты паліць,
 Калі табе бездапаможна хмарна —
 Яны ў агонь імкнуць самаахвярна,
 Ім толькі там наканавана жыць —
 Ты не шкадуі мае лісты паліць.

У тым агні я набыла радню,
 З таго агню я праціраю рукі
 Не дзеля паратунку! —
 Дзеля мукі
 І прагі яшчэ большага агню.
 У тым агні я набыла радню.

Дык не шкадуі мае лісты паліць:
 Вартуй агонь,
 каб не знікаў дачасна,
 У полымі ніколі я не згасну,
 Бо я жыву,
 пакуль душа гарыць.
 Дык не шкадуі мае
 лісты паліць.

Вас няма

За гэты час, што я Вас не пабачу,
 Пачнецца і закончыцца зіма.
 І спадзяванні ўсе мае дарма
 За гэты час, што я Вас не пабачу.
 Бо нашу ростань я не перайначу,
 А верш ужо назваўся "Вас няма".
 За гэты час, што я Вас не пабачу,
 Пачнецца і закончыцца зіма.

Няхай зіма. А я перазімую
 Пад снегам журавінкаю гарачай.
 І мы яшчэ сустранемся, няйначай.
 Няхай зіма. А я перазімую.
 Ніколі Вы не знойдзеце другую!
 Ну, хто яшчэ па Вас
 вось так заплача?
 Няхай зіма, а я перазімую
 Пад снегам журавінкаю
 гарачай.

Няхай табе заўсёды сонца —
 А мне — вятры.
 Няхай табе — не злое слоўца.
 А мне — бяда з гары.

Я і тады не падзялюся
 З табой нічым.
 І белай птушкай прыгарнуся
 Да чорных аблачын.
 Калі ж мяне не запрыкмеціш,
 Дык не шкадуі...
 Ах, любі мой, узняўся вецер.
 Сябе ратуі.

Вох, як цяжка траве
 ад зямлі адрастаць,
 Гэтак цяжка і мне
 Вас цяпер забываць.
 Не прасіце ж мяне
 Вы аб гэтым дарма,
 Бо так цяжка траве,
 як прыходзіць зіма.
 І захочаш цяпла,
 і не знойдзеш нідзе.
 Нібы я не жыла,
 не цвіла для людзей:
 І хадзілі па мне,
 і касілі мяне.
 Вох, як цяжка траве,
 вох, як цяжка траве...

Васіль АНДРЭЕЎСКИ

Трапятанне пажойклай лістоты,
 Лістападаўскі нудны напеў.
 І пусцеюць надзей маіх соты —
 Не стрымаў, не збярог, не паспеў.

У шчымлівым агні адзіноцтва
 Дні згараюць адзін за другім.
 Як праклён, як ліхое прароцтва, —
 Мая доля ў абдымках тугі.

Той непрытульнай
 і дажджлівай ночы
 Мне не забыць.
 І ты заўсёды помні:
 І тое развітанне вочы ў вочы,
 І сонца першыя скупыя
 промні.

А час імчыць. І восень залатая
 Чаруе зноўку сэрцы закаханых.

І незваротна ічасце адлятае,
 І сумна-сумна ад сустрэч згаданых.

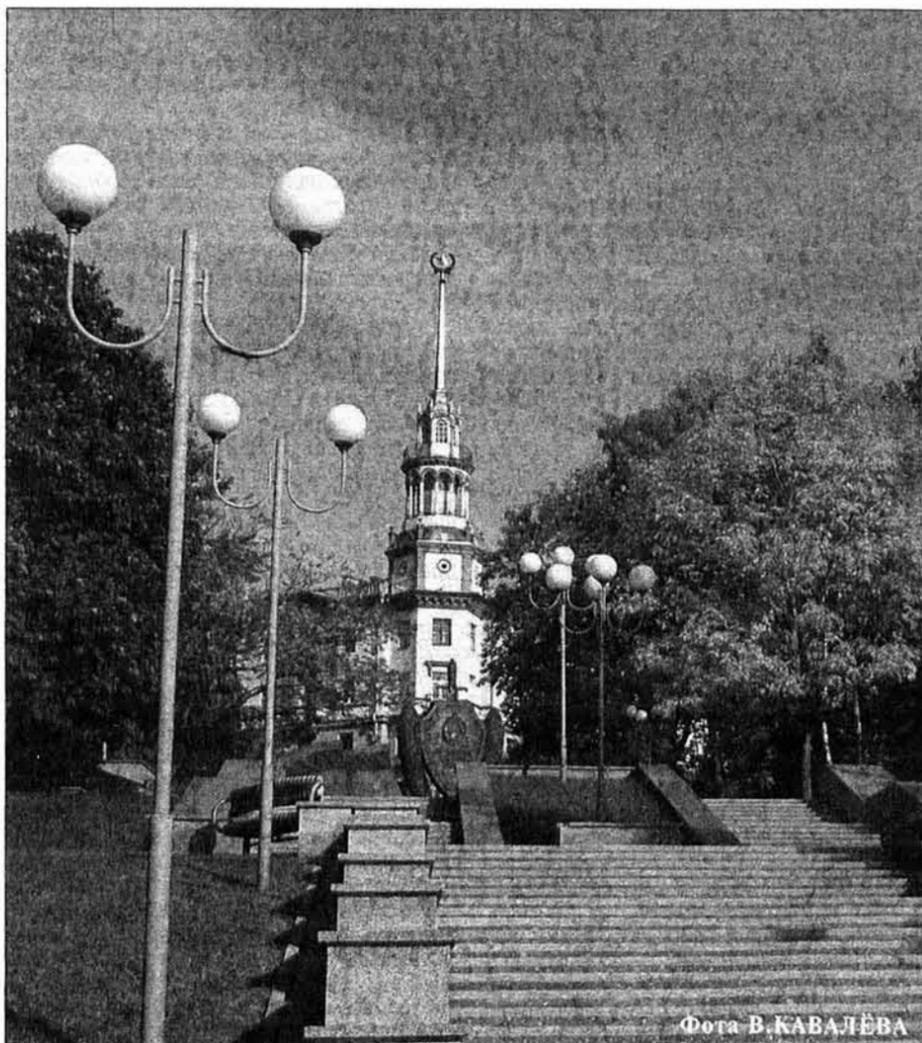
Маладзік завіс над азярынаю,
 Асвяціў лілеі на вадзе.
 Я даўно жыву табой адзінаю
 На абсягах зманлівых надзей.

Цяжка зорку знайсці
 ў хмурным небе,
 Чалавечнасць сустрэць
 між людзей...
 Не аддацца б спакусе ганебнай —
 І не страціць апошніх надзей.

Ды я веру — чаканы вятрыска
 Ускалыхне у цішы чараты,
 Маладзік усміхнецца
 мне блізка,
 Пацяплее найколле і... ты.

Пагляд тваіх валовшавых вачэй,
 Нібыта подых першае лістоты.
 У бляску дзён і цемрадзі начэй
 Яго гаючы адчуваю дотык.

Не трэба марных намаганняў —
 Душа нявольная смыліць...
 Мне к берагам свайго
 Кахання
 Ё расстаяць чоўне
 вечна плыць.

Фота В.КАВАЛЁВА

— Як пахне ляўконія! Як пахне! — жанчына нахілілася і сарвала пяшчотна-блакітныя пялісткі, расцерла іх у руках.

— Не адчуваеш? Няўжо і ляўконія табе не пахне? Не можа гэтага быць! — Ніна Іванаўна здзіўлена-наспярожана зірнула на дачку.

— Не адчуваю, мама! Ні ляўконію, ні чарнабрыўцы, ні шпіншыну. Кроп і мята для мяне не маюць паху, нават кроп і мята! — апошнія словы Алена крыкнула.

— Цішэй! — сталейшая жанчына прыклала палец да вуснаў. — Цішэй! Дурная Мела віжуе вунь з-за кустоў, яшчэ падслухае. Нікому, нікому не кажы, ніводнай жывой душы!

Жанчына села на ўслон, прыстаўлены да веранды, хвіліну ўзіралася туды, за плот, на суседчыну сядзібу, дзе мільганула белая хусцінка Мілы, якую ўсе за вочы звалі Мелай, дурной Мелай — праз яе балбатлівы язык і невыносны характар.

— І кропу не адчуваеш? — Ніна Іванаўна ўздыхнула і кінула ў бульбоўнік змятыя кветкі ляўконіі. — А помніш, донька, як ты дзіцём яшчэ прыбягала да мяне ва ўнівермаг і заплішчвала вочкі, а дзяўчыны падносілі да твайго носа накрывкі флаконаў, і ты кожныя пафуму ўгадвала?

— Што там было ўгадваць, мама? У той час мо толькі дзесяць найменняў і мелася, не тое што зараз.

— Э-э, не кажы, другія ж і тым дзесяці не давалі рады! Табе і трыццаць на той час каб паднеслі б, ты ні ў адным не памылілася б! — Ніна Іванаўна ўздыхнула і шчыльна завязала ражкі хусткі.

— І ежу я, памятаеш, варыла, не каштучы на смак. Носам пацягну паветра і адчуваю, ці недасолена, ці недаперчана і колькі яшчэ на пліце патрымаць. Як я гатавала, мама? — яна зябкаявата цепанула плячыма і паспрабавала засмяяцца. Смех атрымаўся падобны да ўсхліпу.

— Ты і цяпер гатуеш, дзякаваць Богу. Я так не ўмею і ніколі не ўмею, — Ніна Іванаўна хачцела супакоіць і падбадзёршыць дачку.

— Усё на аўтапілоце, мама! — з выклікам прамовіла Алена.

— На аўта... што? — не зразумела сталейшая жанчына.

— Ну, як старая кабыла едзе сабе дахаты, заплішччышы вочы вязе п'янага суседчынага Толька. Гатую, а смачна ці не — не адрозню.

— Дык ты і на смак не адрозніш, дачушка? — жанчына здзіўлялася і, азірнуўшыся, зашпатавала. — Нікому ж не кажы! Ні Юрку, ні Насці! Нада ж кампанейскія яны ў цябе, яшчэ каму прагаворацца.

— Падумаць толькі, сваёй сям'і не скажы! Мама, даруй, але ж ты не вечная, мне што, усе свае таямніцы з сабою насіць? — Лена неяк здзіўна ўсхліпнула, і нельга было зразумець: заплача яна зараз ці засмяецца.

— Твой Юрась да такога ўзросту падбіраецца, што вока ды вока за ім трэба. Мужыку не кажы, мужыкі якую стрэмку ўгледзяць, і ўсё, патрапіла баба пад другі ці трэці гатунак. А Насця ж яшчэ шугавей, з ветрам бесклапотным у галаве, падраце, пабачыць сама, калі можна будзе адкрыцца. Мне мая матка толькі незадоўга да сваёй смерці сакрэты пачала развязваць...

Навокал адразу пацямнела, краскі-фарбы як бы пацішэлі, зрабіліся не такімі яркімі, і нібыта цень прамільгнуў на тварах жанчын. Ветрык дыхнуў і абпаліў пяшчотным водарам агнём ляўконіі, ды сталейшая жанчына не звярнула на гэта увагі, а маладзейшая — не адчула. Абедзве пазіралі цяпер на хмары, што збіраліся ў адну вялікую, і маці хуценька паднялася.

— Чараду сёння займаў Сенька. Да дажджу, небарака, відаць, не паспее. Бяжы ў хату, я карову стрэну сама.

Лена не стала аднекавацца і ўскочыла на ганак ды ляпнула дзвярыма веранды, а праз хвіліну ўжо зачыняла ў пакоях адно за адным усе вокны. Маці са спагадай сачыла за пераспярожлівымі дзеяннямі дачкі, потым цяжка ўздыхнула, завярнула да веранды, абышла грады з цыбуляй, памідорамі ды агуркамі, і праз "акно" ў малініку перайшла на свой агарод, дзе за высокім і шчыльным плотам хаваліся ад людскога вока грады незвычайныя — дачка пеціла тут травы, якіх не знойдзеш у наваколлі, і ўскладвала на іх вялікую надзею, збіраючыся назаўсёды перабегчы з бальніцы ў прыватную лякарню.

Хлёў быў на яе баку, і даёнка вісела на яе панадворку на ўбітым у зямлю пакручастым, выбеленым дажджамі і марозамі калу з рожкамі-абрубкамі. Хата Ніны стаяла на шхай, бы вясковай, вуліцы з барыкадамі дрывотняў, з бляшанкамі і старымі чыгункамі з вадой для гусей і качак, хата ж дачкі, большая і навейшая, глядзела на галоўную вуліцу гарадка, па якой не хадзілі ні куры, ні каровы, бо вуліца ўся ў клумбах ды газонах і вяла да цэнтральнай (і адзінай) плошчы з будынкамі райвыканкама, універмага і завяршалася рэчавым кірмашом з прыгожымі павільёнамі. І гэты кірмаш-базар змяняў людзям універмаг і райвыканкам, бо самым уплывовым чалавекам у раёне

лічыўся цяпер Сцяпан Сцяпанавіч Шульга, гаспадар гэтага рынку ды і некалькіх магазінчыкаў на галоўнай вуліцы, а яшчэ рэстарана на суседняй вуліцы.

Навейшую хату калісьці ўзводзілі, скаапераваўшыся, бацькі Ніны і яе мужа Федзі, і ўлазіны гуляліся мо тыдзень, бо радні ў Федзі — паўтаралка, і ў бабы Тэклі, маці нявесты, сяброў мелася паўраёна. Хата была прасторная,

Святлана БЯЗЛЕПкіНА

ўмела ратаваць ад маланак, з дзесятак людзей вярнула, лічы, з таго свету, дык няўжо б і сабе не дала рады?

Лодзі казалі адно, а дачка заўважала другое: парваны рукаў на кашулі, зламаны пазногаць, следы ад удару на галаве, хаця ніякіх валуноў, ды й нават каменьчыкаў не было на тым месцы, дзе знайшлі матку. Торф, пыл ды мяккі дзірван драсёну навокал. Здавалася, нейкая таемная сіла залавала на старую за любоў да разнатраў і вырашыла так адмыслова пакараць яе.

Тэкло ў раёне то лобілі, то ненавідзелі, то маліліся на яе, а то асыпалі праклёнамі, калі адмаўляла некаму ў лекаванні. Местачковыя ж яшчэ зайздросцілі яе маладжавасці, і кожную суботу ў лазні, упатайкі кідаючы позірк на Тэкліна гнуткае цела, на дужыя, не стаптанія, без варыкозных вузлоў ногі, дзівіліся і шпаталяся, што яна выглядае лепей за сваю малодшую дачку і што старая вядзьмарка, няйначай, ведае нейкі сакрэт, ды нікім з ім не дзеліцца.

Ніна смяялася з тых кпінаў, казала, што даўно алгдала матчыную таямніцу, і, прыклаўшы палец да вуснаў, шаптала:

— Трэба кожныя вечар класціся а дзевятай гадзіне і ўставаць на дзевяць хвілін раней за сонца! А потым гуна рагатала:

— Але ж нам тэлевізар даражэй за здароўе, праўда, бабы? Ды й ці шануе хто з

НЕСУПЛАДЗЕННЕ

Старонкі з аповесці "Постмадэрністка"

высокая, праўда, на нізкім месцы, як лічыла Тэклія і ўсё шкалавала ды параўноўвала са сваім дваром, які ўсяго толькі ў ста кроках ад даччынай сядзібы, але якая розніца!

— Глядзі, Ніна, глядзі і запамінай! Святос гэта месца, другога такога не знойдзеш, бо сонца тут цэлы дзень кружыць, і пчашце тут не ў пасях, а ў сябе дома, — казала Тэклія дачцы ці то жартам, ці ўсур'ез.

Месца і сапраўды добрае, колькі не таўкліся ў Тэкліным двары гусі і качкі, а гразі не было нават у зацяжную восень, спорыш закручваўся шаўкавістым кілімам, узбягаў на стары ганак, спрабаваў уціснуцца між шэрых камнёў-валуноў, невядома як занесеных у падмурак доўгіх сенцаў. І хата, з вуліцы быццам невялікая, у два акны, хавала астатнія восем аканіц у двары і агародзе, хавала, відаць, ад людскіх вачэй, сакрэты старой чараўніцы, затое падстаўляла свой "твар" сонцу.

Хата выглядала векавахай, урастала паціху ў зямлю, але заставалася цёплай і сухой; шыбы, сагрэтыя заўсёдным сонцам, ніколі не "плакалі" ўзімку, а ў новым доме з вясені даводзілася абкладвацца анучамі і здымаць з паддаконняў вазоны, каб пакабывыя кветкі не зміранелі ад апырлага холаду.

Старую хату і гэтак святосе месца пад сонцам Тэклія адпісала сваёй любімай унучцы Лёлі. Усім астатнім унучкам і ўнукам уручала грашовыя пасаг, а васьм Лёлі — старую сядзібу з вечна зялёным спорышам на панадворку. Толькі мядовы месяц павінны былі жыць маладыя ў навейшай хаце, а потым перайсці да Тэклі, у той вялізны пакой, у якім сонца ўладарыць цэлы дзень і дзе немагчымы ні змрочныя настроі, ні сваркі ды звадкі. Але Тэклія памерла, не паспеўшы выказаць сваё пажаданне маладым, а тую просьбу, якую яна прамовіла аднойчы Ніне, дачка пастаралася забыць. Ці ж гожа яе Аленцы, такой маладой і пчашлівай, якой пашанцавала выйсці замуж за разумніка-хірурга, пераносіць новыя коўдры ды падушкі ў старую, нізкую, бы пуны, паточаную шашалем будыніну? Ці ж добра ім будзе тут палавацца ды мілавацца, у гэтым пакоі, дзе нядаўна ляжала нябожчыца і дзе кожная рэч яшчэ і сёння нагадвае пра былую гаспадыню?

Дождж абрынуўся на хляўчук, хату, на панадворак ды агарод з такой раз'юшанасцю, як быццам бы помсціў за нешта даўняе і нязбытнае. Ніна Іванаўна ледзь паспела дабегчы да павесці і адкінуць зашчэпку, як недзе паблізу грывнула з усёе моцы, вепер рвануў дзверы і ляснуў імі з такой сілай, што зверху, з гарышча, саскочыла старая бочка і, разарваўшы іржавы вобад, рассыпалася на долькі. Жанчына спалохана ўціснула галаву ў плечы і са шкадаваннем падумала пра ўсіх небаракаў, каго заспела залеза.

З пэўнага часу Ніна вельмі баіцца навалніцы, дарма што пераконае дачку ў адваротным. У такую вась навалніцу перарвалася жыццё яе маткі, якая яшчэ была дужай, спрытнай і, здавалася, нястомнай. Тэкло знайшлі на Просіным востраве, у трыццаці кроках ад класкі праз рэчку Арэшку, з наладаным пад завязку мехам чыстапелу, і людзі палічылі, што ў старой закружылася галава ад таго зеляня, бо на Просіным востраве многім рабілася блага, а потым ужо, відаць, ударыла маланка, іначай Тэклія б засталася жывою, бо

нас так святанкі, як мая матка?

Тэклія сапраўды любіла святанкі і казала, што першыя промні сонца даюць чалавеку сілы на ўвесь дзень. У адзін з такіх святанкаў яна і загінула. Пасля смерці Тэклі мінула мо чатыры гады. Ніна ўжо гадала ўнучку, а лодзі з раёна па-ранейшаму, перш чым ісці ў бальніцу, звачвалі ад аўтастанцыі на вуліцу Лугавую і, не даючы веры, перапыталі:

— Тэклія памерла? А вы, даражэнькая, не можаце нам дапамагчы?

Колькі распачы было ў іх голасе, і такі адчай застываў у вачах, што Ніна на імгненне вагалася, але толькі на імгненне. У яе самой няма і каліва матчынай сілы, а васьм Алена... А хто паспрыяе яе дачцэ? Хто потым абароніць ад людскога крываты і няўдзячнасці? Сёння яны гатовыя апошняю сукенку з сябе сарваць, а заўтра ўхопяць першы ж калун? Яна навучана людскою "дабрынёй".

...Дачушка была некалі такой дробненькай, ранец выглядаў большым за яе і цяжка біў па спіне, калі малая ўцякала ад злых равеснікаў, што пераседавалі яе ад самой школы з крыкамі: "Вядзьмарка? Біце вядзьмарку!"

Што возьмеш з малых-неразумных? Але ж даросля і адукаваныя, сабраўшыся ў настаўніцкай, перадалі з рук у рукі аркуш, на якім былі намаляваныя буслы, некалькі вялікіх бацяноў на пярэднім плане і сотні, сотні іншых, што запаланілі сабой увесь луг аж да самага ўскрайку сасонкі. Буслы пазіралі сумна і безуважна некуды туды, адкуль узбягалі вулачкі іхняга райцэнтра.

Саміх вулачак, канечне ж, не было, іх не малявала Аленка, яна старанна вывядзіла буслоў і ўзлесак, і калі дзеці дзівіліся, навошта столькі птушак, малая ўголас тлумачыла:

— А мне столькі саснілася сёння, і я ўсіх іх хачу намаляваць.

Хто б успомніў Аленчын малюнак, калі б назавтра ўвесь райцэнтр не быў узрушаны нечуванай навіной: на ўскрайку маладога сасонкі, як на далоні ўскрайку гарадка, з'явіліся буслы — не дзесяць, не дваццаць, не чарада, а чароды, хмары буслоў апусціліся на вялізны луг і знерухомелі ў нейкім зацятым роздуме. Хлопцы з леспрамгаса, што вярталіся з піларамы, як пад гіпнозам здалёк абышлі тую армаду, хаця звычайна былі вялікімі жартаўнікамі і маглі б ухапіць якога бусла, каб павесіць канторскіх дзючат. А яшчэ праз дзень у раённай газеце з'явіліся фотаздымкі і заметка, у якой карэспандэнт падрабязна апісаў бусліны візіт. А потым і ў "вялікіх" газетах напісалі пра незвычайную "сходку" птушак, якую не здолелі патлумачыць ні арнітолагі, ні іншыя спецыялісты. І пайшоў з рук у рукі ў настаўніцкай Аленчын малюнак, і калегі перапыталі Ірыну Уладзіміраўну, ці сапраўды яшчэ да прылёту буслоў малявала іх гэтая здзіўная Аленка? Так захапіліся бедакі абсмукваннем гэтай падзеі, што не пасаромеліся нават вучняў, што разпораз забягалі ў пакой і па-свойму ўспрынялі падзею.

— Вядзьмарка! Вядзьмарка! — крычалі дзеці, а дарослыя перашэптваліся і гаварылі, што няйначай Тэклія-знахарка перадае свае ўменні ўнучцы, а малая ж наогул здольная вучаніца.

У той жа вечар Тэклія перастрэла настаўніцу малявання. Давялося зманіць, што

гэта ёй сасніліся буслы, і сніліся ажно тыдзень запар, і што яна распавяла пра свой сон унучцы, а тая, па натуре ўразлівая, відаць, таксама прымроіла нешта падобнае.

— Але ж ніякіх дзівосаў, мая галубка. Буслы, як і мы, ладзятся зборні, праўда, часцей у бязлюдных месцах. Але ж цяпер усё навокал асушана ды спаганена, няма ім дзе адасобіцца.

— Чаму гэта яны прысніліся вам, баба Тэклія? — строга, нібыта да вучаніцы, падступала настаўніца.

— А таму, што я вельмі лоблю ўсё жывое і стараюся з ім паразумецца, — старая памаўчала, працяўшы суразмоўніцу дакорлівым позіркам. — А васьм людзей, некаторых людзей, мая галубка, так і не навучылася любіць, — бабуля прамовіла гэта з выклікам і пакрочыла, не развітаўшыся.

Ішла нетаропка, годна, з прамой спінай, адчуваючы, што ёй глядзяць услед. І пакуль ішла, глыбокая зморшчынка перарэзала яе лоб, і журботна крывіліся вусны, і калі б хто ўважліва зірнуў у гэты час на Тэклію, то быў бы моцна ўражаны, якой прыгнечанай і заклапочанай выглядала бабуля. Ды было ад чаго перажываць старой лекарцы, бо сябе ж не падманеш, яны з унучкай як дзве зазубрыны на адной калодзе, дарма што Лёлька малая ды неразумная.

Малюнак буслоў — хутчэй не вяршунства, а рэдкае, ды ўсё ж супадзенне, якіх у жыцці яе ўнучкі-самотніцы будзе мноства. Розныя прадчуванні, прадбачанні — вялікая таямніца, яны рэдкія госці нават у яе самой, старой, якая можа загаворваць амаль што любую хваробу, акрамя васьм невылечнай дурноты людскою.

Штосьці такое было ў Аленцы, што палохала не толькі чужых, родныя баяліся гэтых ейных прызнанняў:

— Наша Нэля Васільеўна хутка з'едзе! — са шкадаваннем казала малая.

— І куды ж гэта яна збіраецца? — пыталася Ніна.

— Яшчэ я не ведаю, і яна сама не ведае, — прызнавалася дачка.

— Фантазёрка ты ў мяне, малая! — смяялася маці і аспярожна пачынала распытваць, чаму так лічыць Аленка.

— Проста я адчуваю так, — уздыхала дзючо, і Тэклія згодна ківала галавою, бо сапраўды яе разумела, а васьм Ніна Іванаўна баялася гэтых дзіўных прызнанняў дачкі, якія звычайна спраўджваліся.

Яшчэ больш пужала яе прыныцповасць малой, якая на ўвесь клас магла абвясціць настаўніцы:

— Няўжо вы не ведаеце, што Саша і Насця спісваюць дыктоўку? У іх пад партай такая ж кніжка, як і ў вас!

— Ты што, спінай падглядваеш? — здзіўляўся Саша, які нават суседцы па парце толькі на імгненне паказаў кніжку.

Хлопчыка збянтэжыла не тое, што Ленка выкрывае яго, а зусім іншае — якім чынам яна раздала ягоны сакрэт? Равеснікі пабойваліся Аленку, бо ёй не схітрыш, не паддурыш, перад ёю не пахваліцца нечым. Яна нібыта дарослая, бачыць цябе навывлёт. І пазней, у старэйшых класах, калі дзючына стала больш стрыманай і зацятай, не шакіравала ўжо нікога сваімі прызнаннямі, але дыстанцыя між ёю і аднакласнікамі не змянялася. Не мела яна таварышаў і ў сваім двары.

— Ніколі ў мяне не будзе сяброў, мама? Варта толькі паспаздывацца, што нарэшце сустрэла нармальную дзючынку, як хуценька расчароўваеся і бачу, што мне нешчыкава з ёй ці, што яшчэ горш, яна злосніца, ёй нельга давяраць, — скардзілася дачка.

— А ты сябруй з аглядкай! Адной жа таксама ўвесь час нельга быць! — вучыла маці дачку.

— З аглядкай? А тады як жа сябраваць? — не разумела Алена і не згаджалася з маці. — Не, мне ніхто не патрэбны! Мне добра адной!

— Ну як жа адной, дачушка? — папракала маці. — Было б з кім схадзіць на танцы ў Дом культуры, на дыскатэку ў парк, а так сядзіш дома, як пустэльніца якая.

— Дык жа ўсё роўна ніхто з хлопцаў не запраосьціць, мамачка! — усміхалася Алена. — Яны мяне проста баяцца.

— Баяцца? Не трэба нос залзіраць, прасцейшай пачувайся, кавалеры не любяць ганарлівак, — павучала дачку Ніна Іванаўна.

Алена задумалася і пыталася: "А бабу Тэклію таксама ўсе баяліся, як была яна маладой?"

— Калі яна хадзіла ў дзеўках, мяне шчэ не было на свеце, — аджартоўвалася маці, напамінаючы дачцэ, што яна чацвёртае дзіця ў

Арт-пацёркі

Няма патрэбы нагадваць прычыны, з-за якіх артысты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі зрабіліся частымі гасцямі філарманічных залаў. Вядома, спрыяе гэтаму жыццё тэатра ва ўмовах адсялення з яго роднага будынка на час капітальнага рамонту. Тэатр оперы паказвае цяпер свае спектаклі на сцэне Цэнтральнага дома афіцэраў, і хаця адбываецца гэта кожны месяц, ды толькі на працягу аднаго тыдня. Затое ў філарманічнай публіцы апошнім часам з'явілася магчымасць разнастайна свабоднага ўражання. У Вялікай зале прайшоў канцэрт сімфанічнага аркестра тэатра оперы пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора Андрэя Галанава: у праграме "Чайкоўскі-гала" гучалі фрагменты з балетаў і опер, сімфанічныя творы класіка. Наступны канцэрт опернага сімфанічнага аркестра замоўлены тут на 18 лістапада. А ў Малой зале імя Р. Шырмы днём абудзецца творчы вечар вядучых салістаў, заслужаных артыстаў Беларусі Тамары Глаголевай ды Уладзіміра Пятрова.

Выстаўка жывапісу лаўрэата прэміі "За духоўнае адраджэнне" Леаніда Дударанкі адкрылася ў памяшканні Міністэрства замежных спраў Беларусі. Прадстаўлены тут работы прысвечаны праваслаўнай тэматыцы ў архітэктурных помніках Беларусі, а таксама суседняй Расіі.

10-годдзю творчага супрацоўніцтва заслужанага артыста Беларусі Уладзіміра Шэлестава з Беларускім паэтычным тэатрам аднаго актёра "Зніч" прысвечалася імпрэза, што прайшла ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Напачатку адбыўся паказ манаспектакля "Кроткая" (паходзіць Ф. Дастаўскага), пра які ў свой час падрабязна распавядаў "ЛіМ". Другая частка вечарыны ўяўляла сабой сустрэчу артыста У. Шэлестава з гледачом.

Папаўняецца адмысловае калекцыя манет з выявамі нашых культурна-гістарычных каштоўнасцяў. Нядаўна Нацыянальным банкам краіны выпушчана ў абарачэнне новая манета з серыі "Помнікі архітэктуры Беларусі". Гэты памятник трашова знак з выявай Нясвіжскага фарнага касцёла (помнік XVI—XVII стст.) створаны, скажам так, у двух варыянтах: срэбная манета наміналам 20 рублёў і медна-нікелевая — 1 рубель. Кож-

ная з абедзвюх манет мае тыраж 2000 штук. Мала хто з нас пабачыць гэтую навінку, бо плацёжным сродкам яе можна лічыць толькі фармальна: памятная манета — найперш прадмет цікавасці нумізматаў, — папаўняючы прыватныя калекцыі, у хуткім часе і самі робяцца рарытэтам.

С. ВЕТКА

Тэатр "Правізорыум" з Любліна пачынаў свой шлях са студыйнасці 70-х і паступова ператварыўся ў незалежны творчы калектыў з двума актёрскімі складамі, у якім працуюць яшчэ і прафесійныя артысты (такім чынам, ён рэпрэзентуецца як "Правізорыум" + кампанія "Тэатр"). Гэты польскі калектыў з'яўляецца адным з самых цікавых гасцей фестывалю "Белая вежа". Погляд на сцэнічныя сюжэты ў іх іранічны, падкрэслены натуралізм надзвычай арганічна ўплечены ў тканіну пастаноўкі, а візуальнае аблічча спектакляў заўсёды ўражае сваёй кінематаграфічнасцю, дакладнай логікай пабудовы мізансцэны паводле прынятай кадра-карціны, спалучэннем у актёрскай ігры студыйнасці з дасканалым прафесіяналізмам.

П'еса Тадэвуша Ружэвіча "У пясок" мела ў Польшчы складаную гісторыю. Пасля многіх гадоў забароны на пастаноўку (з боку самога драматурга) яна, нарэшце, атрымала ўвасабленне ў рэпертуары люблінскіх артыстаў — дзякуючы рэжысёрам Віталю Мазуркевічу ды Янушу Апрыньскаму, сцэнографам Ежы Рудскаму ды Томашу Булхаку. Абагульнены вобраз вайны ў неграічным выглядзе, па-за батальнымі сцэнамі, будзённымі і прафаннымі здарэннямі, нічога, акрамя шэрых персанажаў, шэрых палзей і шэрых мізансцэн (мой тэрмін "шэрасць" датычыць не якасці драматургіі, а настрою, што адпавядае прапанаванаму тут стаўленню да вайны) з такога сюжэта не выціснуць. Аднак сцэнічны прыём тэатра пераводзіць штодзённую прафаннысць вайны на ўзровень *высокага мастацтва асэнсавання гэтай прафаннысці*. Візуальная партытура спектакля ўражае да ўзрушэння: толькі з дапамогай сцэнічнага святла, яго пераходаў, пераліваў, кантрастаў і адмысловага геаметрычнага спалучэння пранізлівых промняў ствараюцца абсалютна рэальныя і адначасова амаль містычныя абставіны густога лесу, палян, узгоркаў і зямлянак. Рух актёраў, перамяшчэнні іх груп па планшэце сцэны нібыта зніваюць дакладны і геаметрычна вывераны рытм, які робіць увесь спектакль падобным да структураванага паэтычнага твора. Адваротны бок партызанскага побыту, непрыглядны і непрыдатны для паказу, тут не прыхарашваюць вытанчанымі тэатральнымі сродкамі. Тут, на прапанаваным драматургічным матэрыяле, выяўляюць глыбінны сэнс чалавечага жыцця, разважаюць над пытаннем: як і чаму ў акалічнасціх вайны чалавек перастае быць чалавекам? дзе акрэсліваецца гэтая мяжа? якім чынам страчваецца прыстойнасць чалавечага аблічча? Прычым, фанам для смачнай, тлуста замешанай на натуралізме і псіхааналізе, актёрскай ігры робіцца надзвычай вытанчаная сцэнаграфія.

Спектакль "Перад крамай ювеліра" паводле Караля Вайтылы — рэжысура І. Блінова, кансультанты праекта І. Карпінскі і А. Козак, — пастаўлены, як вядома, на Малой сцэне Брэсцкага абласнога тэатра драмы і музыкі. У гэтым спектаклі — тонкім, эцюдным, акварэльным — галоўнай тэмай гучала спроба разумення маладымі людзьмі адна аднаго. Тут размова ішла пра адмаўленне ад сваёй ганарлівасці, пыхі, ад уласных асабістых праблем і комплексаў дзеля жыцця іншага чалавеча. Та-

ямніца шлюб — у аснове сюжэта п'есы Караля Вайтылы. Але паняцце шлюб набывае ў яго больш глыбокі і сімвалічны сэнс, чым проста сумеснае жыццё двух людзей. Тут гаворка ідзе пра спасціжэнне адзінства душы, цэласнасці чалавеча і свету. Не выкарыстанне адным чалавекам другога, не прыстасаванне аднаго чалавеча да другога, а *сапраўдныя* дараванне і спагада. Спектакль пабудаваны ў двух планах: на авансцэне разгортваюцца унутраныя маналогі герояў (А. Лойдава і

аповесці Васіля Быкава "Круглянін мост", у пастаноўцы А.Козака (рэжысёр Ц.Ільеўскі, мастак В.Лесін, музычнае аздабленне этна-трыо "Троіца") Не проста вайна, а сама экстрэмальная сітуацыя і праблема выбару сваёй пазіцыі паміж крайнімі рашэннямі, праблема сумлення і адказнасці за свой выбар, а з гэтага вынікае — праблема душы. Аўтарскі калектыў знайшоў тую візуальную метафару, што пераводзілі прозу на мову тэатра, надаючы быкаўскаму падтэксту сім-

трагічнага кахання расказвала маці Джульеты, сін'ёра Капулетці, якая саму сябе *сапраўды* абвінавачвала ў гібелі юных герояў.

Складаны па форме спектакль А. Лаенаса "Коўзкая Люча" ў выкананні актёраў Літоўскага маладзёжнага тэатра далучыў гледача да адмысловага падарожжа — падарожжа да любімага чалавеча... праз уласную падсвядомасць, праз пераадоленне асабістых комплексаў, праз успаміны, — праз *сапраўднае* разуменне сябе.

ЗГАДКІ ПРА МІЖНАРОДНЫ ТЭАТРАЛЬНЫ ФЕСТИВАЛЬ «БЕЛАЯ ВЕЖА-2005»

Сцэнічны круг, дарога да сябе...

В. Піскун), якія па-рознаму асэнсоўваюць свае ўзаемаадносіны, а за вакном, на другім сцэнічным плане, — і іх побег (адбываецца толькі пластычнае дзеянне, і мы не чуем, пра што персанажы там размаўляюць). Апроч гэтай, *гарызантальнай* будовы палзей сюжэта, ёсць *вертыкальная*, больш значная і для аўтара, і для тэатра. Адбываецца паступовае псіхалагічнае змяненне герояў і ў фінале гучыць голас Папы Рымскага з фрагментам 26-га Псалма: "Госпад — святло маё і паратунак мой... Веру, што пабачу літасць тваю на зямлі жывых". Нібыта ўнутраны голас, які пачынае гучаць у душах герояў.

валічныя сэнсы. Пастаноўка ўразіла двайной экспазіцыяй: падзеі адбываюцца і на сцэнічным круге, і на драўляным мосце над гэтым кругам. А калі мост будзе ўзарваны, то адно толькі кола (усё, што засталася ад паллетка, кая ды бідонаў з малаком), якое завісла на лейцы, будзе круціцца і кругліцца над сцэнай, нібыта маятнік... Усё паўтараецца ў лёсах, у зямным існаванні?.. Ці ўсе мы звязаныя між сабой у пільны жыццё?.. Мо кожны з нас — не востраў, а частка вялізнага мацерыка пад назвай "людзі"?.. Індывідуальны выбар, такі важны для герояў Васіля Быкава, брэсцкі тэатр вызначае як гісторыю хрысціянскую:

Здавалася б, "Забавы" паводле ўлюбёнага ўсяго еўрапейскага тэатра — польскага драматурга Славаміра Мрожака ў пастаноўцы рэжысёра Л. Берчэса (Барка-тэатр з Будапешта) знаходзілася зусім у іншай жанравы-стылістычнай плоскасці: і камедыя буфонная, амаль шчыракая, і манера актёрскай ігры, адпаведна, імправізацыйная, і сюжэт — з "высакалобых", абсурдысціх... Аднак уявіце: трое герояў апынаюцца ў надзвычайных абставінах, ну, быццам бы на востраве: ім неабходна зразумець, дзе яны, навошта там як яны тут апынуліся і здагадацца пра тэмны сэнс такога павароту іх жыцця. Разгадка сітуацыі ў тым, што зразумець нешта вакол сябе можна, толькі зразумеўшы сябе і блізкіх. Камедыя паступова ператвараецца ў драму, а потым — у лірычны эцюд, і выклікае душэўны водгук у гледачоў, бо гульня гэтая насамрэч была развагамі пра жыццё, спасціжэннем *сапраўднага людскага* і пошукам чалавечага ў сабе.

Апошняя фестывальнай раніцай у зале Брэсцкага абласнога тэатра драмы і музыкі былі школьнікі. Спачатку яны крыху шумелі, як гэта бывае заўсёды ў іх узросце. Але паступова юныя гледачы рабіліся ўсё больш уважлівымі, прыслухоўваліся ад тэксту, углядаліся ў падзеі на сцэне і чакалі, што ж будзе далей... Ішоў спектакль "Мост" — паводле

сімвалы круга-кола, моста, ракі жыцця-малака, саркафага-магілы перарастаюць у фінале ў сімвал жывога яйка, якое дастае з кошыка сялянкі, узнімае высока — перад сабой... Так завяршаўся ў Брэсце X Міжнародны тэатральны фестываль "Белая вежа-2005".

Восем фестывальных дзён умясцілі паказ 22-х драматычных спектакляў і 21 ляльчанага. І, як заўсёды, глядзельныя залы былі перапоўненыя, і, як заўсёды, чакалі тут сваіх куміраў-актёраў і марылі пра сустрэчы з найцікавымі, пераважна ўжо знаёмымі, пастаноўшчыкамі. Бо сёлета прыехалі сюды і тыя, хто заваўваў галоўныя прызы на ранейшых фестывалях, і тыя, хто запомніўся брэсцкім гледачам нечым асаблівым. Што ж асаблівага было, напрыклад, у Ерванскім рускім драматычным тэатры, які тройчы (!) падчас фестывалю паказваў "Месяцавую пачвару"? Гэты спектакль распавядае, як самотны, бяздомны хлопчак выраतोўвае ад адзіноты, душэўнага смутку і жудаснага болю (памыць пра генацыд армян) два чалавек — мужчыну і жанчыну, бяздзетную пару армян, якія атабарыліся ў Амерыцы і ў якіх было шмат сваіх дарослых праблем. У "Рамэо і Джульета" Кішыньскага тэатра "Лучафорул" вылучылася рэжысура Б.Фокшы — незвычайным поглядам на сюжэт: гісторыю

Міфы со сваёй гістарычнага мінулага прадстаўлялі актёры з Тувы ("Вярніся, мой сябра, вярніся"). Гісторыя сяброўства чалавеча і кая, гісторыя ператварэння пачуцця ў музычны інструмент, які матэрыялізуе душу чалавеча і кая, вобраз нябеснага ваіцтва ў выглядзе табуна белых коняў, — усё гэта казала пра разуменне чалавечай існасці, пра чысціню і адкрытасць свету, успрынятага па-масташку.

"Чычыкаў" — нядаўняя прэм'ера Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы (пастаноўка В. Раеўскага на аснове інсцэніроўкі А. Курэйчыка паводле пазмы М. Гоголя "Мёртвыя душы") — спектакль пра зусім іншы глыбіні свядомасці. Я маю на ўвазе не падзеі, што адбываюцца адпаведна сюжэту, я маю на ўвазе нават не актёрскую безлакорную ігру (а тут пра Аўсяннікава — Сабакевіча, пра Мілаванова — Плюшкіна, пра Маанава — Манілава, пра Кірычэнка — Губернатора, пра Сідараву — Каробачку можна было б пісаць персанальныя нарысы: такія дзіяменты за некалькі сцэнічных хвілін аграньваў кожны! І нават кожная маленькая роля ператваралася тут у аповед пра характар і лёс), — я маю на ўвазе новае асэнсаванне В.Раеўскім і мастаком-пастаноўшчыкам Б. Герлаванам сцэнічнай прасторы.

Над усёй пустой сцэнай вуглом размешчана агромністае лостэрка, у якім дзіўным чынам не адлюстроўваецца, а змяняецца тое, што адбываецца ўнізе. І мы бачым перад сабой дзве выявы: побытавую на планшэце сцэны і над сцэнай — дух, душу ды сутнасць гэтай побытавай. Мы бачым сюжэт і адначасова — *сапраўдны сэнс* сюжэта. Такім чынам, В. Раеўскі і Б. Герлаван даюць *адваротную інфармацыю*, нібыта падзяляючы тое, што адбываецца, на элементы, якія паасобку бачыць нельга, немажліва. І гледачы аказваюцца насамрэч паміж гэтымі двума выявамі. Сапэляўная актуальнасць гоголеўскага тэксту і яго літаратурных вобразаў дае падставу тэатру для таго, каб зацікавіць гледача самім сюжэтам, уласна ж тэатральная канцэпцыя вырашае праблемы эстэтычныя, спецыфічна тэатральныя, цікавыя найперш для людзей мастацтва.

На мой погляд, "Чычыкаў", прадстаўлены купалаўцамі, сканцэнтраваны ў сабе ўсё, пра што паасобку распавядалі іншыя спектаклі сёлетняй "Белай вежы", і даў гэтаму эстэтычнае абгрунтаванне. Абгрунтаванне строгае і лагічнае, матэматычнае паводле сваёй канкрэтнасці, тонкае і філасофскае.

Ташыяна КАТОВІЧ,
кандыдат мастацтвазнаўства,
тэатральны крытык,
педагог
г. Віцебск

Фота А.Дзімітрыева

На здымках: сцэны са спектакля "Чычыкаў".

ПЕРШЫЯ З ПЕРШЫХ!

Не так даўно ў расійскім Пскове адбыўся III Міжнародны конкурс выканаўцаў на шматструнных інструментах. Больш як 250 музыкантаў дэманстравалі сваё майстэрства на цымбалах, бандуры, кантэле, кусле, цыгры, кокле і г.д. Самыя таленавітыя выканаўцы з Расіі, Беларусі, Украіны, Літвы, Латвіі, Эстоніі сустрэліся на адной сцэне старажытнага рускага горада.

У межах навуковай канферэнцыі, наладжанай падчас правядзення гэтай музычнай імпрэзы, абмяркоўваліся шляхі далейшага развіцця конкурсу-фестывалу, перспектывы больш цесных міжнародных сувязей і ўзаемадзеяння спецыялістаў у сферы народна-інструментальнага выканаўства.

У журы працавалі вельмі вядомыя спецыялісты з розных краін: С. Барысаў (мастацкі кіраўнік і дырыжор ансамбля рускай музыкі "Пскоў") — кіраўнік конкурсу, Л. Найкялене (прафесар Літоўскай акадэміі музыкі), Г. Тураўскі (прафесар кафедры культуралогіі Петра-

многім. Патрабаванні да праграмы вельмі строга: класіка, сучасны твор, арыгінальная (напісаная спецыяльна для прадстаўленага інструмента), музыка для народных інструментаў, уключна аўтарскія апрацоўкі народных мелодый.

У гэтай, апошняй з пералічаных, намінацыі бясспрэчна лідзіравалі беларусы. Навучэнцы чацвёртага курса Мінскага дзяржаўнага музычнага вучылішча імя М. Глінкі класа выкладчыка Г. Полесавай, удзельніцы ансамбля "Залатая струна" пад кіраўніцтвам таксама Г. Полесавай, якія летась атрымалі Гран-пры, вырашылі паспрабаваць сябе сольна. І перамаглі: першае месца — Марыя Усхопава, другое — Кацярына Васількова, трэцяе — Крысціна Кушнер. У намінацыі "ансамбль" Кацярына Васількова і Марыя Усхопава атрымалі першае месца. Спалучэнне цымбал прымі і альты, іх незвычайная тэмбравая фарба не пакінула аб'якавым ніводнага чальца журы. Канечне ж, не без дапамогі канцэртмайстраў — Г. Гарупы і В. Савіна, —

Летам 1955 года была ўведзена ў эксплуатацыю першая чарга Мінскага тэлецэнтра. Хаця падрыхтоўчыя работы яшчэ працягваліся, 1 студзеня 1956 г. дыктар упершыню звярнуўся да тэлегледачоў Мінска: «Добры вечар! Вінуем з Новым годам! Пачынаем нашы пробныя перадачы...»

ЧАРАЎНІЦА з Плошчы Мастацтваў

У першы год існавання Беларускага тэлебачання ля блакітных экранаў збіралася 4,5 тысячы глядачоў. Тагачасны Мінскі тэлецэнтр быў разлічаны на аднапраграмнае вышчанне.

Мінула паўстагоддзя. За гэты час мільёны глядачоў былі сведкамі таго, як мянялася тэхніка, прыходзілі новыя людзі, з'яўляліся ў эфіры сучасныя тэлепраекты, зніклі старыя перадачы.

Нацыянальная дзяржаўная тэлерадыёкампанія Рэспублікі Беларусь сёння — гэта Першы Нацыянальны тэлеканал, «Беларусь-ТВ» і «Лад»; Першы Нацыянальны канал Беларускага радыё і радыёканал «Культура»; пяць абласных тэлерадыёкампаній. Гіганцкае ўтварэнне са сваім складаным і напружаным арганізацыйным, творчым, матэрыяльна-тэхнічным жыццём, якое забяспечваюць захопленыя сваёй справай таленавітыя людзі.

У ліку іх — адметная асоба, рэжысёр, аўтар, сааўтар многіх вядомых тэлефестывалаў і перадач Наталія СІДЗЕЛЬ-НІКАВА.

— **Наталія Пятроўна, раскажыце, калі ласка, што прывяло вас на ТВ?**

— На тэлебачанне я прыйшла зусім выпадкова. У свой час скончыла музычнае вучылішча імя Глінкі па класе фартэпіяна. Маці вельмі хацела, каб мая праца была звязаная з музыкай. А калі мне прапанавалі пасаду памочніка рэжысёра, маці ўзрадавалася. Крыху пазней я паступіла ў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут на рэжысёрскі факультэт. І неўзабаве працавала з цудоўнымі людзьмі, актёрамі, такімі, як Віктар Тарасаў, Віктар Лебедзеў, Аляксандр Ткачонак. Яны мяне ў прафесіі многаму навучылі.

— **З якіх праграм пачалася ваша кар'ера на ТВ?**

— Я магу з упэўненасцю сказаць, што за 35 гадоў працы на тэлебачанні змагла паспрабаваць свае сілы ва ўсім спектры музычных перадач: такіх, як фестываль «Песню бярыце з сабой» (праходзіў фестываль каля 10 гадоў), займаўшая праграма «Соль у мажоры», перадача «Сустрэнемся

пасля 11-ці», першая інтэрактыўная праграма «Красворд», фестываль народнай творчасці «Залатыя ключы» (там кожны выканаўца дэманстравалі свае здольнасці, а лепшыя з лепшых удзельнікаў фестывалу выходзілі на вялікую сцэну).

— **А што да «Славянскага базару» ў Віцебску...»**

— Гэтае спалучэнне слоў ужо традыцыйна вызначае трыумф самага буйнога ў Беларусі відэавішчанага і грандыёзнага форуму мастацтваў. Сёлета Віцебск 14-ы раз збіраў сваіх сяброў, музыкантаў-выканаўцаў, артыстаў і, вядома ж, журналістаў. Гэта — яркае свята славянскай душы і песні. А Беларускае тэлебачанне дало магчымасць вялікай колькасці глядачоў далучыцца да яго. Сачыць за фестывальнымі падзеямі можна было на Першым Нацыянальным, на тэлеканалах «Лад» і «Беларусь-ТВ».

— **Раскажыце, як з'явілася праграма «На скрыжаваннях Еўропы»?**

— Я і пазэ Аляксандр Лягчылаў (нядаўна скончылася яго зямное жыццё) жадалі стварыць нейкі беларускі аналаг «Еўрабачання». Назва выклікала шмат спрэчак. Сёння гэта праграма зрабілася медыйнай пляцоўкай, асноўнай мэтай якой з'яўляецца раскрыццё і падтрымка маладых талентаў, прапаганда і папулярызаванне творчасці беларускіх выканаўцаў.

— **Наталія Пятроўна, а што для вас праца над праграмай «Плошча мастацтваў»?**

— Увогуле, я ўдзячная тэлеканалу «Лад» за дадзеную магчымасць здзейсніць свае планы праз праграму «Плошча мастацтваў». Гэта праграма пра тэатральныя і музычныя падзеі. У ёй я раскажваю пра таленавітых актёраў і музыкантаў, пра іх лёсы і нялёгі творчы шлях. Гэтая перадача мне найбольш блізкая.

— А беларускія глядачы могуць быць удзячныя той невыпадковай «выпадковасці», што прывяла вас, вобразна кажучы, на Плошчу Мастацтваў — у свет мастацкага тэлевышчання, які пашырае свае межы.

Марыя КАЧУРКА

Фота забяспечана аўтарам

заводскага дзяржаўнага ўніверсітэта), М. Була (дэкан факультэта павышэння кваліфікацыі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, рэдактар-стваральнік папулярных музычных зборнікаў, віцэ-прэзідэнт асацыяцыі беларускіх баяністаў і акардэністаў), М. Фонына (яркі прадстаўнік пеціярбургскай школы ігры на струнных інструментах), Кайока Амана (спявачка). Пры такім аўтарытэтным журы было вельмі прэстыжна не тое што перамагчы, а нават хаця б паўдзельнічаць!

Прадстаўнікоў Беларусі там аказалася няма. Прынамсі, Віцебскае, Магілёўскае, Мінскае музычныя вучылішчы, Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі накіравалі сваіх таленавітых выхаванцаў на незвычайны конкурс — паспрабаваць сілы. А ўдзельнікамі былі як прафесійныя выканаўцы, так і музыкі-аматары, без абмежавання ўзросту. Салісты, шматлікія ансамблі прыехалі паспаборнічаць за званне лепшага з лепшых. Толькі гэта ўдалося ня-

дзяўчаты справіліся з задачай: належна прадставіць нашу дзяржаву на конкурсе-фестывале такога маштабу. Мала таго, змаглі заваяваць столькі ўзнагарод, а значыць, і адпаведнае стаўленне да беларускіх цымбалаў, да нацыянальнай культуры, дзячаў нашага мастацтва, што немалазначна. «Праца і талент, — кажа Г. Полесава — ніколі не застаюцца без увагі. І тое, чым мы ўжо можам ганарыцца, — заслуга педагогаў, прафесараў, музыкантаў, кампазітараў».

«Пскоў-2006» абавязкова зноў пакліча спаборнікаў — на ўжо IV Міжнародны конкурс-фестываль, а гэта ізноў — новая музыка, новыя выканаўцы, хваляванні і радасць. Сёння ж авачыі адрасуюцца нашым новым юным зоркам!

Дар'я СУХАВА

Фота забяспечана аўтарам

На здымку: Крысціна Кушнер (3-е месца), Кацярына Васількова (2-е месца), Марыя Усхопава (1-е месца).

Гісторыя на далоні

Адкрыццё гэтай невялікай выставы адбылося зусім непракметна. Але, хаця памерамі яна значна саступае іншым экспазіцыям Дзяржаўнага музея гісторыі і культуры Беларусі, азнаёміцца з ёю цікава і карысна.

Выстава «Гарады і мястэчкі Заходняй Беларусі на металічных марках вайсковых кааператываў» сваім з'яўленнем абавязана Валерыю Калясінскаму, аспіранту Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, скульптару. Матэрыялы яго прыватнай калекцыі і былі прапанаваныя ўвазе наведнікаў музея.

У першую чаргу гэта, канечне ж, прываблівае нумізматаў, але і просты аматар даўніны не застаецца аб'якавы. Тым больш, што 1925—1939 гады — перыяд у гісторыі Заходняй Беларусі неадназначны і супярэчлівы. Яго вывучэннем ўжо даўно займаюцца айчыныя спецыялісты. Адказы на некаторыя пытанні могуць падказаць металічныя маркі — спадчына, пакінутая польскімі ваеннымі кааператывамі.

Маркі — гэта і разнастайныя ўзоры медальернага дызайну, і досыць рэдкі ў беларускай нумізматыцы ўзор рэгіянальных грошай, якімі карысталіся толькі на тэрыторыі пэўнай мясцовасці. Цікава, што назвы рэгіёнаў распаўсюджвання — неад'емная частка аздаблення большасці з іх. Да таго ж, кожны экспанат можа распавесці не толькі пра ўласна выдаўца, той ці іншы вайсковы кааператыв, але і пра дабрабыт мясцовага насельніцтва, асаблівасці эканамічнага развіцця раёна... Застаецца адно здзіўляцца, як маленькі кавалачак металу здатны змясціць столькі інфармацыі!

Зрэшты, нічога звышнатуральнага ў гэтым няма. Як і ў тым, што ля невялікага стэнда збіраецца столькі цікаўных. Каштоўнасць не заўсёды значаецца маштабамі. А для гісторыі і чалавечай памяці ўвогуле не існуе дробязяў.

Святлана САЎКО

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасады
(да 5-ці гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу
(для тых, хто мае мінскую прاپіску)

з далейшым заключэннем кантракту ў выпадку выбарнага
на тэрмін, вызначаны наймальнікам:

- кафедра гісторыі музыкі: прафесар — 1
- кафедра скрыпкі: прафесар — 1
- кафедра баяна і акардэона: прафесар — 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Даведкі па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

«Працуем для людзей, а не дзеля прэміі...»

Калектыў Слонімскай цэнтральнай раённай бібліятэкі браў удзел у конкурсе «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры», абвешчаным Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь; супрацоўнікі актыўна працавалі ў архівах, але перамогі, на жаль, не атрымалася. Вядома ж, на конкурс было пададзена вельмі шмат работ, а прэміі не заўсёды столькі, колькі хацелася б... Аднак, як запэўніла дырэктар бібліятэкі Ларыса РАПІНСКАЯ, яна і яе калегі заўсёды працуюць найперш для людзей, а не дзеля прэміі ды ўзнагарод. Інтэрв'ю з ёй мы і прапануем чытачам «ЛіМа».

— Не хвалюся, але нашу газету чытаюць ва ўсіх установах культуры, вядома ж, і вашыя калегі. Вы кажаце, што бібліятэка, якой кіруеце, адметная, а чым канкрэтна яна вылучаецца сярод іншых бібліятэк рэспублікі, вобласці?

— Пачну з таго, што ў нас ёсць музей беларускай кнігі, першы і адзіны ў вобласці. Ён створаны ў 1992 годзе. Паколькі бібліятэка носіць імя Якуба Коласа, то найбольш каштоўны экспанат для нас — кніга «Адшчапенец» з аўтаграфам пісьменніка, зробленым спецыяльна для Слонімскай бібліятэкі. Экспазіцыя сістэматычна папаўняецца новымі публікацыямі пра Якуба Коласа, выданнямі яго твораў. У музеі ёсць таксама рэдкія кнігі канца XIX — пачатку XX стагоддзяў, прадметы побыту з прыватнай калекцыі М. Рылко,

сярод якіх і кнігі «Паэзія Адама Міцкевіча» (1897), «Вайна і мір» (1912), «Чыжык беларускі Гальяша Леўчыка» (1912) і інш. У ліку рарытэтаў музея — вершы-аўтаграфы Валянціна Таўлая. Шмат матэрыялаў прысвечана літаратурнай Слонімсчыне: яны адлюстроўваюць жыццёвы і творчы шлях нашых пісьменнікаў-землякоў Г. Леўчыка, С. Дарожнага, А. Лойкі, В. Таўлая, А. Іверса, А. Сучка, В. Войткі, М. Рылко, І. Пракоф'ева і інш.

Сярод апошніх паступленняў у музей беларускай кнігі — 10 фотаздымкаў Якуба Коласа з сямейнага архіва, якія перадала ўнучка паэта Вера Данилаўна Міцкевіч, а таксама кнігі пісьменніка, выдадзеныя ў апошнія гады. Чытачы бібліятэкі чакаюць сустрэчы з Верай Данилаўнай і Аляўцінай Канстанцінаўнай (удавой Данылы Міц-

кевіча, сына Якуба Коласа), якая плануе ехаць ў гэтым годзе.

А вось, мясцовы скульптар Леанід Богдан падаваў бібліятэцы бюсты Францыска Скарыны і Анатоля Іверса.

Акрамя таго, у чытальнай зале бібліятэкі працуе публічны цэнтр прававой інфармацыі. Яго наведвальнікаў цікавяць нарматыўныя акты, якія ахопліваюць розныя сферы заканадаўства; інфармацыя гэтая штократна абнаўляецца. Дарэчы, для насельніцтва раёна ў цэнтры арганізаваны бясплатныя кансультацыі юрыстаў. Кожную другую сераду прыём вядуць члены Гродзенскай калегіі адвакатаў.

Дзякуючы супрацоўніцтву з маладзёжным грамадскім аб'яднаннем «Мадэм» у цэнтральнай бібліятэцы дзейнічае Internet-клас. Укараненне сучасных інфармацыйных тэхналогій павышае прэстыж бібліятэкі.

З 2002 года аддзел камплектавання, апрацоўкі і арганізацыі адзінага фонду вядзе работу па камплектаванні і апрацоўцы новых паступленняў літаратуры ў аўтаматычным рэжыме.

— У бібліятэцы сёння шмат дзяцей, ці не экскурсія гэта?

— Вядома ж, не. Мы цесна супрацоўнічаем з раённым цэнтрам занятасці, з іншымі дзяржаўнымі структурамі і грамадскімі арганізацыямі. Больш за 40 школьнікаў горада і раёна летам займаліся рамонтам памяшкання бібліятэкі і расстаноўкай кніг, уборкай тэрыторыі, атрымлівалі за сваю працу грошы.

— Ці ёсць у бібліятэцы свае гісторыі?

— Першыя бібліятэкі ў горадзе Слоніме з'явіліся ў пачатку XIX стагоддзя пры народных вучылішчах, кніжных крамах, былі і нешматлікія прыватныя, якімі карысталася абмежаванае кола чытачоў. Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР у 1939 годзе была арганізавана цэнтральная бібліятэка горада Слоніма. У яе фондзе знаходзіліся кнігі больш чым на 20 мовах.

У час гітлераўскай акупацыі зніклі

амаль усе кнігі, а памяшканне было разбурана. І толькі дзякуючы двум сябрам, І. Стаброўскаму (імя яго носіць Слонімска раённая краязнаўчы музей) і С. Новікаву-Пісону частку кніг удалося выратаваць. Пад бібліятэку было выдзелена добрае памяшканне, аднаўленнем бібліятэкі і камплектаваннем фонду занялася Марыя Міхайлаўна Капітончык (успомнім і яе памочніц добрым словам). Літаратура паступала з розных гарадоў, і ў 1950 годзе фонд склаўся ўжо 12728 экзэмпляраў.

— Ларыса Уладзіміраўна, цяпер вы працуеце ў новых умовах і, практычна, з новым калектывам. Што рэальна змянілася за гэты час?

— З гонарам скажу, што ў мінулым годзе наша бібліятэка адзначыла сваё 60-годдзе. А гэта ўжо ўзрост сталасці і нават росквіту. Амаль у пяць разоў павялічыўся кніжны фонд. Значна ўзрасла колькасць чытачоў. Сёння Слонімска ЦБС налічвае 40 бібліятэк: цэнтральная бібліятэка, 6 гарадскіх (з іх 2 — дзіцячыя) і 33 сельскія бібліятэкі-філіялы. Агульны кніжны фонд (кнігі, ноты, выяўленчыя матэрыялы, перыёдыка і інш.) складае больш як 60000 экзэмпляраў.

Штогод намі праводзіцца шмат мерапрыемстваў. Традыцыйнымі зрабіліся прэзентацыі кніг з удзелам аўтараў, дні інфармацыі, тэматычныя інфармацыйныя тыдні і інш. Дваццаць гадоў пры цэнтральнай бібліятэцы працуе літаратурна-музычная гасцёўня, на пасяджэнні якой запрашаюцца таленавітыя землякі і госці.

— Гэта плён працы ўсяго калектыву...

— Так, цяпер, напрыклад, мы збіраем матэрыялы да летапісу бібліятэкі. Дзевяць нашых супрацоўнікаў (Галіна Данильчык, Таццяна Іжакоўская, Людміла Утлік і інш.) удзельнічалі ў падборы матэрыялаў для кнігі «Памяць. Слонімска раён», якая выйшла ў 2004 годзе. Атрымалася вельмі патрэбнае выданне, дзе змешчаны багаты матэрыял пра раён і яго людзей.

— Ларыса Уладзіміраўна, тэксці скажа: бібліятэкі сёння вышэйшая электроніка, сучасныя тэхналогіі. А вас гэта непакоіць?

— Можна, дзесьці і так, але не ў нашай рэспубліцы і не сёння. Бібліятэка паранейшаму, як у горадзе, так і ў вёсцы, з'яўляецца асяродак культуры. Сюды ідуць людзі. Мясцовыя ўлады знаходзяць сродкі для фінансавання падпіскі на перыядычныя выданні і набыццё новай сучаснай літаратуры. І тыя, хто цягнецца да друкаванага слова, атрымліваюць салодкі нектар ведаў.

Гутарыла Валянціна СМАНЦАР

Фота аўтара

НЕСУПЛАДЗЕННЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

сям'і. — Але ж хлопца наша бабуля некалі адхапіла самага лепшага ў гарадку. Калі б дзядуля не прапаў на вайне...

— Ён таксама быў чараўніком, як і бабуля? — сцішана пыталася дачка.

— Чараўніком, але толькі ў сваёй кузні, — смяялася Ніна Іванаўна. — Вунь тая прыгожая агароджа каля графскага палаца і каля гарадскога парку — дзядулева работа. І парэнчы на лесвіцах у бібліятэцы таксама некалі зладзіў твой дзед Іван. А яшчэ ў бабулі ёсць рыдлёвачка такая лёгенькая, якую яна беражэ, бо болей аддэда нічога не захавалася, нават фатаграфіі. Але кажуць, што быў ён высокі і дужы, і з твару прыемны, і столькі дзевак за ім бегала, а яго прываражыла мая матка.

— Значыць, і ў мяне будзе самы лепшы, — супакойвалася Аленка і думала пра тое, каб не забыцца спытаць у бабулі, чым прычароўваюць хлопцаў.

Бабуля ведала адказы на ўсе пытанні: як не захварэць на грып, чым мыць галаву, каб былі густыя і прыгожыя валасы, навошта дала яна старому дзядзю Пільпу бляшанку з засушанымі божымі кароўкамі, а суседцы-парадзісе пазычыла чырвоную цагліну з уласнай камо-

ры. Як выльчыць пярсцёнкам ячмень на воку, калі лелей загаворваць суроку, як вярнуць каханне ў чыйсьці сям'і, чым супакоіць эпілептыка... Тэжля, здаецца, умела ўсё на свеце і вельмі цікава тлумачыла гэта ўнучцы.

У тыя хвіліны, калі яны ўдзвюх сядзелі ў цені пад паветкай і плялі цыбулю ў доўгія «косы» ці парадкавалі травы для зімовай гарбаты альбо для лекавання, ці, не згаворваючыся, заплісчвалі вочы і ўдыхалі пах сабраных на маладзиковым досвітку чабору альбо баркуну, Ніна Іванаўна дзівілася, наколькі бабуля і ўнучка падобныя не толькі знешне, але і гэтай вольнай захопленасцю зёлкамі, як быццам бы з кожнай травінай у іх таемная роднасць.

— Лепшай траўкі ад сурокаў не бывае, — казалася Тэжля і кранала далікатнымі пальцамі чорна-пурпуровыя венчыкі калочай кветкі. — Але спачатку трэба пашаптаць дзве малітвы, адну, як чалавек яшчэ з недаверам чакае тваёй дапамогі, а другую, калі ён ужо ў тваёй уладзе. А без малітваў, унучка, урочнік не зелле — атрута, адна школа ад яго.

— Шкода? — Алена глядзела як зачараваная на Тэжлю і спрабавала адгадаць, што ж гэта за бяда можа быць ад травы, якую так апантана шукае бабуля на ўзлесках і якую шануе

болей, чым святаяннік альбо дзівасіл.

А Ніна Іванаўна, менш абазнаная ў такіх мудрасцях, адчувала сябе чужой побач з імі. Чамусьці ні яна сама, ні сёстры Анюта, Кацярына ды Глаша нічога не перанялі ад маткі, хаця старэйшая, Анюта, больш прагавітая па натуре, неяк хацела навучыцца лячыць людзей, але ішло тое ад жадання разбагацець, а не з-за міласэрнасці.

— У мяне нават каланхоэ будзе трэці і не «дзеткамі», а грошыкамі, — рагатала яна, абмалёўваючы перад сёстрамі сваю паспяховую лекарскую практыку.

Ды толькі Анюце не пашанцавала ў самым пачатку: прызначыла каланхоэ хворай на гемарой кабеце, і каб не Тэжля, выпягнула б тое лісце небарачы ўсе вантробы.

Тэжля тым жа днём глядзела строгімі вачыма на дачок і казалася:

— Не здолела нікога з вас навучыць таму, што ўмею сама, толькі няма ў тым ні маёй, ні вашай віны. Здаўён так заведзена, што дар гэтка перадаецца толькі ў трэцім пакаленні, а не раней. Хтосьці з унучаў узваліць на сябе гэтую ношчу, якая нашмат цяжэй, чым вам усім здаецца...

Алена зачыняе апошняе акно і садзіцца на канапу. Дождж гучна барабаніў па шыбах, па

валасцёку, кустах бэзу. Яе і трывожыць, і радуе гэты шум: барані Бог пазбавіцца яшчэ і сльху. Мама не разумее, якая гэта пакута: не адчуваць, як прычынаюцца кветкі ў гародчыку, як пахне спечаны на ўчарашнім соншы гурок-жаўтляк, як ажывае бульбоўнік. Не мець асалоды адрозніваць пах не рознай там парфуму з яе робленай саладжавасцю, а водар маладзенькай свірэпкі, жыццярэднага серпарэзніку, гарэзлівых званочкаў. «Юрку не кажы. Насці не кажы!»

Наўняна і даверлівая мама! Дык я ж і ад цябе хаваю сакрэты, і не таму, што разнясеш сярод баб, як тая Мела, ці не падтрымаеш мяне, як цётка Глаша, якая не можа паразумецца са сваімі дзецьмі. Але як раскажаш маме пра тыя дзіўныя сны, што паўтараюцца з ночы ў ноч, у якіх нябожчыца бабуля Тэжля нібыта хоча папярэдзіць унучку пра нешта, ды не паспявае кожны раз. Як прызначае родным, што не ліпеньская навалыніца прычына яе незразумелай немачы, што грывоты ды маланкі былі толькі апошняя кропляй у тым сур'езным жаху, які ёй давялося перажыць у лесе.

Як раскажаш ёй, ды і Юрасю таксама, што ў кожным мажым мужчыне ёй бачыцца цяпер нехта з тых прыхадняў і што яна прадчувае нейкую бяду, а калі не бяду, дык выпрабаванне, якое чамусьці звязана з бабуляй, з яе таямнічай смерцю, з тымі сакрэтамі, якія Тэжля забрала з сабой у магілу, і з самой Аленай, якая таксама ўмудрылася «абрасці» патаемнасцю, якой немажліва пакуль ні з кім падзяліцца...

Для Васіля Шырко знаёмства з чалавекам, які спадабаўся яму з першага позірку, — гэта як урачыстасць. Ён падае руку, гучна называе сябе, узмацняючы лагічны націск менавіта на прозвішчы. Такія назіранні я зрабіў значна пазней, але і падчас нашай першай сустрэчы яго швэрае, працяжнае “р-р” неадкладна зрабіла сваю справу: мала таго, што я запомніў прозвішча імгненна, — прапанаваная манера сама па сабе засведчыла алжыстасць і даступнасць гэтага чарнявага халерыка. “Бачыш, імя Шырко можа гучаць не горш, чым імя самога Караля”, — рассяміўся мой новы знаёмы. “Ды яго так, Васіль”, — падсмаваў нашае паруканне тадышні рэдактар уздзенскай “Чырвонай зоркі” Фёдар Дзямідзенка.

У Васіля быў за плячыма пэўны вопыт працы ў “Сельскай газеце”. Зрэшты, ён завітваў да нас, раёншчыкаў, не як карэспандэнт сталічнага выдання, а як зямляк і таварыш па пры, але, здаралася, і не прамінаў напамініць каму-небудзь у раёне, з кім той мае справу. Нас, мясцовых журналістаў, у канфікты імкнуўся не ўцягваць: “У вас могуць быць непрыемнасці, а мяне не дастануць. Я з самім Шавялухам (тады сакратар ЦК КПБ па сельскай гаспадарцы) амаль праз дзень сустракаюся. Калі што, дык і ён будзе ведаць!”

АДЖУЛЬ

ЧУРЫЛАВЕЦ ПРЫЙШОЎ

На сталую літаратурную ніву Васіль Шырко перакінуўся крыху пазней, калі перайшоў у рэдакцыю літаратурна-драматычных перадач Беларускага тэлебачання, дзе па тым часе была яго стыхія, дзе пачалі нараджацца і здзяйсняцца яго творчыя планы як пісьменніка. І ўжо палкам трапіў у абдымкі літаратуры ў часопісе “Польмя” — у 1986 годзе стаў загадваць у ім аддзела нарыса. Неўзабаве пачалі з’яўляцца на свет і кніжкі. “Зямлі башкоўскай прышчэпленне”, “Сіяжына да людзей” — першыя спробы. А затым, як прарвала: “Дарагія мае землякі”, “Зелле ад скрухі”, “Воўчыя грыбы”, “Брыліянтавая брошка”... Сёння ў творчым багажы Васіля Шырко 15 кніг, з іх пяць — нарысавых, чатыры — на рускай мове. Хутка адзначыць дзесяцігоддзе свайго знаходжання ў “Беларускай думцы”, дзе ў сааўтарстве з У. Вялічкім і У. Глушаковым выдалены томікі “Беларусь маладая” і “Новая Беларусь”. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

— Васіль, у пісьменніку больш сталага веку біяграфія, як правіла, вядомая, знаёмыя нам яшчэ са школьных хрэстаматый. Ты ж — прадстаўнік літаратуры больш позняга часу, і яшчэ мала хто ведае, адкуль з’явілася ў ёй імя Васіля Шырко...
— Заўсёды размову ў такіх выпадках правільным будзе пачынаць з продкаў. Дык вось, мой прадзед Лукаш родам з вёскі Нізок — радзімы Крапівы, Труса, Арабей. Там і цяпер такіх прозвішчаў шмат. Быў ён двухметровы прыгажун з пшанічнымі валасамі і сінімі вачыма (невядома, чаму мы ўсе чорныя пайшлі). Прыстаў у прымы да чурчылскай жанчыны, бо вясці нявесту ў дом не выпадала: хата — малая, а дзяцей — многа. Пры гэтым характар меў жорсткі. Свайго сына, а майго дзёда Алеся, за тое, што недагледзеў, як каровы трапілі ў шкоду, гэтак моцна збіў ланцугом па галаве, што той стаў пакрысе слепнуць і дзесьці к 20 гадам аслеп.

У дзёда Лукаша была выдатная памяць, ён склаў на хату нейкія прыказкі, вершыкі. Напрыклад, калі ішоў лавіць рыбу (яго яшчэ называлі ведзьмаком), чытаў такія радкі: *Чэрці, чэрці, намажыце рыбу перці, Адам жонку і дзеці, не было б дзе рыбу дзеці.*

І рыба валам валіла ў кломлі, у венцеры, у сеткі. Вельмі працавіты, як і ўсе вясцоўцы, прывучаў да працы і дзяцей.
Дзед Алеся, як я казаў, быў сляпы, але памяццю валодаў незвычайнай. Адночы прачытаўшы “Канька-гарбунка” Яршова, імгненна вывучыў знакамітую казку на памяць.
Як і ўсе сляпыя, ён ведаў мноства казак. А яшчэ ў яго былі вельмі дужыя рукі, бо ён віў швары, якімі звязвалі ў пльгты бявенні, што падлягалі сплаву. Дарэчы, яшчэ за памяццю майго дзёда па рэках Уздзянка, Вуса і Нёман сплавлялі лес у Балтыйскага мора. А самае лепшае перавясла — якраз бярозавыя швары, даступны і недарагі матэрыял.

— Нешта ты захапіўся башкоўскай лініяй, а пра малярніцкую маўчыш.
— Маці мая з-пад Прысынка, з хутара, на якім усе жыхары мелі адно прозвішча — Шыдлоўскія. Яна рана засталася сіратою і адна выгадала шасцірачых меншых дзяцей. Бацька

пайшоў да маці ў сваты. Так яны пажаніліся. Між іншым, ён ведаў напамінь 20 пээм і каля 200 вершаў.

— Ты праз рэдавод далучаўся да літаратуры?
— Пэўна ж. Я вучыўся ў трох школах — у Чурчылскай, Зенькавіцкай, Уздзенскай №1. Лёгка даваліся прадметы, звязаныя з філалогіяй, гісторыяй, замежнымі мовамі, і шмат цяжэй — з матэматыкай.

Першы верш напісаў у 4-м класе. Надрукаваў яго ў дзяржынскай раённай газеце (Уздзенскі раён талы ліквідавалі).

Я, вядома, поэма зразумеў: вершы — не мая справа, лепш займацца прозай. Як, дарэчы, і матэматыка. Канчаткова вырашыў гэта ў дзевятым класе. Жыў у інтэрнаце, і да мяне часта прыходзіў гуляць у шахматы сённяшні доктар матэматычных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Васіль Бернік. Адночы ён завітаў, а я сяджу, ламлю галаву над задачай і, зразумела,

рашыць не магу. Ён падышоў, паглядзеў на ўмову і праз секунд 30, грасіруючы, вымавіў “тры”. “Што “тры”? — пытаю. “Адказ такі, — “тры”, — кажа. Адхінуў старонку, дзе змешчаны адказы для зверкі, сапраўды — “тры”.

Пасля гэтага на матэматыку не стаў звяртаць увагу. Ведаў: больш як на “тры”, не пацягну. І часта пісаў у канцы задання “ўпаўне магчыма, але мала верагодна, адказ роўны “тром”. На што выкладчык Павел Буяшоў, якога я моцна паважаў, аднойчы таксама адказаў эпісталаграм: “Вася, ўпаўне магчыма і верагодна, што табе чатыры балы”. “Пяцёрку” не паставіў, бо здагадаўся, што я ў некага спісаў.

— Бачыш, цесная павязь з Уздзеншчынай змажкі пакінула добрыя і светлыя ўспаміны. А ці цягне цябе зараз на гэтую зямлю? Што ты тут знаходзіш для душы, творчасці?

— Усе без выключэння кажуць, што паэт, пісьменнік родам з дзяцінства. Калі не звязаны каранямі з роднай зямлёй, трэба мець вярлі талент, каб расказаць пра яе. Я пісаў кнігу “Вунь чурчылскай пайшоў” як пра самае блізкае і дарагое. Мо таму і працаваў над ёю без аглядак на цензуру, не часаў пад шнур, як чэшчэ бявенне, хацеў, каб чыталася яна весела, цікава, смешна. Ствараючы вобразы землякоў, выкарыстоўваў прыпавесці, казкі, анекдоты... І калі потым па радыё загучалі ўрыўкі з майго твора, у дом да маці пачалі прыходзіць суседзі з віламі, маўляў, дзе твой Вася, сустрэнем — прыб’ем.

— Страшна было? Гэта ж не жартачкі, такія пагрозы. Маглі і насамрэч дзе-небудзь падлінаваць у цёмным кутку...

— На гэты конт мне Іван Шамякін так казаў: “Вілы, Васіль, нішто. Мянне вунь карауллі са стрэльбай. Хацелі застрэліць за тое, што вывеў адзін вобраз...” А калі сур’ёзна, “Вунь чурчылскай пайшоў” — адна з лепшых маіх кніг. А яшчэ казкі. Наша вёска лічыцца казкавай. У Алеся Якімовіча лепшае з напісанага — таксама казкі. Хаця б “Каваль-варнідуб”.

Словам, вёска дала мне казкі, дала “Чурчылска...” Пра родны край таксама кніга “Дарагія мае землякі”, дзе я сказаў сваё слова пра Паўлюка Труса, Кандрата Крапіву, Лідзію Арабей, Алеся Махнач, Пятра Глебку, Антона Бялевіча, Алеся Якімовіча. Імкнуўся пісаць жывой мовай, цікава, каб слова дыхала.

Трэба было ўзняцца над журналістыкай. Бо яшчэ Марк Твен гаварыў, што журналістыка забірае ўсе сілы, і літаратуру трэба мець любоўю іншую прафесію, апрача журналістыкі. Я гэта адчуваў, але на першым этапе не мог па-збавіцца ад такой прывязанасці. І калі напісаў першую аповесць “Зелле ад скрухі”, то пісьменнік Яўген Леўка мне заўважыў: “Пачаў ты, Васіль, на пяцёрку, а закончыў на двойку”. І я зразумеў, што трэба пісаць па-новаму, каб вобраз быў зрокавы, каб той, хто чытае, бачыў таго, пра каго ты пішаш. Гэта вельмі складана. У мяне такое бачанне з’явілася пасля таго, як напісаў казкі. З’явілася адчуванне слова.

— І цяпер чурчылскае не крыўдуюць на Васіля Шырко, што паказаў, можа, каго-небудзь не з таго боку, з якога той хацеў?

— Час не такіх страсці лечыць. Аднавясцоўцы ставяцца да мяне прыхільна, цёпла, светла. Але я ўсё роўна не буду праводзіць свае вечары ці юбілей ў Чурчылскае. Народ там своеасаблівы.

— Табе даводзілася сустракацца з многімі пісьменнікамі-землякамі, у тым ліку з мэтрам беларускай літаратуры Кандратам Крапівай. Ці можаш прыгадаць самае яркае ўражанне ад ста-

сункаў з Кандратам Кандратавічам? Які след яны пакінулі?

— Мне прыпала бываць дома ў Кандрата Крапівы. Першы раз, калі адлічвалі з універсітэта за бойку, у якой я не быў вінаваты. Вырашыў: каб абараніцца, трэба ісці да свайго вялікага земляка. Бо хто іншы ў гэтым мегаполісе табе дапаможа? Прыйшоў, паскардзіўся... А ён і кажа: “Васіль, вы не з таго боку пачынаеце дарогу ў літаратуру”.

Апошнія сустрэчы былі больш прыемныя. Я прыехаў у Аксакаўшчыну здымаць да юбілею Крапівы перадачу. Памятаю, выйшлі на возера, расклалі на беразе ціпельца і Кандрат Кандратавіч, якому было ўжо шмат гадоў, спакойна, на памяць чытаў свае вершы, байкі. Я слухаў і запісваў яго. Затым у нумары знакамітага пісьменніка і акадэміка мы па-сваёму частаваліся маслінамі.

Пазней зноў выпала нагода пабываць у яго доме. Ён распытваў пра маё Чурчылскае, пра свой Нізок. “А як у вас гавораць, — дапытваўся, — ‘Уздзеншчына ці Узд’еншчына?’ Кажу, што вымаўляюць з націскам на ‘у’”. “Вось і няправільна, — заўважыў ён, — гэта картографы збілі людзей з панталыку, трэба гаварыць Узд’еншчына”.

“А ці можна пачуць гаворку з канчаткам на ‘э’?” — зноў пацікавіўся наш вядомы мовазнаўца. “А як жа — валэ, галубэ, а яшчэ: узэў, укроў...” — падсаладзіў я. Крапіва рассяміўся, зарагатаў, яму стала па-сапраўднаму весела. “У нас, у Нізку, таксама ёсць моўныя асаблівасці. Гавораць і на -оў, -ёў, але і “дзве рукі, тры акне”.

Ён настолькі быў патрабавальны да мовы, што, калі зрабіў няправільна націск у адным слове, папрасіў перапісаць на камеру тое месца, хача ўвогуле запісваць у такім узроўне цяжка. Давялося зманіць, сказаць, што ўсё правільна. Калі ж перадача выйшла ў эфір, пазваніў, падзякаваў. Па тым часе яна была ўвачавідкі смелая і трохі нахабная.

— Мусіць, ты нешта іншае закруціў, чымсьці націскі і канчаткі ў дывлектах? Чым патаемным падзвіжыўся з табой вялікі Майстар слова?

— Мы расказалі гледачам, як за п’есу “Хто смеяцца апошнім” Крапіву хацелі, па сутнасці, пасадзіць. З’явіўся, ні многа, ні мала, у “Правдзе” артыкул маскоўскага прафесара, які прама задаваў пытанне: дзе Крапіва змог знайсці такі шкодны інстыгут? І толькі заступніцтва Панамарэнкі і змена кан’юнктуры на “клімату” пасля Дэкларатыва Беларускай культуры ў Маскве, калі Сталін стаячы апладзіраваў “Партызанам” Крапівы, пісьменніка выратавалі.

А ўвогуле, я думаю, што толькі нейкі прывід збырог для беларускай культуры гэтага вялікага мастака. Мне робіцца смешна, калі сёння, вызначаючы першыства, ставяць у адзін шэраг Коласа, Купалу, а паміж імі Багдановіча ці яшчэ каго. Тры “К” ёсць тры “К”. Тры вялікія, тры прапісныя “К” — Колас, Купала, Крапіва, як прапісная ісціна. Яны былі і застаюцца каля вытокаў беларускай літаратуры на пачатку мінулага стагоддзя. І гэты трыялет нікому не перапісаць.

— Нам прыемна чуць, калі кажуць: на Уздзеншчыне з-за кожнага каміна выглядае паэт ці пісьменнік. Але вядома, што тут даўно ўжо нешта памянялася. Ты самы маладзейшы з ліку ўздзенцаў-членаў Саюза пісьменнікаў, літаратурны падрос на нашай радзіме сёння ўсё ж кволя. Як ты пачуваеш сябе ў статусе маладпага?

— Як ніколі хочацца тварыць, зрабіць тое, каб здзівіўся свет. Адчуваю ў сабе сілы і, як ніколі раней, разумею, што іх менш і менш за-

стаецца. Прыкідваю: мне 57 гадоў. Бацька пражыў 70. Ну, і я пратрымаюся яшчэ 13. Максімум. І таму дзве задумы я павінен ажыццявіць. Першая: хачу напісаць раман-казку. Такого жанру ў беларускай літаратуры пакуль не было. Сюжэт наўздзіў цікавы, наўздзіў незвычайны. Чатыры чалавекі з Чурчылскага гаяноў пльгты да Балтыйскага мора. Назад ідуць, вядома, пешкі, бо спадарожнага транспарту няма. Дарога дамоў — доўгая, начуюць, дзе выпадзе. І на гэтым шляху з імі здараюцца розныя неверагодныя прыгоды. Накіптал, як у “Сарочынскім кірмашы”, але з беларускім каларытам. Тут і чэрці, і вядзьмаркі, і вурдалакі, і русалкі... І каб не заснуць не ў час, яны баюць адно аднаму казкі.

Другая задума не менш цікавая: аповесць “Чаралзейная карчомка”, дзе ў цэнтры падзей зноў мой дзед Манюкін. Ён трохі хітрыць, што бышам бы пабыў на другой планеце, дзе яго адарылі незвычайным дарам. Ён ведае рэцэпт, па якім можна лячыць тоўстых і тонкіх. І першых, і другіх робіць нармальнымі.

І вось дзед адкрывае ў Чурчылскае малое прадпрыемства, будзе вялізны трохпавярховы дом і карчомку. І там папраўляюць здароўе індыйскі раджа, афрыканскі прынк, новы беларус... А лечыць ён іх сваёй сёрбанкай і варанай бульбай. А яшчэ — песнямі і казкамі.

— Планы ў цябе — захапляючыя, высокага ўзлёту. Сіяжына да людзей з Уздзеншчыны ўжо больш не павядзе? Перад сваімі працаўнікамі палёў і ферм ты не лічыш сябе ў даўту?

— Людзі, людзі, высокія зоркі, — скажаў Ра-сул Гамзатаў. Яны сапраўды высокі ў сваіх памкненнях. Яны варгья ўвагі пісьменніка. Я чатыры кнігі напісаў пра людзей беларускай зямлі. І рады гэтаму.

Нядаўна мне маці сказала: “Вася, пішы пра родзіну”. Не “радзіму”, а менавіта “родзіну”. Вунь, у вёсцы Закрэўшчына працуе лесапілка, дзе людзі выштукоўваюць дошчачкі. Напішы пра гэта, і яны будуць табе ўдзячныя.

Не, я ўжо не лічу сябе журналістам раённай газеты. Я аддаў даніну роднай зямлі. І мне ўжо цесна ў тых рамках, ды і ў рэспубліканскіх межах таксама. А гэтымі двума сюжэтамі, пра якія расказаў, я і хачу завяршыць кола свайго жыцця.

— Вой, пра гэта ў тваім узросце думаць яшчэ рана. Як там ні было б...

— Думаць пра вечнае трэба заўсёды. Я маю намер завесці на могілкі тры валуны, ля іх мяне калісьці і пахаваюць. З таго месца буду паказваць у бок маёй вёскі: “Вунь чурчылскай пайшоў”. З гэтага пачаў, гэтым і завяршу.

— А на цябе самога не паказваюць дзе-небудзь: вунь чурчылскае... У сваёй вёсцы, вядома, усе чурчылскае, а ў іншых, па ўсёй Уздзеншчыне? Ці пазнаюць Васіля Шырко ў родных мясцінах?

— Пазнаюць, дзякаваць Богу. Нядаўна прыехаў без машыны, іду па Уздзе ў напрамку вёскі. Адзін валзіцель спыніўся, другі, трэці... Прапанавалі падвезці. Гэтую павагу адношу да таго, што напісаў пра сваю зямлю, пра землякоў.

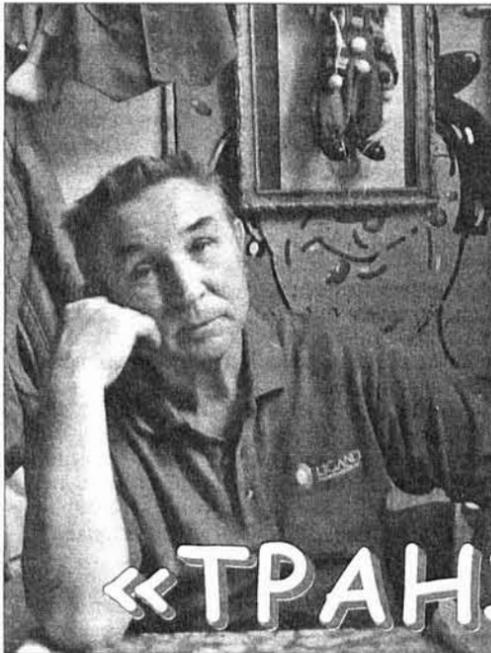
— Я ведаю, з кіраўніцтвам раёна, з тымі людзьмі, якія прыхільна ставіліся да культуры, літаратуры, ты падтрымліваў цесна, а то і сяброўскія сувязі. З вяршні сённяшняга часу, якія ў цябе ёсць ацэнкі, успаміны, пажаданні?

— Думаю, не знойдзешта такога кіраўніка, які б не хацеў добра тым мясцінам, што давёрылі яму. І кожны робіць гэта па-свойму. Людзей прызначаюць людзі, і ім уласціва памыляцца. Адзін з кіраўнікоў, якога я вывеў у аповесці пад прозвішчам Шэкель, мне, напрыклад, не падабаўся.

У той жа час, паглядзі, як многа зрабіў для ўздзенцаў першы сакратар райкама партыі Фёдар Клякоч, Уздзеншчына стала для яго другой радзімай. Нічога кепскага не магу сказаць пра Аляксандра Мяцельскага. Сёння, у больш складаных умовах, стараецца, як можа, Пётр Пожак. Ёсць толькі адно пажаданне: каб клапаціўся не толькі пра малако, мяса, збожжа ды бульбу, але і больш паварочаўся да патрэб культуры. Не правалі 100-годдзе Пятра Глебкі, архісціпла адзначылі 100-годдзе Алеся Якімовіча, Паўлюка Труса. Калі мы ўжо гэта забываем, то грош нам цана. Для нашай уздзенскай зямлі гэты скарб не менш каштоўны за ўраджай жыта ці буракоў, па ім мы можам сабарнічаць і з Нясвіжам, і з Клецка-кам, а ў зямляробстве — не.

Таму, хто б ні быў ля руля, я заўсёды жадаю: людзі добрыя, памятайце, што вы жывяце на зямлі Фадзея Булгарына, Кандрата Крапівы, Паўлюка Труса, многіх іншых знакамітых людзей і, між іншым, на зямлі Васіля Шырко. Мне ж хочацца, каб лепшыя культурныя традыцыі мінулага ўзбагачаліся большай дасведчанасцю, большай адукаванасцю сённяшніх уздзенцаў, якім належыць і надалей упрыгожваць свой мілы куточак.

Гутарыў Мікалай КАРОЛЬ
Фота М. МІКАЛАЕВА

Эквілібрыстыка, атракцыён, ілюзія — як прывабліваюць цыркавыя таямніцы з першага візіту да акрабатаў і фокуснікаў, з самага дзяцінства! Адвечная наша фантазія — калісьці апынуцца на іншым баку: убачыць цырк знутры. А колькі таленавітых артыстаў не спраўдзілася менавіта з-за таго, што пачатковае памкненне засталася толькі летуценным успамінам. Само нішто ў рукі не прыходзіць, але ў Мінску ёсць людзі, здольныя дапамагчы здзейсніць мару. Гэта народны цырк «Транзіт» на чале з Ігарам КРАПІНЫМ. Менавіта ў такім цыркавым калектыве кожнае дзіця можа паспрабаваць зрабіцца сапраўдным гімнастам, жанглёрам ці клоунам.

ВАС ЧАКАЕ ЦЫРК «ТРАНЗІТ». НАРОДНЫ

— Ігар Аляксеевіч, скажыце, калі ласка, як трапіў у ваш калектыв? Ці патрэбна спецыяльная падрыхтоўка?

— Мы прымаем усіх, хто жадае, узрост — ад 8 гадоў. Прыходзяць, у асноўным, дзеці, прычым не вельмі моцныя. Мы займаемся з імі спачатку агульнафізічнай падрыхтоўкай, а пасля ўжо напрацоўваем тое, што патрэбна нам. Сённяшнія хлопчыкі і дзяўчынкі — вельмі кволыя: не толькі ў Беларусі, але і ва ўсім свеце. Тэхніка, прагрэс... Людзі не маюць ахвоты да фізічных практыкаванняў, бесперапынна глядзяць тэлевізар, гуляюць з камп'ютэрам. У студыю звяртаюцца тыя, хто знайшоў мужнасць прыйсці да нас і ... нахіліцца 10 разоў. А галоўнае, потым пайсці дамоў бадзёра, з добрай паставай. Таму наша задача — дамагчыся таго, каб чалавек авалодаў будовай свайго цела, навучыўся трымаць яго прыгожа. Таму ў нас і прадугледжана на кожных занятках харэаграфія. Бо нельга без гэтага!

— Што ўвогуле адбываецца на вашых занятках?

— Рэпетыцыя заўсёды праходзіць паводле вызначанага раней плана. Зразумела, усё залежыць ад педагога, ад навучэнцаў. Звычайны ўрок складаецца з трох частак: спачатку — агульная размінка, пасля кожны займаецца асобна, робіць свае практыкаванні, рыхтуе нумар, а напрыканцы заняткаў трэба прывесці арганізм у спакойны стан. Акрабатычныя і гімнастычныя практыкаванні — абавязковыя

прадметы, якім мы вучым. Без іх — нікуды. Патрэбны і стойкі, і масты, і шпагаты. Усе нумары будуцца на аснове акрабатыкі — эпіод на століках, клішнік (чалавек-змяя) і іншыя — усяго 40 адгалінаванняў. Займацца трэба пастаянна: таленавітаму навучэнцу ўсё даецца лягчэй, а іншым бывае і цяжка. Рэпетыцыя абавязкова патрабуецца таму, што здольнае дзіця, калі не будзе займацца, застанецца на сярэднім узроўні, і яго абгоняць тыя, хто працуе старанна.

А яшчэ мы вучым жангліраваць роз-

нымі прадметамі: булавамі, колцамі, талеркамі, бутэлькамі... Самы арыгінальны нумар выглядае вось так: гасне святло ў зале, выходзіць хлопчык з запаленымі факеламі. І жангліруе імі ў цемры. Так прыгожа атрымліваецца. Прывабляюць глядача манацыклы: веласіпеды з адным колам. Катаюцца на іх паасобку, удваіх ці ўтраіх. Цікавыя і «дваровыя» жанры: хула-хуп (артысты круцяць абручы) і вялізныя скакалкі. Вядома ж, самыя галоўныя ў цырку — клоуны. Без іх выступленні, якія мы наладжва-

ем, праходзілі б сумна. Дарэчы, самі пішам сцэнарыі і рыхтуем паводле іх сцэнка.

— Цыркавому артысту патрэбны рэквізіт. Дзе вы яго набываеце?

— Рэквізіт у нашай краіне не прадаюць, а калі б і прадавалі — такіх грошай нам не знайсці. У цырку кожны артыст мае свой уласны набор прадметаў, з якімі ён выступае на арэне, і заўсёды возіць гэтыя рэчы з сабою. А мы, у асноўным, усё вырабляем самі, і, ці ведаеце, атрымліваецца зусім нядрэнна! З задавальненнем займаліся б яшчэ і іншымі жанрамі, калі былі б магчымасці і рэквізіт. Напрыклад, для паветранай акрабатыкі патрэбна зала, большая за нашу ў ... 10 разоў!

— Што адбываецца цяпер у цырку «Транзіт»? Як сёння выглядае ваша група?

— Калектыв змяняецца рэгулярна. Новы год — новыя людзі. Некаторыя ўжо па пяць гадоў з намі, нехта больш, рэкорд — дзесяць. Але цяпер склад новы: шмат моладзі, ёсць зусім маленькія артысты, нават першакласнікі.

— Якімі былі вашы першыя артысты? Калі можна, некалькі слоў пра гісторыю стварэння цырка «Транзіт».

— Першыя? Я і мая жонка, Мая Ісакяўна, — былія артысты цырка і эстрады. Працавалі і ў Белдзяржцырку, і ў сталічнай філармоніі. Пасля завяршэння кар'еры вырашылі не развітвацца з прафесіяй, але дзейнічаць у іншым кірунку: стварыць свой калектыв. Праўда, у нас нічога не было — пачыналі з нуля. У 1981 годзе нам даў прыгулак Палац культуры і спорту чыгуначнікаў. Там мы пакінулі базу і яшчэ адзін калектыв, калі ў 96-м перайшлі ў ПК «Юнаітва» — цяпер гэта Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі. Бо ў той перыяд існавала ўжо дзве групы «Транзіта», а гэта 40 чалавек асноўнага складу і столькі ж — запаснога. Пры тым выступалі ўсе. Праз два гады з дня нараджэння студыі нам надалі званне «Народны цырк Беларусі». Але кожныя тры гады ўсе калектывы павінны пацвярджаць гэтае званне. І не было ў нас таго, каб мы не апраўдалі яго.

— Чаму ж сёлета вас не было бачна на святочных канцэртах?

— Таму што нас не запрасілі. Усё залежыць ад арганізатараў. Вось вы «разведалі» пра «Транзіт», а я не ўпэўнены, што пра нас ведаюць нават чыноўнікі ад культуры. А хацелася б... Колькі ў нас самадзейных калектываў? Тысячы! Але цыркавых у Мінску толькі тры. І хоць нас мала хто ведае, мы чакаем усіх...

Наста ГАНАКОВА
Фота аўтара

Святлом чароўным ахінуўся

Перафразіруючы вядомы выраз, можна сказаць так: ёсць многа паэтаў, добрых і розных... І творчасць кожнага, несумненна, адзначана толькі яму ўласцівымі асаблівасцямі светаўспрымання. І дыяпазон яе — акіяны ў свеце паэзіі, бязмежны, як Сусвет...

Імя Аляксандра Алпеева яшчэ не так даўно нічога не гаварыла не толькі чытачу, але і літаратуразнаўцу. Ведалі, што ён вучоны — палітолаг, прафесар, стваральнік і генеральны дырэктар вядомага ў рэспубліцы Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута. А ў вольны час між тым ён даўно і небеспаспяхова займаўся публіцыстыкай і паэзіяй. У апошнія гады выдаў кнігі «Мы народ, XX век», «Мая зямля — мая любоў», «І не было заўтра», «Роздум над лёсам Айчыны», паэтычныя зборнікі «Любят — это жить», «Любовь в сердце моём», а таксама песенныя зборнікі «Любови удивительный мир», «Молитва, любовь, родина», «Душа взывает к Богу» і іншыя.

У часы натхнення прыходзілі паэтычныя радкі — спачатку нясмелыя, кволыя, як парасткі, якія з цягам часу вырасталі ў сталыя вершы — лірычныя і філасофскія, грамадзянскія і патрыятычныя. Многія з іх атрымалі вядомасць як песні. Успамінаецца, як летась усенароднае свята беларускага пісьменства ў Тураве адкрывалася творам «Кірыла Палескі» ў выкананні Акадэмічнага народнага хору імя Г. Цітовіча — музыку на словы Аляксандра Алпеева напісаў кампазітар, таксама жгт-

каўчанін Уладзімір Буднік.

Музыку на вершы Аляксандра Алпеева пішуць таксама Вольга Мяншкова, Эдуард Зарыцкі, Ізмаіл Капланаў, Андрэй Хвісевіч і іншыя беларускія кампазітары.

Вялікі дыяпазон творчасці паэта-вучонага, але асноўнае месца займае тэма любові — да жанчыны, маці, урэшце, да Радзімы.

*Аксамітам жнівеньскія ночы
Услед мяне паклічуць за сабой,
Бо як зоркі ў каханай вочы,
У цябе, любімая, адной.
Я святлом чароўным ахінуся,
Ночы ў жніўні з намі заадно:
Я жаночай шчодрасці дзіўлюся,
І свайёй, забытай так даўно...*

Гэта з верша, а потым песні «Жнівеньскія ночы». Такого ж складу «У палоне кахання», «Польхаюць зарніцы», «Малітва жанчыне», «Падаруй мне каханне», «На любовь обречён», «В плену любви», «Радзіма любая» і многія іншыя. Сваёй дарагой матулі Аляксандр Алпееў прысвячае наступныя радкі, што таксама сталі песняй, якая нярэдка гучыць па Беларускім радыё:

*Постарела быстро мама. Ты одна...
Ждать давно уже устала
у окна.
В гости ждёшь родного сына
в отчий дом,
Только улица пустынна за окном.*

Асабліва балючая для паэта тэма Вялікай Айчыннай вайны. Нарадзіўшыся праз год пасля яе пераможнага заканчэння, хапіў нямала ліха ад яе наступстваў. Нямала раскаваў пра тыя вогненныя гады бацька-франтавік, які прайшоў вайну з першага да апошняга дня. Яна забрала 37 аднавяскоўцаў з адной толькі невялікай Рудні. Рэквімам ім побач з песнямі «Я убит под Варшавой», «Штрафбат», «Жив десант», «Спасённый мир», «Баллада о свободе», гучыць магучая і ўрачыстая «Победа», якую выконвае Дзяржаўны акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча:

*Под стон пулеметов,
в кровавых закатах,
Сквозь зимы и вёсны
шагали солдаты.
А с ними победа вставала из пепла,
Ковалась надеждой
и верою крепла...*

Вельмі сімвалічна і зразумела, што сёлета да 60-годдзя Вялікай Перамогі Аляксандр Алпееў за свой кошт устанавіў ля бацькоўскай хаты велічны помнік свайму выскоўцам — загінуўшым абаронцам Радзімы і 42-м рэпрэсіраваным у гады сталінскага беззаконня выскоўцам, сярод якіх — пяцёра з роду маці.

Але ўсё ж больш блізкая і хвалючая для Аляксандра Алпеева надзённасць, тое, што паэт бачыць сёння, што адчувае яго чулівае сэрца. Апошнім часам усё больш цягне да класічных жанраў, да рамаса. Так з-пад пяра паэта-песенніка выйшлі і выконваюцца ўжо некалькі твораў у гэтым кірунку. Песню ж «Мы толькі раз жывём» выбраў для свайго рэпертуару вядомы расійскі спявак Мікалай Баскаў. А ў думках паэта — іншыя планы, тэмы, вобразы...

Васіль ФЕРАНЦ

ПА ДРУГІ БОК акіяна...

Беларусы, як асобная нацыянальная супольнасць, з'явіліся ў афіцыйных дакументах перапісу насельніцтва Злучаных Штатаў Амерыкі толькі ў 1980 годзе. Тады іх налічылі ўсяго 7380 чалавек — што ніяк не адпавядала сапраўднасці. Аднак, як лічыць дырэктар Беларускага Інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку Вітаўт Кіпель, урадам ЗША было прынята надзвычай важнае рашэнне: “Нарэшце амерыканская бюракратыя зрабіла крок да выпраўлення сваіх памылак, і можна спадзявацца, што ў дачыненні да беларусаў будзе адноўлена гістарычная справядлівасць, зняважаная доўгімі гадамі...”

значна шырэйшая паводле зместу. “Беларусы ў ЗША” — расповед пра жыццё ў адной краіне, а энцыклапедыя ахопіць усю эміграцыю з Беларусі: беларусаў, якія сто гадоў таму выязджалі ў Францыю, якія выязджалі ў Сібір, Бельгію. Перад першай сусветнай вайной людзі ехалі на заробкі ў Нямеччыну, некаторыя ў Швецыю. Там яны і засталіся. У энцыклапедыі ўсё гэта будзе зазначана.

— У апошнія 15 гадоў за межы Беларусі выехала шмат маладых людзей. Ці плануеце вы змяшчаць звесткі пра іх?

— У першую чаргу! Толькі ў штаце, дзе я жыю, у суботу—нядзелю музыкаў, напэўна, больш як сотня грае ў амерыканскіх клубах і тэатрах. Маладое пакаленне — вельмі актыўнае і значная частка эмігрантаў. Яго можна называць і эканамічным, але яно, тым не менш, гаворыць па-беларуску, спявае беларускія песні. Хтосьці з іх застанецца, хтосьці — прабудзе ў ЗША два-тры

гады і вернецца на бацькаўшчыну.

— Але ж тых, хто часова пакідае радзіму, нельга называць ні эмігрантамі, ні прадстаўнікамі беларускай дыяспары...

— Ім мяркуюць прысвяціць асобны артыкул. Мы будзем улічваць, што людзі выязджалі з краю, каб зарабіць грошы, і вярталіся. Але, тым не менш, пэўны час знаходзіліся ў эміграцыі.

— Праца над такім выданнем, як энцыклапедыя, патрабуе шмат высілкаў і часу. Што зробіце на сённяшні дзень, і як хутка справа дойдзе да друку?

— Некаторыя анкеты ўжо апрацаваныя, нешта з запланаванага здзейснена. Але год-два ўсё гэта яшчэ будзе абмяркоўвацца. І ўжо потым канчатковыя звесткі будуць прыняты выдавецкім калектывам.

— Дзе вы мяркуюце выдаць энцыклапедыю?

— Пажадана надрукаваць яе на бацькаўшчыне. Я прыхільнік таго, каб усе кнігі такога кшталту друкаваліся ў Беларусі.

— А як быць з беларускімі архівамі, якія знаходзяцца за мяжой? Мне здаецца, яны больш запатрабаваныя тут, на радзіме.

— Такі перавоз ужо адбываецца. Безумоўна, некаторыя архівы мы пакінем у Амерыцы. У Радгарскі ўніверсітэт мы перадалі ўсё, што датычыць царкоўнага жыцця ў эміграцыі і жыцця беларусаў у Амерыцы. Але гэта не перашкаджае нам такія архівы як, скажам, Масея Сяднёва, або недрукаваныя творы Уладзіміра Сядуры пераслаць у Беларускае дзяржаўнае архіў-музей літаратуры і мастацтва.

— Дзякуючы кнігам эмігрантаў, сучаснаму тэлебачанню і шматлікім перакладам амерыканскіх аўтараў на беларускую і рускую мовы, сённяшнім беларусам не цяжка ўявіць псіхалогію і побыт амерыканцаў. А вось наколькі добра яны ведаюць нас? Ці займаецца інстытут перакладамі беларускай літаратуры на англійскую мову, даясеннем да амерыканцаў нашага светапогляду?

— Канкрэтны прыклад — помнік сярэднявечнай літаратуры — “Беларускі Трыстан”, які пераклала мая жонка Зора. Перад тым, як сесці за беларускую версію “Трыстана”, яна нават паехала ў Познань, каб мець арыгінал. І пераклала з прадмовай, якая вельмі важная, — чаму гэты твор быў на Беларусі, чаму яго чыталі. Цяпер “Беларускі Трыстан” увайшоў у дзесяткі падручнікаў універсітэцкага кшталту. Мы робім і іншыя пераклады, хача гэта і не асноўны кірунак нашай дзейнасці.

— Але, пагадзіцеся, — кірунак важны і надзвычай эфектыўны. Калі б у Галівудзе быў зняты фільм паводле кнігі беларуса, гэта дало б штуршок цікаўнасці да Беларусі не толькі ў свеце, але і на радзіме аўтара.

— Слоў няма! Нядаўна я меў інтэрв’ю з беларускімі кінематаграфістамі, якія прыехалі ў ЗША па заданні Міністэрства інфармацыі Беларусі. Яны робяць фільм пра Тадэвуша Касцюшку і Марка Шагала. Я дапамог ім наладзіць кантакты з прадстаўнікамі амерыканскага тэлебачання. Магчыма, калі стандарты падвысяць, фільм будзе выкарыстаны амерыканцамі, і гэта прынясе агульную карысць.

Разам з тым галоўны заняткаў нашых супрацоўнікаў (а іх больш як 100 чалавек — Аўт.) — даследчая праца. За гады існавання інстытута наладжаны трывалыя кантакты з навукова-даследчымі арганізацыямі Амерыкі і англамоўнага свету. Каля сотні канкрэтных устаноў — універсітэты, каледжы, бібліятэкі — радыяцца з намі. Напрыклад, рэгулярна пытаюцца: “Як вы лічыце, якія кнігі нам трэба ўзяць для таго ці іншага курсу, каб вывучаць Беларусь? Якія з беларускіх кніг неабходныя для бібліятэк?” І мы раім. Я лічу, што ўсталяванне кантактаў для інфармавання пра Беларусь з англамоўнымі ўстановамі, — гэта вялікая справа.

— Якой вы бачыце дзейнасць Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў перспектыве?

— Будучыня за маладым пакаленнем беларусаў, якія захоць застацца ў эміграцыі. Гэта высока падрыхтаваны спецыялісты з вышэйшай адукацыяй — літаратары, эканамісты, гісторыкі. Сёння ў інстытуце іх некалькі дзесяткаў. Паступова яны пераймаюць вопыт старэйшых і працуюць над літаратурнымі тэмамі, якія распрацоўваліся залюта да іх. Што ж датычыць дзейнасці інстытута як беларуска-амерыканскай даследчай установы, то яна застанецца.

Гутарыў Уладзімір ДАВЫДОЎСКИ

На здымках: Вітаўт Кіпель; царква Жыровіцкай Божай Маці ў Хайленд-Парку; сям’я амерыканскіх беларусаў Бартулёў.

Фота забяспечана аўтарам

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”; e-mail: minsk@lim.by Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарава, 19, тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Вялікі ўнёсак у справу фарміравання этнічнай супольнасці і папулярнасці беларускай культуры ў Амерыцы зрабіў Беларускае інстытут навукі і мастацтва (БІНІМ), які быў створаны ў Нью-Йорку ў 1951 годзе. Яго заснавальнікі ставілі перад сабой мэту “аб’яднаць навукоўцаў-беларусаў, пісьменнікаў, мастакоў ды іншых актыўных працаўнікоў на ніве беларускай культуры”. З цягам часу паўсталі аддзелы інстытута ў ФРГ і Канадзе, акрэсліўся кірунак дзейнасці. Пачалася праца над зборам беларускага архіва, укладаннем інфармацыі пра дзеячаў і навукоўцаў беларускай эміграцыі, ладзіліся канферэнцыі, вялася сумесная работа з навукова-даследчымі і культурніцкімі ўстановамі Амерыкі, Англіі, Францыі. Важнае месца ў дзейнасці інстытута займала і выдавецкая справа. У 50-х гадах з’явіліся бюлетэнь “Абежнік” (1953—1969) і літаратурны часопіс “Конадні” (1954—1963), з 1952 года і дагэтуль выходзіць зборнік “Запісы”, у якім друкуюцца мастацкія творы, навуковыя працы па гістарыяграфіі, географіі, сацыялогіі, педагогіцы, літаратуры і нават па земляробстве...

У планах установы — новы праект: выданне унікальнага даведніка “Энцыклапедыя беларускай дыяспары”, які павінен стаць своеасаблівым летапісам жыцця беларусаў за межамі радзімы. Пра гэтую кнігу і сучасныя кірункі дзейнасці інстытута — гутарка з беларускім вучоным і даследчыкам, дырэктарам Інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку Вітаўтам КІПЕЛЕМ.

— Патрэба ў такім выданні адчувалася даўно. Яшчэ Тамаш Грыб (беларускі грамадскі дзеяч і навукоўца (1895—1938). — Аўт.) думаў выдаць даведнічак пра беларускую эміграцыю. Бо людзі выязджалі з Беларусі і губляліся. Статыстыка гэтая ігнаравалася. Людзі выязджалі, трымалі лучнасць з краем, і нідзе пра іх не пісалася. Энцыклапедыя павінна запоўніць гэты прагал. Такое выданне абумоўлена патрэбай нацыянальнай.

— У 1993 годзе ў выдавецтве “Беларусь” выйшла ваша кніга “Беларусы ў ЗША”. Гэта была першая спроба распаўсюдзіць пра жыццё суайчыннікаў на іншым кантыненте. Зразумела, што “Энцыклапедыя беларускай дыяспары” будзе адрознівацца і формай і зместам...

— Так. Перш за ўсё энцыклапедыя будзе

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе “Літаратура і Мастацтва”. Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Усім, хто павіншаваў мяне з 70-годдзем, нізкі паклон.

Уладзімір ПАЎЛАЙ

«Салодкі» ДЫМ...

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа гэтымі днямі праходзіць цікавая і своеасаблівая выстаўка пад назвай «Паэтычных чараў дым». Як значае дырэктар музея Зінаіда Камароўская, своеасаблівасць яе ў тым, што многія неадназначна ўспрымаюць на слых, калі гаворыш «выстаўка курільных прыладаў». Тэткае ж непараўменне было і ў Міністэрстве культуры: «У літаратурным музеі такая выстаўка?».

«Але справа ў тым, — тлумачыць Зінаіда Мікалаеўна, — што, у большасці, ніводны творчы чалавек: пісьменнік ці мастак, не можа без пэўнага натхнення штосьці стварыць. Для асобнага кола творцаў адной з такіх, так бы мовіць, муз з'яўляецца курэнне. Мы не збіраемся вучыць курьць наведвальнікаў нашай экспазіцыі, наадварот, будзем тлумачыць, што гэтая звычайна шкодная ды небяспечная. А хто курьць, дык «завязашь» ніколі не позна. Якуб Колас, напрыклад, выкурыў апошняю цыгарэту 10 лютага 1949 года. А яшчэ раней вырваў увесь тытунь, які рос тут, у яго ў садзе каля дома. Нават у сваім дзённіку «На схіле дзён» ён піша: «2.10.1945. З Балачанкі прывёз жыта дзве шклянкі. Вырваў з клумбы тытунь, пераараў і пасеяў жыта».

Сапраўды, для творчага імпульсу часам неабходна нешта такое, як... Думаю, не варта ўдакладняць ды весці пералік, бо ў кожнага для «выкліку» натхнення свае сродкі. І з гэтых так званых дапаможных сродкаў курэнне стае самым бяшкодным, зразумела, у пэўнай ступені. Вось, напрыклад, урывак з ліста Якуба Коласа Сяргею Гарадзецкаму ад 12.01.1947г.: «...Надо уменьшить до возможнейшего минимума курение, а пить только в незначительных дозах виноградное вино. После великого месячного поста я разрешил себе «разговение», закурил 3 января, 7, 8, 9, 10, 11 и 12. Я заметил, что после того, как я перестал курить, у меня затормозилась работа. Последняя глава моей поэмы «Рыбакова хата» должна была быть закончена к Новому году, а закончил её только сейчас, в 12 часов 30 минут дня. Поставил точку, выкурил папиросу...».

А зараз зробім невялікі экскурс у мінулае, каб угадаць, адкуль пайшла звычайна курэння. Як вядома, пачатак знаёмства еўрапейцаў з тытунём быў пакладзены з часоў адкрыцця ў 1492 годзе Калумбам (хаця асоба Калумба як першаадкрывальніка многімі аспрэчваецца) Амерыкі. Канкiстадоры звярнулі ўвагу на паўсюдны звычай індзейцаў з дапамогай адмысловых люлек удыхаць дым падпаленага лісця невядомай старасветнікам расліны. Гэта, як зразумела, быў тытунь. З пачатку XVI ст. курэнне тытуню распаўсюджваецца ў Еўропе: у Партугаліі і Іспаніі, пазней у Англіі, Галандыі, Францыі, сярэдняй ды паўднёвай Еўропе і, нарэшце, у Азіі. А разам з курэннем узнікла і вытворчасць люлек (дарэчы, у Турцыі невялікая люлька з круглай галоўкай і кароткім мушкетом называлася «люля»; можа, адтуль і пайшла беларуская і ўкраінская «люлька»).

Але ж вернемся да самой выстаўкі. Экспанаты для яе са сваіх фондаў прадставілі Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, Віцебскі абласны краязнаўчы музей, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, а таксама Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі ды Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы. Месціцца экспазіцыя ў дзвюх залах. Ёсць тут цыбукі, люлькі, тытунёўніцы, пепельніцы, нават экзатычны для нашай краіны кальян.

Зусім не сакрэт, што заўзятасці да курэння не пазбеглі шматлікія прадстаўнікі як замежнай, так і айчынай літаратурнай багемы: многія з іх помняцца па фотаздымках не інакш як з папяросай, цыгарэтай або люлькай. Часам гэта, безумоўна, шкодная звычайна стымулявала іх да творчага пошуку, палёту фантазіі. Некаторыя з пісьменнікаў нават стваралі свае ўласныя калекцыі прыладаў для курэння. У экспазіцыі музея дэманструецца шмат цікавых у мастацкім плане

рэчаў такога накірунку з прыватных збораў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Пятра Глебкі, Уладзіміра Караткевіча, а таксама люлек і мушкету Уладзіміра Дубоўкі, Анатоля Астрэйкі, Тараса Хадкевіча і іншых пісьменнікаў.

Поруч з імі выстаўляюцца люлькі, цыбукі ды тытунёўніцы з прыватнай калекцыі Вацлава Федаровіча, якія даставілі супрацоўнікі Віцебскага абласнога краязнаўчага музея (В.П.Федаровіч — вучоны, заснавальнік прыватнага музея, які дзейнічаў у 80-ыя гады пазамінулага стагоддзя ў Віцебску і экспанаты якога сталі асновай фондавага збору Віцебскага аддзялення Белдзяржмузея ў 1924 годзе). Усе экспанаты — сапраўдныя творы мастацтва: аздоблены разбой люлькі з каштоўных парод дрэва і з косці. Яны багата ўпрыгожаны металічнымі дэкараванымі коламі ў месцах злучэння, бурштынам і срэбнымі накладкамі. Некаторыя драўляныя цыбукі ўпрыгожаны вязанымі бісернымі чахламі з кветкавым малюнкам. Як тут не прыгадаць Коласавы трапныя радкі пра дзядзьку Антоса з «Новай зямлі»:

*Вось дзядзька люльку раздзімае,
Цыбук хрыпіць, пішчыць, спявае.
Дым усё большымі клубамі
Звісае ў дзядзькі над вусамі.
І вось як люлька разгарэлася —
Курьць даўно яму хацелася, —
Набраў ён дыму рот паўноткі —
Цягнуў не меней паўмінуткі —
І клуб, як з коміна, пускае.
Нясецца дым, насы зрывае...*

Вось так вельмі часта сапраўдная паэзія нараджаецца ў паэтычных чарах дыму тытуню. Напрыканцы лічу вартым папярэдзіць, што дадзены артыкул ні ў якім разе нельга разглядаць як прапаганду курэння, нават дзеля падтрымкі прадукцыі айчынных вытворцаў. А калі каму-небудзь прыйдзе думка заняцца экзерсісамі ў прыгожым пісьменстве, ды яшчэ стымулюючы сябе з дапамогай цыгарэт, то адразу значаю: гэта, у лепшым выпадку, марнаванне часу, паперы і да т.п. Бо не ўсе з пісьменнікаў і мастакоў, хто курьць, «выдаюць» адны толькі шэдэўры мастацтва, тое ж датычыць і некурашчых. Заўсёды варта помніць папярэджанне дактароў, змешчанае на кожным цыгарэтным пачаку: «КУРЭННЕ ШКОДЗІЦЬ ВАШАМУ ЗДАРОЎЮ».

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ІV КВАРТАЛ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малодось»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Полымя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛЮ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКИ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталля ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2895
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
2.11.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1286

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12